

Erityisesti maaseudulla asuvat nuoret jäävät palveluiden keskittyessä ja etääntyessä katveeseen.

- >> Ohjaamojen ja työpajojen saavutettavuus ja palvelumallit maaseudulla
- >> Perheen ja ammattilaisten merkitys nuorten osallisuuden tukemisessa
- >> Lisäävätkö monialaiset verkostot päätöksenteon moniäänisyyttä?

Toimitus

päätoimittaja VTT **Päivi Berg** (Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu)
toimitussihteeri **Tanja Konttinen** (Nuorisotutkimusseura)

Toimituskunta

Leena Haanpää, KTT, dosentti
Tarja Juvonen, VTT, Helsingin yliopisto
Mira Kalalahti, VTT, KM, dosentti, Turun yliopisto
Riikka Korkiamäki, YTT, Tampereen yliopisto
Maija Lanas, KT, Oulun Yliopisto
Sirpa Lappalainen, FT, dosentti, Itä-Suomen yliopisto
Heta Marttinen, FT, Jyväskylän yliopisto
Marko Merikukka, FM, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö
Minna Nikunen, YTT, dosentti, Jyväskylän yliopisto
Eriikka Oinonen, YTT, dosentti, Tampereen yliopisto
Anni Rannikko, YTT, Itä-Suomen yliopisto
Kari Saari, YTT, dosentti, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu
Vappu Turunen, FM, Nuorisotiedon kirjasto
Mari Vuorisalo, KT, Tampereen yliopisto

38. vuosikerta, 3/2020

ISSN 0780 - 0886

Nuorisotutkimus-lehteä julkaisee Nuorisotutkimusseura ry. Lehti ilmestyy neljästi vuodessa. Kestotilaus 30 euroa, vuositilaus 32 euroa ja irtonumero 8 euroa. Nuorisotutkimusseura on saanut tukea tähän julkaisuun opetus- ja kulttuuriministeriöltä.

Toimitus

Nuorisotutkimusseura ry.
Asemapäällikönkatu 1, 00520 Helsinki
GSM 044 416 5311
s-posti: tanja.konttinen@nuorisotutkimus.fi
www.nuorisotutkimusseura.fi/nuorisotutkimus-lehti

Tilaukset

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/tilaa-lehti>

Taitto: Tanja Konttinen
Kansidesign: Jussi Konttinen
Hansaprint, Turku 2020

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Ohjeita kirjoittajalle

Nuorisotutkimus-lehdessä julkaistaan vertaisarvioituja artikkeleita, katsauksia, haastatteluja, ajankohtaisia puheenvuoroja nuoriso- ja yhteiskuntapolitiikasta sekä kirja-arvioita ja lektioita. Lehti julkaisee artikkeleita, jotka käsittelevät lapsiin tai nuoriin, lapsuuteen tai nuoruuteen, nuorisokulttuureihin, nuorisopolitiikkaan, nuorten elinoloihin tai palveluihin kohdentuvia käytänteitä, käsitteitä, instituutioita, puhetapoja ja politiikkaa. Artikkelit voivat olla empiiriä, teoreettisia tai metodologisia. Nuorisotutkimuksen on hyvä olla yksi tarjottavien tekstien läpileikkaava teema, mutta lehteen voi tarjota artikkeleita eri tieteenaloilta. Lehti painottaa artikkeleita, joissa nuori tai nuoruus ei ole vain ilmiön, esimerkiksi oppimisen, tapahtumapaikka.

Artikkelien maksimipituus on 50 000 merkkiä välilyönteineen. Käsikirjoitukset lähetetään toimitukseen (tanja.konttinen@nuorisotutkimus.fi) sähköpostin liitetiedostona. Artikkelit lähetetään ennen julkaisupäätöstä referee-lausuntokierrokselle niiden tieteellisen tason takaamiseksi. Toimituksen ja referee-lukijoiden arvioinnin jälkeen artikkeli palautetaan kirjoittajalle mahdollisia korjauksia varten. Kirjoittajan edellytetään olevan valmis työstämään tekstiään.

Artikkelin mukana toimitetaan lyhyt (alle 2 000 merkkiä) suomen- ja englanninkielinen tiivistelmä sisällöstä. Tiivistelmän tulee sisältää Yleisen suomalaisen asiansanaston mukaiset 3–5 asiansanaa. Artikkelin avainsanat on hyvä kääntää englanniksi itse. Käsikirjoituksen mukana lähetetään Tässä numerossa kirjoittavat -palstaa varten kirjoittajan nimi, osoite, oppiarvo, toimi ja toimipaikka sekä paikkakunta.

Katsauksena pidetään jonkin tieteenalan lyhyehköä yleisesitystä, puheenvuoro voi olla poleemisempikin. Katsauksen ja puheenvuoron maksimipituus on 15 000 merkkiä välilyönteineen. Lektioit julkaistaan (editoituna) sellaisenaan. Mukaan tulee liittää tieto väitöksen ajankohdasta ja paikasta sekä vastaväittäjästä.

Kirja-arvioiden pituus on enintään 6 000 merkkiä välilyönteineen. Arvosteltavista kirjoista annetaan seuraavat tiedot: kirjoittajan nimi, kirjan nimi, kustantaja, ilmestymisvuosi ja sivumäärä liitteineen. Kirja-arvostelujen yhteydessä ei julkaista lähdeluetteloita.

Kirjoittaja antaa materiaalia luovuttaessaan oikeuden julkaista sen myös verkossa sähköisessä muodossa.

Yhdenvertaisuus ja osallisuus

Tässä *Nuorisotutkimus*-lehden numerossa käsitellään etenkin yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja nuorten palveluita. Syrjimättömyys, yhdenvertaisuus ja osallisuus ovat tärkeitä julkilausuttuja yhteiskunnallisia tavoitteita, jotka koskettavat monilla tavoin lasten ja nuorten elämää.

YK:n yleissopimus lasten oikeuksista sisältää yhteisesti sovitun näkemyksen syrjimättömyydestä ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansallisuuteen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua katsomatta (LOS 2. artikla). Muut yleissopimuksen pääperiaatteet ovat lapsen edun asettaminen ensisijalle (LOS 3. artikla), oikeus jäädä eloon ja kehittyä sekä oikeus osallistua. Suomessa myös nuorisolain (2016, 2 §) tavoitteisiin kuuluvat nuorten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen sekä yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja oikeuksien toteutuminen.

Suomen perustuslain (1999) kuudennen pykälän mukaan kansalaisia ei saa asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lasten osalta perustuslaissa mainitaan, että heitä tulee kohdella tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Syrjinnän kieltö esiintyy myös yhdenvertaisuuslaissa (2014, 8 §): ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän estämisestä on säädetty erikseen laissa naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (1986).

Ensimmäisessä artikkelissa yhdenvertaisuutta tarkastellaan suhteessa alueellisen yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Olli Lehtonen ja Toivo Muilu tarkastelevat artikkelissaan *Ohjaamojen ja työpajojen saavutettavuus ja palvelumallit maaseudulla – paikkatietopohjainen kartoitus* tematiikkaa nuorten palveluiden näkökulmasta. Erityisesti maaseudulla asuvat nuoret ovat jääneet palveluiden keskittyessä ja etääntyessä katveeseen, jolle on tunnusomaista palveluniukkuus ja täten alueellinen eriarvoisuus. Kirjoittajat tarkastelevat Ohjaamo- ja työpajapalveluiden saavutettavuutta ja esittävät niille alueelliset palvelumallit paikkatietoanalyysin keinoin. He toteavat, että palvelujen saavutettavuutta voitaisiin parantaa palveluverkon maantieteellisellä optimoinnilla, joskin edellyttäen lisäystä valtakunnalliseen koordinointiin. Lehtonen ja Muilu toteavat, että tematiikkaan kytkeytyy myös maa- ja syrjäseudun niukka tai olematon joukkoliikenne.

Suomessa lapset ja nuoret liikkuvat itsenäisesti enemmän kuin monissa muissa maissa. Heidän itsenäinen liikkumisensa on kuitenkin alueellisesti tarkasteltuna vähäisempää pienissä kaupungeissa ja maaseudulla, jossa julkiset kulkuyhteydet ovat pikkuhiljaa huonontuneet (Kyttä ym. 2015; Tuuva-Hongisto ym. 2016). Kansainvälisesti (esim. Palm & Farber 2020; Jones ym. 2012) on havaittu, että joukkoliikenteen saavutettavuus on nuorilla positiivisesti yhteydessä koulun jälkeisiin harrastuksiin osallistumiseen. (Pesola ym. 2020.)

Harvaanasuttujen seutujen vähäisiä nuorten vapaa-ajanviettomahdollisuuksia sivutaan Lauri Lantelan, Henna Nurmen, Anna Nikupeterin, Kati Kallisen, Merja Laitisen, Jaana Leinosen, Tuija Turusen ja Pekka Vasarin artikkelissa *Perheen ja ammattilaisten merkitys*

nuorten osallisuuden tukemisessa. Kirjoittajat paneutuvat lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaan (LAPE, 2016–2019) ja maakunnissa tehtävään palveluiden kehittämistyöhön nuorten ja ammattilaisten näkökulmista. He lähtevät liikkeelle siitä, että yksi yhdenvertaisia mahdollisuuksia korostavan hyvinvointiyhteiskunnan tärkeistä tehtävistä on osallisuuden edistäminen lapsuudessa ja nuoruudessa. Artikkelissa tarkastellaan lappilaisille yhdeksäsluokkalaisille suunnatun kyselyn ja eri alojen ammattilaisten ryhmähaastattelujen avulla nuorten osallisuutta edesauttavia tekijöitä. Keskeisinä tekijöinä näyttäytyvät nuorten sosiaalisten lähtökohtien huomioiminen, osallisuuden mahdollistavat tilat ja dialogisesti rakennettu tieto sekä nuorten asiantuntijuuden mahdollistaminen.

Anu Gretschel tarkastelee artikkelissaan *Lisäävätkö nuorisolain mukaiset monialaiset verkostot päätöksenteon moniäänisyyttä? – diskurssianalyttinen tarkastelu* nuorisolain edellyttämien kuntien viranomaisverkostojen yhteistyötä. Verkostojen tehtävänä on tukea päätöksentekoa välittämällä tietoa nuorten kasvu- ja elinolosuhteista sekä palvelujen kehittämistarpeista. Gretschel selvittää monialaisten ryhmien kokousmuistioaineiston puhetekojen avulla, miten moniääninen päätöksenteko toteutuu verkostojen toiminnalle ulkoapäin asetetuista tavoitteista. Verkostohallinta näyttäytyy monialaisessa työskentelyssä välttämättömänä. Gretschel toteaa, että monialaiset verkostot voivat lisätä päätöksenteon moniäänisyyttä välittämällä ammattilaisten ja nuorten näkemyksiä kuntapäätäjien tietoon, edellyttäen kuitenkin riittäviä kytköksiä ryhmien, nuorten ja päätöksenteon välillä.

Monialaisuuden ja moniäänisyyden tematiikka jatkuu lehden muissakin teksteissä. Marjut Viilo käsittelee väitöskirjansa lektiossa opettajan prosessia ja pedagogisia ratkaisuja pitkittäisessä yhteisöllisessä tutkivan oppimisen prosessissa. Ella Sihvonon puolestaan tarkastelee lektiossaan vanhemmuuden tukemista perhettä tukevien projektien valossa. Kirja-arvioissa käsitellään niin Paulo Freirean sorrettujen pedagogina, maahanmuuttotaustaisia nuoria ja koulutusta kuin myös tieteen ja tutkijoiden julkaisuutta sekä huiputuksen moraalijärjestystä.

Lähteet

- Jones, Alasdair & Steinbach, Rebecca & Roberts, Helen & Goodman, Anna & Green, Judith (2012) Rethinking passive transport: Bus fare exemptions and young people's wellbeing. *Health & Place* 18 (3), 605–612.
- Kyttä, Marketta & Hirvonen, Jukka, Rudner, Julie & Pirjola, Iris & Laatikainen, Tiina E. (2015) The last free-range children? Children's independent mobility in Finland in the 1990s and 2010s. *Journal of Transport Geography* 47, 1–12.
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>
- Nuorisolaki 21.12.2016/1285 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285>
- Pesola, Arto & Berg, Päivi & Hakala, Pirjo & Kallio, Jouni & Laatikainen Tiina E. (2020) Maksuton joukkoliikenne: uhka vai mahdollisuus lasten liikkumisessa? *Liikunta & Tiede* 57 (4), 37–41.
- Palm, Matthew & Farber, Steven (2020) The role of public transit in school choice and after-school activity participation among Toronto high school students. *Travel Behaviour and Society* 19, 219–230.
- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Tuuva-Hongisto, Sari & Pöysä, Ville & Armila, Päivi (2016) Syrjäkylien nuoret – unohdetut kuntalaiset? Mikkeli: Kunnallissalan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 99.
- Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Päivi Berg

päätöimittäjä

Ohjaamojen ja työpajojen saavutettavuus ja palvelumallit maaseudulla – paikkatietopohjainen kartoitus

Olli Lehtonen & Toivo Muilu

Nuorten palvelutarpeiden ja yhteiskunnan heille tarjoamien palveluiden kohtaamisessa on kysymys alueellisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta. Erityisesti maaseudulla asuvat nuoret ovat jääneet palveluiden keskittyessä katveeseen, jolle on tunnusomaista palveluniukkuus, ja siten yhdenvertaisuuden toteutumattomuus. Nuorille suunnattujen palvelujen alueellisesta saavutettavuudesta ei ole juuri olemassa tutkimustietoa. Nuorten elämään liittyvillä palveluilla on kauaskantoisia vaikutuksia niin koulutuksen kuin työelämän näkökulmista. Palvelujen heikko saavutettavuus voi viivästyttää nuoren hakeutumista koulutukseen tai työelämään. Onkin tärkeä ymmärtää, miten palvelut ovat saavutettavissa eri puolilla Suomea ja etenkin palveluniukilla maaseutualueilla. Kysymys linkittyy myös maaseudun tulevaisuuteen, jota maaseudulla varttuneet nuoret keskeisesti määrittävät. Kysymme, mikä oli paikkatietoanalyysin perusteella nuoria tukevien Ohjaamo- ja työpajapalvelujen maantieteellinen saavutettavuus vuonna 2018 ja miten sitä voitaisiin parantaa? Lisäksi kysymme, millaisilla palveluratkaisuilla maaseudulla asuvat nuoret voitaisiin saavuttaa mahdollisimman kattavasti. Räättälöimme tutkimuksessa alueelliset palvelumallit Ohjaamo- ja työpajapalveluille. Tulosten mukaan niiden saavutettavuus on heikompi kuin esimerkiksi lukiodien tai muiden oppilaitosten. Lisäksi Ohjaamot ovat selvästi heikommin saavutettavissa kuin työpajat, joita on lukumäärällisesti huomattavasti Ohjaamoita enemmän. Työpajojen huono saavutettavuus johtuu varsinkin maaseudulla hajanaisesta joukkoliikenteestä, joka on suurempi rajoite kuin palvelujen tarjonta.

Asiasanat: Ohjaamo- ja työpajapalvelut, maaseutu, maantieteellinen saavutettavuus, paikkatieto

Suomessa on viime vuosina keskitetty monia palveluja ja muita yhteiskunnallisia toimintoja suuriin yksiköihin, joka on vahvistanut myös alueellista keskittymiskehitystä. Palvelujen yhdenvertaisen saavutettavuuden näkökulmasta tämä kehitys on ongelmallista. Perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussäntelyllä edellytetään lähtökohtaisesti samanlaista kohtelua muun muassa asuinpaikkaan katsomatta ja toisaalta perustuslakiin sisältyy asuinpaikan valitsemisen vapaus (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731). Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE on puolestaan todennut, että alueellinen yhdenvertaisuus edellyttää sosiaalisten ja terveydellisten näkökohtien jatkuvaa huomioimista päätöksenteossa ja sen seuraamista, miten suunnitellut toimet kohdistuvat ja miten ne vaikuttavat erityisesti haavoittuvien ryhmien ihmisiin. ETENE esitti kantanaan, että alueellisen yhdenvertaisuuden arvioinnin on pohjauduttava perusteelliseen ja jatkuvaan eriarvoisuuteen liittyvien ja siihen kietoutuvien tekijöiden tutkimukseen (Alueellisen yhdenvertaisuuden eettisiä kysymyksiä 2013).

Nuorten palvelujen yhdenvertaisen saavutettavuuden näkökulmasta tilanne on huolestuttava erityisesti maaseudulla, jossa monien nuorten tarvitsemien palvelujen saavutettavuus on heikentynyt jo pitkään asiakkaiden eli nuorten ikäluokkien pienentyessä (Leinamo 2010, 118–120; YTR 2009, 49; Rehunen ym. 2012). Nuoret ovat avainasemassa, kun pohditaan maaseudun tulevaisuutta, tai kuten Kuhmonen ja kumppanit (2014, 7) toteavat: ”nuorten valinnat ovat maaseudun tulevaisuuden syntymisen ytimessä”. Nuorten ja heille suunnattujen palveluiden kohtaaminen on tärkeää, koska nuoret ovat maaseudun taloudellisen toimeliaisuuden lähde (Muilu & Rusanen 2003; Lehtonen & Tykkyläinen 2008). Monet maaseudun elinkeinoista, ku-

ten metsätalous, ovat riippuvaisia paikallisesta työvoiman tarjonnasta. Siksi nuorten pysyminen kiinni yhteiskunnassa ja palvelujen turvaaminen alueellisesti yhdenvertaisesti on keskeinen kysymys maaseudun tulevalle kehitykselle.

Tässä artikkelissa kartoitetaan paikka-perustaisesti nuorten Ohjaamo- ja työpajapalveluiden kohtaannon nykytilaa (2018) ja tulevaisuutta maaseudulla. Lähtöoletuksena tarkastelussamme on, että maaseudun erityispiirteiden, kuten harvan asutuksen ja pitkien etäisyyksien vuoksi maaseudulla on tarve hyödyntää sekä paikkariippumattomia ja digitaalisia että uusia liikkuvia palveluita, jotta nuorten palvelut olisivat yhdenvertaiset asuinpaikasta riippumatta. Paikkariippumattomien palveluiden haasteet syntyvät siitä, että varsinkin harvaan asutulla maaseudulla valmiudet ja mahdollisuudet paikkariippumattomien palveluiden käyttämiseen ovat muita alueita heikommat, koska maaseudulla nopeiden tietoliikenneyhteyksien saatavuudessa on suuria alueellisia eroja (Pyykönen & Lehtonen 2016). Tilanne kuvastaa digitalisaation eriarvoistavaa luonnetta: ne maaseutualueet, jotka hyötyisivät pitkien etäisyyksien myötä digitaalisista palveluista eniten, jäävät todennäköisimmin ilman näitä palveluita (Honkaniemi & Luoto 2016).

Kysymme tässä artikkelissa, mikä oli paikatietoanalyysien perusteella nuorten Ohjaamo- ja työpajapalvelujen saavutettavuus vuonna 2018 ja millaisilla maantieteellisesti räätälöidyillä palvelumalleilla näiden palvelujen saavutettavuutta voitaisiin parantaa? Jälkimmäistä kysymystä täsmennetään tarkastelemalla, millaisilla palveluratkaisuilla maaseudulla asuvat nuoret voitaisiin saavuttaa mahdollisimman kattavasti. Menetelmänä palvelujen saavutettavuuden arvioinnissa hyödynnetään saavutettavuusanalyysijä sekä spatiaalista optimointia, jolla pyritään sijoittamaan nuorten palvelut mahdollisimman

yhdenvertaisesti siten, että etäisyydet palveluihin olisivat joka puolella Suomea mahdollisimman lyhyet. Tarve maaseudulla asuvien nuorten palveluille on olemassa, sillä vuonna 2017 maaseudulla asui 16–29-vuotiaita nuoria 193 309 (Tilastokeskus 2019). Lähitulevaisuudessa ei ole odotettavissa, että nuorten palvelutarpeet poistuisivat maaseudulta, vaikka maaseudulla asuvien nuorten lukumäärän arvioidaankin laskevan 21 430 nuorella vuoteen 2040 mennessä (Tilastokeskus 2017).

Nuorille suunnattujen Ohjaamo- ja työpa-japalveluiden saavutettavuuden analysointi on tärkeää alueellisen yhdenvertaisuuden lisäksi siksi, että nuorten elämään liittyvillä päätöksillä on kauaskantoisia vaikutuksia niin koulutuksen kuin työelämän kannalta. Nuorten palvelujen heikko saavutettavuus voi viivästyttää nuoren hakeutumista esimerkiksi koulutukseen tai työelämään. Tätä näkökulmaa korostetaan myös tuoreimmassa valtakunnallisessa nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa 2020–2023 (VANUPO), jonka pääteemoja ovat nuorten syrjäytymisen ehkäisy sekä merkityksellisen elämän, turvallisuuden ja osallisuuden vahvistaminen. Ohjelma kattaa kaikki nuorisolain tarkoittamat alle 29-vuotiaat nuoret ja painottuu erityisesti nuoruuden ydinalueeseen eli noin 12–25-vuotiaiden nuorten elinolojen ja palvelujen kehittämiseen. Ohjelma nostaa esiin tarpeen tarkastella nuorten työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön palvelujen alueellista yhdenvertaisuutta (Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023, 2019).

Nuorten palvelujen kehitys maaseudulla

Nuorten palvelutarpeiden ja yhteiskunnan heille tarjoamien palveluiden kohtaamisessa on kysymys alueellisen yhdenvertaisuuden toteutumisesta. Palvelut eivät keskity vain

koko maan tasolla ja suurimpiin kasvukeskuksiin vaan myös maakuntien ja jopa kuntien sisällä. Ristikari ja kumppanit nostavat esille laajan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Kansallinen syntymäkohortti 1987 -aineiston perusteella (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2017), että erot nuorten palveluiden alueellisessa saatavuudessa johtuvat sekä järjestökentän murroksista että kunnallisten palvelujen keskittämisestä (Ristikari ym. 2016). Pekka Penttinen ja Jussi Ronkainen (2018) tarkastelivat Itä-Suomessa vuonna 2015 kerätyn nuorisopuntariaineiston perusteella, miten alueellinen yhdenvertaisuus toteutuu nuorten palvelutarpeiden ja yhteiskunnan palvelutarjonnan kohdatessa. Tutkimuksen mukaan nuorten kokemia palvelukuiluja selittää varsin yksiselitteisesti asuinkunnan kuntatyyppi. Maakuntakeskuksissa ja niiden ympäristökunnissa palveluita on tarjolla jopa nuorten tarpeita enemmän ja laajemmin. Ympäristökuntien nuoret näyttävät hyötyvän oman kunnan lähipalveluiden lisäksi myös maakuntakeskusten palvelutarjonnasta. Sen sijaan maaseutumaisien kuntien nuoret ovat jääneet palveluiden etäällä ”palvelupelin” paitsioon tai he ovat ajautuneet osin pelin ulkopuolelle ilman mahdollisuutta vaikuttaa sen kulkuun (Penttinen & Ronkainen 2018, 42–44).

Julkisen sektorin nuoriin kohdistuvien toimenpiteiden saatavuutta ja saavutettavuutta on pohdittu useissa selvityksissä myös nuorten omien näkemysten kautta. Esimerkiksi Itä-Suomen nuorisopuntaria 2015 varten tehdyssä kyselyssä nuoret toivoivat heidän tarpeidensa huomioimista palvelutarjonnassa. Itäsuomalaisista nuorista 34 prosenttia koki paikkakuntansa työvoimapalvelut melkein tai täysin riittämättömiksi (Eriksson 2015, 18). Sari Tuuva-Hongisto, Ville Pöysä ja Päivi Armila (2016) puolestaan polemisoiivat syrjäkylien nuorten asemaa jo hankkeensa nimellä ”Unohdettu vähemmistö? Syrjäkylien nuoret

ja kuntien hyvinvointipalvelut”. Tutkimusta varten haastateltujen 14–17-vuotiaiden nuorten syrjäisillä kotikylillä ei ollut lainkaan palveluja ja kokemukset palveluista ylipäättään olivatkin ohuita ja etäisiä. Nuorisospesifit palvelut ovat kaukana keskustoissa ja niihin pääsy vaatii joukkoliikenteen puuttuessa aina kyydin (Tuuva-Hongisto ym. 2016, 19). Maakuntarakenteiden muutoksessa nuoret ja nuorten palvelut ovatkin monelta osin haavoittuvia, sillä palveluiden etääntyessä erityisesti pienten kuntien nuoret joutuvat suhteellisen varhain totuttautumaan ajatuksen elää ainakin nuoruutensa palveluniukassa ympäristössä (Penttinen 2016).

Viimeaikaisessa nuorisotutkimuksessa on havaittu, että monet harvaan asutuilla alueilla asuvat nuoret eivät palveluniukkuudesta huolimatta halua muuttaa kasvukeskuksiin vaan rakentavat tulevaisuuttaan mieluiten samantyyppisellä alueella kuin missä he tällä hetkellä asuvat (Penttinen & Ronkainen 2013; Penttinen 2016; Tuuva-Hongisto ym. 2016). Vaikka monet nuoret haluavat muuttaa pois maaseudulta, toisille maaseudulla on keskeinen symbolinen ja kulttuurinen merkitys, jopa ruumiillinen yhteys itsen ja luonnon välillä (Farrugia 2016), ja muuttaminen toisenlaiseen ympäristöön voi aiheuttaa merkittävää sopeutumattomuutta. Tämä on myönteistä maaseudun kehitysnäkymän kannalta, koska maaseudun pääasiallisen työvoimareservin muodostavat maaseudulla koko elämänsä asuvat nuoret (Lehtonen & Tykkyläinen 2008).

Ohjaamo- ja työpajapalvelut maaseudulla

Ohjaamot ovat matalan kynnyksen palvelupisteitä alle 30-vuotiaille nuorille. Vuonna 2019 niitä oli noin 71 eri puolilla Suomea Rovaniemeltä Hankoon (Ohjaamo 2019). Ohjaamojen kirjausten mukaan nuoret käyt-

tivät niiden palveluja kasvokkain yli 140 000 kertaa vuoden 2018 aikana (Määttä 2019). Ohjaamon palvelumalli rakentuu monialaisesti tietoa, neuvontaa, ohjausta ja tukea tarjoavasta Ohjaamosta, eri hallinnonalojen peruspalveluista ja laajasta yhteistyöverkostosta. Ohjaamoja on kehitetty palvelupisteiksi, mutta palvelutehtävien ohella niillä on tärkeä merkitys myös sosiaalisina yhteisöinä (Toiviainen 2019). Suosituksena on, että Ohjaamo sijaitsee keskeisellä paikalla, jolloin se on helposti nuorten saavutettavissa ja että osana Ohjaamo toimii liikkuva palvelu. Palvelumalleissa on alueellisia eroja, mutta Ohjaamossa fyysisesti läsnä tai sen kautta tulisi olla saatavissa ainakin seuraavien toimijoiden palvelut: TE-toimisto, sosiaalityö tai sosiaaliohjaus, Nuorten tieto- ja neuvontapalvelut, oppilaitokset (vähintään toinen aste) ja nuorisotyöntekijä/työvalmentaja/palveluohjaaja tai vastaava. Ohjaamoilla tulee olla yhteys myös kuntien etsivään nuorisotyöhön ja muun muassa työpajojen tulisi olla mukana monialaisessa verkostossa (ks. Ohjaamo -toiminta 2017: nuorisotakuu.fi/ohjaamo).

Ohjaamo-palvelumallin vahvuus on siinä, että nuori voi hakea tukea matalalla kynnyksellä samasta paikasta opintoihin, työelämään tai arjen haasteisiin. Monissa pienissä maaseutukunnissa Ohjaamo-palvelumallin toteuttaminen on hankalaa tai vaatii kunnat ylittävää yhteistyötä, koska kunnista ei löydy kaikkia palveluita ja nuoret asuvat kaukana fyysisestä Ohjaamosta tai viettävät aikaansa esimerkiksi maakuntakeskuksessa (Miettinen 2017). Maaseutualueiden nuorten tulisi olla yhdenvertaisessa asemassa muiden nuorten kanssa, mutta yllä kuvattujen haasteiden vuoksi matalan kynnyksen palvelulupausta vaatii heidän kohdallaan myös korostetusti paikkariippumattomia ratkaisuja.

Ohjaamo-toimintaa koordinoi valtakunnallinen Kohtaamo-hanke. Yhtenä toimenpiteenään Kohtaamo kehittää ohjaamoja

hyödyntäviä digitaalisia palveluita ja verkko-ohjausta, jossa kärkenä tällä hetkellä on ura- ja ammatinvalintaohjaus sekä koulutusneuvonta (kohtaamo.fi). Ohjaamotoiminnan jatkuvuuden kannalta on tärkeää, että Sanna Marinin hallitusohjelmassa vahvistetaan Ohjaamo-palveluita sekä nuorten työpajatoimintaa takaamalla jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle tai alle 30-vuotiaalle valmistuneelle joko työ-, työharjoittelu-, työkokeilu-, työpaja-, oppisopimus- tai kuntoutuspaikka kolmen kuukauden aikana työttömyyden alkamisesta (Osallistava ja osaava Suomi, 2019, 131).

Työpaja on yhteisö, jossa työnteon ja siihen liittyvän valmennuksen avulla pyritään parantamaan yksilön valmiuksia hakeutua koulutukseen tai työhön sekä vahvistamaan hänen arjenhallintataitojaan. (Työpajatoiminta Suomessa 2017). Työpajoilla keskeistä on työn ja valmennuksen kautta tapahtuva tekemällä oppiminen nuorille ja aikuisille, jotka tarvitsevat tukea koulutus- ja työmarkkinoille kiinnittyäkseen. Monet työpajat ovat perinteisesti sisältäneet kädentaitoihin liittyvää tekemistä, mutta nykyisin niissä hyödynnetään enenevässä määrin myös digitaalisten taitojen kehittämistä, joissa parhaimmillaan voisi hyödyntää nykyistä tehokkaammin myös paikkariippumattomia ratkaisuja. Vuonna 2015 työpajatoiminta oli maantieteellisesti kattavaa, sillä 93 prosentissa Suomen kunnista oli työpajatoimintaa. Toimintaa koordinoi Valtakunnallinen työpajayhdistys ry (TPY). Sen asiakaskunnista suurin osa on pieniä ja maaseutumaisia kuntia.

Paikkariippumattomuus yhdenvertaisen palvelutarjonnan välineenä

Paikkariippumattomat palvelut perustuvat tietotekniikan ja digitalisaation nopeaan kehittymiseen, minkä ansioista useat palvelut vapautuvat aika- ja paikkasidonaisuudesta. Paikkariippumaton palvelu eroaa etä-

palvelusta siinä, että palvelua ei ole lainkaan sidottu kiinteään palvelupisteeseen toisin kuin etäpalvelussa, johon sisältyy käsitys siitä, että palvelua käytetään etäällä jostain toimipisteestä.

Paikkariippumattomuuden ilmiö painottuu tällä hetkellä vahvasti työn käsitteen ympärille, vaikka se liittyy kiinteästi myös ”diginomadien” elämäntyyliin. Palvelutuotannossa paikkariippumattomat digitaaliset palvelut ovat yleistyneet viime vuosina, kun samanaikaisesti monet arjen toiminnot, kuten pankkiasiointi tai ostosten tekeminen, ovat siirtyneet osin tai kokonaan verkkopalvelupohjaisiksi (Kurvinen ym. 2018). Digitalisaation edetessä myös osa sosiaali- ja terveyspalveluista sekä koulutus-, yritys- ja informaatiopalveluista on siirtymässä yhä enemmän digitaalisiksi palveluiksi verkkoon. Näiden palvelujen täysimääräinen hyödyntäminen edellyttää toimivia, turvallisia ja nopeita tietoliikenneyhteyksiä, joita langattomat yhteydet eivät aina voi taata (Antikainen ym. 2017; Townsend ym. 2013).

Nuorisolain (1285/2016) tavoitteena on muun muassa edistää nuorten yhdenvertaisuutta parantamalla nuorten kasvu- ja elinoloja (2 §). Laissa ei kuitenkaan ole yksityiskohtaisesti säädetty sitä, miten nuorten palvelujen yhdenvertaisuus tulisi järjestää. Maaseutukunnissa palvelujen järjestämistä vaikeuttaa väestöpohjan kapeneminen, minkä vuoksi palveluita on jouduttu karsimaan ja keskittämään. Tämä on synnyttänyt näille kunnille haasteita vastata nuorisolain tavoitteisiin nuorten yhdenvertaisesta pääsystä palveluohjaukseen. Haaste on huomioitu laissa, jonka 8 §:ssä todetaan lieventävästi, että ”Toteuttaessaan 2 §:n tavoitteita ja lähtökohtia kunnan tulee paikalliset olosuhteet huomioon ottaen luoda edellytyksiä nuorisotyölle ja -toiminnalle muun muassa järjestämällä nuorille suunnattuja palveluja ja tiloja...”. Digitaaliset yhteydet ovat tärkeä

osa maaseutunuorten arkea ja ajankäyttöä (Tuuva-Hongisto ym. 2016), mikä luo hyvän pohjan paikkariippumattomien digitaalisten palveluiden kehittämiselle.

Aineisto ja menetelmät

Tiedot Ohjaamoista ja niiden sijainneista perustuvat Kohtaamo-hankkeen tietokantaan Ohjaamojen sijaintien tilanteesta 30.10.2018, jolloin tietokannassa oli Ohjaamoille 71 toimipaikkaa. Ohjaamoiden paikantaminen ja sitominen koordinaatistoon tehtiin geokoodaamalla Ohjaamojen toimipaikkojen osoitetiedot. Koordinaattitiedoilla Ohjaamojen sijainti pystyttiin kuvaamaan tarkkoina sijaintipisteinä, jotka mahdollistivat paikkatietomenetelmien hyödyntämisen aineiston analysoinnissa.

Työpajojen tiedot perustuvat Aluehallintoviraston työpajoille toteuttamaan kyselyyn, johon ovat vastanneet vuonna 2017 työpajatoimintaa harjoittaneet organisaatiot. Kysely sisälsi tiedon työpajan sijaintiosoitteesta, jonka perusteella työpajat voitiin geokoodata.

Paikkatietoaineistot

Artikkelin paikkatietoaineistona käytetään Yhdyskuntarakenteen (YKR) seurannan aineistoa (Tilastokeskus 2019). 16–29-vuotiaiden nuorten lukumääriä tarkastellaan 1 km * 1 km väestöruuduissa vuonna 2017. Yhteensä nuorten asuttamia väestöruutuja oli Suomessa tuolloin 46 158. Paikkatiedon käyttäminen on perusteltua, koska näin saadaan luotua kokonaiskuva nuorten Ohjaamo- ja työpajapalvelujen saavutettavuudesta koko Suomessa. Näin voidaan myös paikantaa ne alueet, jotka mahdollisesti hyötyvät paikkariippumattomista digitaalisista palveluista. Väestöruutuaineiston etu on siinä, että se mahdollistaa hallintorajoista riippumattomien

analyysien muodostamisen, minkä vuoksi sen käyttö onkin yleistynyt viime vuosina (Kotavaara ym. 2011). Tässä artikkelissa tarkka paikkatietoaineisto mahdollistaa paikallisten ominaisuuksien, kuten nuorten asuttamien väestöruutujen maantieteellisen hajautumisen, sisällyttämisen nuorten palveluverkkojen analysointiin.

Artikkelin tuloksien tarkastelussa hyödynnetään 250 m * 250 m ruutuaineistoon pohjautuvaa kaupunki-maaseutu -luokitusta (Helminen ym. 2013), joka yhdistettiin 1 km * 1 km väestöruutuihin spatiaalisella liitoksella (eng. spatial join). Tämä tarkoittaa sitä, että neliökilometrin väestöruudun alueluokaksi määritettiin se neljännesneliökilometrin alueluokka, joka oli väestömäärältään suurin kyseisessä väestöruudussa. Liitokseen voi siten liittyä epätarkkuutta. Spatiaalisessa liitoksessa yhdistetään kahden paikkatietoaineiston toisiaan leikkaavat tiedot spatiaalisen relaation perusteella. Kaupunki-maaseutu -luokituksessa alueet on jaettu seitsemään luokkaan: sisempään ja ulompaan kaupunkialueeseen, kaupungin kehysalueeseen, maaseudun paikalliskeskukseen, kaupunkien läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun ja harvaan asuttuun maaseutuun. Kaupunkiluokista sisempi kaupunkialue kuvaa kaupunkien tiivistä ja yhtenäistä tehokkaasti rakennettua aluetta ja yhdessä ulomman kaupunkialueen kanssa tämä luokka muodostaa ydinkaupunkialueen. Kaupunkien kehysalue kuvaa välittömästi fyysiseen kaupunkialueeseen kytkeytyvää osaa kaupungin ja maaseudun välivyöhykkeestä. (Helminen ym. 2013.)

Maaseutualueet on rajattu luokituksessa kaupunkien kehysalueiden ulkopuolelle. Varsinainen maaseudun kolmijako perustuu luokituksessa aiemmin tehdyn Suomen maaseututyypit -luokituksen mukaisesti alueluokkiin, joissa tunnistettiin kaupungin läheinen maaseutu, ydinmaaseutu ja harvaan asuttu maaseutu (Maa- ja metsätalousministeriö

2006). Uudessa luokituksessa neljänneksi maaseutuluokaksi luotiin maaseudun paikalliskeskukset, joita ovat maaseudun suurimmat taajamat. Maaseudun paikalliskeskukset ovat suurehkoja taajamia, jotka eivät kuitenkaan ole riittävän suuria muodostaakseen kaupunkiseutua. Kaupungin läheinen maaseutu on maaseutumaista aluetta, joka on toiminnallisesti ja fyysisesti sidoksissa kaupunkialueisiin. Kolmas maaseutuluokka, ydinmaaseutu, on joko vahvaa alkutuotannon aluetta tai toimintoiltaan monipuolista suhteellisen tiiviisti asuttua maaseutua. Neljäs maaseutuluokka muodostuu harvaan asutusta maaseudusta ja sille on ominaista yksipuolinen elinkeinorakenne ja alhainen väestötiheys. (Helminen ym. 2013.)

Nuorten mahdollisuuksia käyttää digitaalisia palveluja arvioidaan vuoden 2017 valokuidun saatavuustietojen perusteella. Tiedot pohjautuvat Traficom (2019) julkaisemiin valokuidun saatavuustietoihin 1 km * 1 km tarkkuudella, joka hyödyntää samaa tilastoruuudukkojakoa kuin väestöruidut. Siten tämän aineiston yhdistäminen väestöruiduihin voitiin tehdä myös spatiaalilla liitoksella. Tarkastelussa nojaututaan valokuituun, koska asiantuntijoiden näkemysten perusteella langaton laajakaistayhteys ei ole ongelmaton ratkaisu siihen, miten maaseudulla ja haja-asutusalueilla toteutetaan

luotettavat ja nopeat tietoliikenneyhteydet tulevaisuudessa. Esimerkiksi Eli Noam (2011) käyttää esimerkkinä Yhdysvaltoja, missä langaton internetyhteys ei hänen mielestään tule koskaan korvaamaan valokuituyhteyttä, koska vaatimukset internetin suoritusnopeudesta kasvavat jatkuvasti. Langatonta yhteyttä pidetään jossain määrin ongelmallisena Suomessakin sekä ruuhkautumisen että luotettavuuden vuoksi, sillä maaseudulla julkiset palvelut, kuten maataloustukien haku, edellyttävät toimintavarmuutta (Honkaniemi & Luoto 2016). Tulevatkaan teknologiset ratkaisut eivät poista valokuituverkon tarvetta. Esimerkiksi 5g-yhteydet tulevat tarvitsemaan tukiasemien välille verkon heikon kantavuuden vuoksi valokuituyhteyden (Pyykönen & Lehtonen 2016).

Traficom (2019) saatavuustietojen perusteella on arvioitu nuorten digitaalisten palvelujen käyttömahdollisuutta taulukossa 1. Kaupunkialueilla asuvista nuorista valokuitu ei ole saatavilla 19 400 nuorella, joka vastaa 2,7 prosenttia kaupungeissa asuvista nuorista. Maaseudulla valokuidun saatavuus on heikompi, sillä ilman valokuitua on 52 599 nuorta eli 27,4 prosenttia maaseudulla asuvista nuorista. Valokuidun ulkopuolelle rajautuminen onkin maaseudun nuoria koskettava ilmiö, sillä ulkopuolelle jäävistä nuorista 73,1 prosenttia asuu maaseudulla. Maaseutuluokkien välil-

Taulukko 1. Valokuidun saatavuus alueluokittain 16–29-vuotiailla nuorilla vuonna 2017. (Aineisto Traficom.)

Valokuidun saatavuus		Kaupunkiluokka			Maaseutuluokka				Yht.
		Sisempi kaupunkialue	Ulompi kaupunkialue	Kaupungin kehysalue	Maaseudun paikalliskeskukset	Kaupungin läheinen maaseutu	Ydinmaaseutu	Harvaan asuttu maaseutu	
Valokuitu saatavilla	n	413744	219893	61297	39801	24595	57743	17279	834358
	%	100.0	98.7	78.8	97.3	53.3	76.1	59.4	92.1
Valokuitu ei ole saatavilla	n	0	2899	16501	1110	21532	18138	11819	71999
	%	0.0	1.3	21.2	2.7	46.7	23.9	40.6	7.9

lä on isoja eroja valokuidun saatavuudessa: kaupungin läheisellä maaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla ilman valokuitua on 46,7 ja 40,6 prosenttia nuorista (taulukko 1).

Artikkelin paikkatietoanalyysissä hyödynnetään myös joukkoliikenteen VALLU-järjestelmää, jolloin voidaan huomioida nuorten mahdollisuudet käyttää joukkoliikennettä Ohjaamo- ja työpajapalveluiden saavuttamiseen. Valtakunnallinen liikennelupajärjestelmä (VALLU) on Liikenne- ja viestintävirasto Traficom ja ELY-keskusten ylläpitämä ja käyttämä yhteinen rekisteri ja se sisältää liikenteenharjoittaja- ja lupakohtaiset tiedot jokaisesta tavarataksi- ja joukkoliikenteen yrityksestä Suomessa (ELY-keskus 2019). Joukkoliikennereittien tiedoille laskettiin viiden kilometrin puskurivyöhykkeet, jotka myös liitettiin väestöruutuihin spatiaalisella liitoksella. Näin voidaan karkeasti analysoida, missä nuorten asuttamista väestöruuduista on joukkoliikenne saatavilla.

Paikkatietomenetelmät

Paikkatietomenetelmien tuottama lisäarvo tiedolle syntyy sen sitomisesta paikkaan, joka mahdollistaa tässä artikkelissa tiestöön pohjautuen nuorten Ohjaamo- ja työpajapalvelujen saavutettavuusanalyysit. Saavutettavuus on määre, joka kuvaa, minkä ajan tai etäisyyden kuluessa tietty terveystoiminta voidaan tavoittaa (Moseley 1979). Paikkatietomenetelmiä on hyödynnetty laajalti yleistä hyvinvointia edistävien virkistys- ja liikunta-alueiden sijoittelussa kuin myös terveysasemien ja päivystävien sairaaloiden sijaintien suunnittelussa (Brabyn & Sutton 2013; Brabyn & Skelly 2013; Rusanen ym. 2016; Lankila ym. 2016; Lehtonen ym. 2017).

Tässä artikkelissa käytetään saavutettavuuden arvioinnissa fyysistä, nuoren asuinpaikasta tiestöä pitkin mitattua etäisyyttä lähimpään Ohjaamo- ja työpajapalvelun toimipisteeseen.

Saavutettavuusanalyysit on laskettu ArcGIS-paikkatieto-ohjelman Network Analyst -työkalulla perustuen Digiroad-tieverkon saavutettavuustietoon vuodelta 2017 (Liikennevirasto 2018). Saavutettavuuden laskennassa tehtiin olettaus, että nuorille suunnattuihin palveluihin matkustettaisiin asuinpaikasta. Saavutettavuuslaskennat väestöruuduista lähimpään Ohjaamo- ja työpajapalvelupisteeseen tehtiin Closest Facility -menetelmällä, joka perustuu Dijkstran algoritmiin (Knuth 1977). Menetelmällä löydetään lyhyin etäisyyteen perustuva reitti nuoren asuttaman väestöruudun keskipisteestä geokoodattuun tukipalvelun sijaintipisteeseen.

Nuorten Ohjaamo- ja työpajapalveluiden saavutettavuuden arvioinnissa hyödynnettiin myös spatiaalista optimointia. Näin voidaan arvioida, miten hyvin nykyiset palvelut sijoittuvat suhteessa spatiaalisesti optimoituihin palveluihin pyrittäessä kehittämään tavoitetta nuorten palvelujen saavutettavuuden alueellisesta yhdenvertaisuudesta. Ohjaamo- ja työpajapalveluiden toimipaikkojen sijainnin optimointi perustuu ArcGIS-paikkatieto-ohjelmiston Network Analyst -sovelluksella laskettavaan reitinoptimointiin. Tiestöön perustuvassa optimoinnissa määritetään x-määrä Ohjaamo- ja työpajapalveluiden mahdollisia sijainteja sekä 46 158 painotettua kysyntäpistettä eli väestöruutua, joissa nuoret asuivat vuonna 2017. Näiden lisäksi määritetään haluttu lukumäärä palvelujen toimipisteitä z valittavaksi maantieteellisistä sijainneista siten, että painotettujen kysyntäpisteiden etäisyys valittuihin pisteisiin (z) on mahdollisimman pieni. Optimoinneissa toimipisteiden z lukumääräksi asetettiin Ohjaamoissa 71 ja työpajoissa 213. Optimoinneissa määritettiin 2812 mahdollista tukipalvelujen sijaintipaikkaa (x), jotka perustuivat oppilaitosten sijainteihin (Tilastokeskus 2020). Näitä käytettiin, koska oppilaitokset sijoittuvat nuorten asioinnin näkökulmasta keskeisille paikoille.

Spatiaalisenä optimointimenetelmänä käytetään artikkelissa minimize impedance -menetelmää, joka pohjautuu p-mediaani-ongelmaan. Hakimi (1964) määrittelee kehittämänsä p-mediaani-ongelman seuraavasti: verkostosta pyritään löytämään mediaanipisteiten, että jokaisen käytetyn pisteen välinen etäisyys mediaanipisteeseen minimoidaan. Optimoinnissa väestöruutuja painotettiin nuorten lukumäärällä, jotta väestöruutujen kokoerot tulivat huomioituksi.

Saavutettavuusanalyysien ja spatiaalisen optimoinnin lisäksi artikkelissa hyödynnetään päällekkäisanalyysiä, jolla verrataan paikkatietoaineistoja päällekkäin ja pyritään löytämään eri aineistojen muodostamia kombinaatioita. Päällekkäisanalyysillä kartoitettiin Ohjaamo- ja työpajapalveluiden palvelumalleja perustuen näiden maantieteelliseen saavutettavuuteen ja nuorten lukumääriin sekä joukkoliikenteen ja valokuituyhteyksien saatavuuteen. Näiden paikkatietojen perusteella muodostettiin 3 palvelumallia nuorten palveluille: 1) fyysinen toimipiste, 2) digitaalinen palvelu ja 3) liikkuva palvelu.

Fyysinen toimipiste edustaa paikkariippuvaista palvelumallia, jossa palvelujen tarjonta on sidottu tiettyyn toimipisteeseen. Fyysisen palvelumalli määritettiin päällekkäisyysanalyysissä väestöruutuihin, joissa etäisyys lähimpään nuorten tukipalveluun on alle 40 kilometriä ja etäisyys lähimpään joukkoliikenteen reittiin on alle 5 kilometriä. Analyysissä käytettiin 40 kilometrin etäisyyskriteeriä, joka kuvaa karkeata ylärajaa ihmisten päivittäisen toiminnallisuuden maantieteelliselle ulottuvuudelle. Esimerkiksi työssäkäynnissä on havaittu, että asuinpaikan ja työpaikan välinen etäisyys on noin 90 prosentilla työntekijöitä alle 40 kilometriä (Alasalmi ym. 2020).

Liikkuvat palvelut ovat astetta paikkariippumattomampia, koska niissä nuorten palveluita viedään useisiin paikkoihin, kuten oppilaitoksiin tai muihin soveltuviin tiloihin.

Liikkuva palvelumalli soveltuu erityisesti väestöruuduille, jotka sijaitsevat yli 40 kilometrin päässä lähimmästä tukipalvelusta eikä väestöruuduissa ole saatavilla laajakaistayhteyttä. Liikkuvien palveluiden eduiksi on muun muassa terveystietopalveluiden selvityksissä todettu, että ne parantavat palvelujen saatavuutta tarjoamalla palveluita kustannustehokkaasti siellä, missä palvelupisteet sijaitsevat muuten harvassa (Immonen ym. 2012).

Paikkariippumattomin palvelumalli ovat digitaaliset palvelut, jotka ovat käytettävissä niiltä alueilta, joilla on riittävän nopeat ja luotettavat tietoliikenneyhteydet. Digitaalinen palvelumalli määritettiin väestöruutuihin, joissa lähimpään tukipalveluun on matkaa yli 40 kilometriä, mutta nuorilla on kotona käytössä nopea laajakaistayhteys. Aikaisemmissa tutkimuksissa digitaalisten palvelujen on todettu parantavan palvelujen saatavuutta, monipuolistavan palveluvalikoimaa sekä vähentävän yksinäisyyttä ja säästävän kustannuksia (Antikainen ym. 2016; Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2017). Nuorten sopeutumista digitaalisiin palveluihin edistää nuorten tottuminen digitaalisuuden kulttuuriin (Tuuva-Hongisto ym. 2016), ja siksi digitaaliset palvelut ovat nuorille luonnollinen vaihtoehto korvaamaan fyysisiä palveluita.

Tulokset

Nuorten ohjaamo- ja työpajapalvelujen saavutettavuus

Nuorten Ohjaamo- ja työpajapalveluiden saavutettavuus oli maaseudulla selvästi kaupunkialueita heikompi vuonna 2018 (taulukko 2). Nuorten palveluista erityisesti Ohjaamojen saavutettavuus on maaseudulla huomattavasti heikompi kuin kaupunkialueilla. Esimerkiksi harvaan asutulla maaseudulla 16–29-vuoti-

aiden nuorten keskimääräinen etäisyys lähimpään Ohjaamoon oli 78 kilometriä, kun vastaava etäisyys sisemällä kaupunkialueella oli 5 kilometriä (taulukko 2). Työpajat ovat paremmin maaseudulla asuvien nuorten saavutettavissa kuin Ohjaamot, sillä työpajojen toimipisteitä on Ohjaamoita enemmän maaseudulla. Harvaan asutulla maaseudulla 16–29-vuotiaiden nuorten keskimääräinen etäisyys lähimpään työpajaan oli 28 kilometriä (taulukko 2), joka oli 50 kilometriä lyhyempi kuin keskimääräinen etäisyys lähimpään Ohjaamoon. Myös työpajojen saavutettavuudessa kaupunki- ja maaseutuluokkien väliset erot ovat selkeät. Harvaan asutulla maaseudulla asuvien nuorten keskimääräinen etäisyys lähimpään työpajaan oli 25 kilometriä pidempi kuin sisemällä kaupunkialueella asuvilla nuorilla (taulukko 2).

Maaseutuluokkien välillä on selviä eroja tukipalveluiden saavutettavuudessa (taulukko 2). Parhaiten nuorten Ohjaamo- ja työpajapalvelut ovat saavutettavissa kaupunkien läheisellä maaseudulla, jossa asuvat nuoret voivat hyödyntää kaupungeissa sijaitsevia palveluita. Muissa maaseutuluokissa Ohjaamojen keskimääräinen saavutettavuus oli nuorilla vähintään yli 45 kilometriä ja työpajapalve-

luidenkin yli 21 kilometriä (taulukko 2). Ohjaamo- ja työpajapalvelujen vertailu lukioiden ja oppilaitosten saavutettavuuteen paljastaa, että yleisesti Ohjaamo- ja työpajapalvelut puuttuvat maaseudulta (taulukko 2).

Nuorten tukipalvelujen saavutettavuus maaseudulla verrattuna nykyiseen saavutettavuuteen parantuu optimoiduissa palveluverkoissa, joissa pyritään sijoittamaan palvelupisteet siten, että nuorten etäisyydet näihin pisteisiin ovat joka puolella maata mahdollisimman lyhyet (taulukko 3). Jos esimerkiksi nykyisen Ohjaamopalveluverkon saavutettavuutta verrataan 70 toimipisteen optimoituun verkostoon, nähdään, että Ohjaamoiden saavutettavuus parantuu kaikissa maaseutuluokissa. Havainto tarkoittaa, että palveluverkon optimoinnilla ja valtakunnallisella koordinoinnilla voitaisiin yleisesti parantaa nuorten tukipalvelujen saatavuutta.

Palvelujen koordinoinnilla saavutettavat hyödyt eivät kuitenkaan kosketa kaikkia maaseutuluokkia yhtä lailla, sillä niiden väliset erot optimoinnilla saavutettavissa olevissa hyödyissä vaihtelevat suuresti. Esimerkiksi harvaan asutulla maaseudulla palveluverkon toimipisteiden lukumäärän lisääntyminen ei merkittävästi paranna nuorten tuki-

Taulukko 2. Ohjaamo- ja työpajapalveluiden keskimääräinen saavutettavuus (km) alueluokittain 16–29-vuotiailla nuorilla.

Palvelu	Vuosi	Kaupunkiluokka			Maaseutuluokka			
		Sisempi kaupunkialue	Ulompi kaupunkialue	Kaupungin kehysalue	Maaseudun paikalliskeskukset	Kaupungin läheinen maaseutu	Ydinmaaseutu	Harvaan asuttu maaseutu
Ohjaamo (n=71)	2018	5.0	7.2	11.9	48.7	23.7	40,0	78.0
Työpaja (n=213)	2017	3.2	5.6	8.8	25.0	16.5	21.2	28.1
Lukio (n=382)	2017	2.0	3.8	6.7	2.4	13.3	9.5	19.5
Oppilaitos (n=2812)	2017	1.2	1.7	3.2	1.7	4.4	4.1	9.3

palvelujen saavutettavuutta. Harvaan asutulla maaseudulla 90 palvelupisteen verkossa nuorten tukipalvelut ovat keskimäärin yli 45 kilometrin päässä, kun 80 palvelupisteen verkossa keskimääräinen etäisyys on 47 kilometriä (taulukko 3). Pieni parannus saavutettavuudessa viittaa siihen, että varsinkin harvaan asutulla maaseudulla nuorten tukipalveluissa on tukeuduttava paikkariippumattomiin palveluihin. Havainto viittaa myös siihen, että kannustimet palveluverkon laajentamiselle erityisesti harvaan asutulla maaseudulla ovat heikot, ja siksi esimerkiksi harvaan asutun maaseudun nuorten tukipalvelut tulisi toteuttaa eri tavalla kuin muissa alueluokissa.

Valokuidun heikko maantieteellinen saatavuus on ongelma digitaalisten palveluiden hyödyntämiselle erityisesti harvaan asutulla maaseudulla asuville nuorille. Tässä alueluokassa myös lähimpien tukipalvelujen toimipisteiden, varsinkin Ohjaamoiden saavutettavuus on huono. Harvaan asutulla maaseudulla asuvat nuoret uhkaavatkin rajautua kokonaan Ohjaamopalvelujen ulkopuolelle, koska niin digitaalisten palvelujen käyttömahdollisuudet kuin myös asiointimahdollisuudet lähimmässä fyysisessä palvelupisteessä ovat muita maaseutuluokkia heikommat.

Tarkemmat lukumäärät digitaalisten palvelujen ulkopuolelle rajautuvista nuorista on esitetty taulukossa 4, jossa etäisyysluokka kuvastaa etäisyyttä lähimpään Ohjaamoon tai

työpajaan. Taulukosta voidaan arvioida, että maaseudulla on digitaalisten ja fyysisten Ohjaamopalvelujen ulkopuolella yhteensä 16 239 nuorta, kun fyysisen palvelun ulkopuolelle rajautumisen kriteerinä käytetään yli 40 kilometrin etäisyyttä lähimpään Ohjaamoon. Tukipalvelujen ulkopuolelle rajaututaan lähes ainoastaan maaseudulla, koska kaupungeissa asuvista nuorista vain 181 on vaarassa rajautua palvelujen ulkopuolelle. Maaseutuluokista palvelujen ulkopuolelle rajautuminen koskettaa erityisesti ydinmaaseutua ja harvaan asuttua maaseutua, sillä palvelujen ulkopuolelle rajautuvista nuorista 42,7 ja 50,3 prosenttia asuu näissä kahdessa maaseutuluokassa.

Työpajojen ulkopuolelle rajautuu huomattavasti vähemmän nuoria, koska samoilla kriteereillä työpajojen ulkopuolelle jää 4 536 nuorta, jotka kaikki asuvat maaseudulla. Työpajojen osalta palveluniukkuus koskee erityisesti harvaan asutun maaseudun nuoria, sillä sillä siellä asuu 68,7 prosenttia niiden ulkopuolelle rajautuvista nuorista.

Alueelliset palvelumallit Ohjaamoille ja työpajoille

Uhka nuorten rajautumisesta tukipalvelujen ulkopuolelle edellyttää paikallisten palvelumallien käyttöönottoa, jos nuorten yhdenvertaisuutta tukipalveluissa halutaan

Taulukko 3. Nuorten palvelujen keskimääräinen saavutettavuus (km) 16–29-vuotiailla erikokoisissa palveluverkoissa kaupunki-maaseutu -alueluokissa vuonna 2017.

Optimoidun palveluverkon koko (n)	Maaseutuluokka			
	Maaseudun paikalliskeskukset	Kaupungin läheinen maaseutu	Ydinmaaseutu	Harvaan asuttu maaseutu
60	25.2	25.0	32.9	56.3
70	22.3	24.3	29.7	48.8
80	19.4	22.8	28.2	46.8
90	18.6	21.9	25.5	45.5

Taulukko 4. Ohjaamo- ja työpajapalveluiden sähköisten palvelujen ulkopuolella olevien nuorten 16–29-vuotiaiden lukumäärät alueluokissa etäisyysluokittain vuonna 2017.

Palvelu	Etäisyysluokka (km)	Kaupunkiluokka			Maaseutuluokka			
		Sisempi kaupunki-alue	Ulompi kaupunki-alue	Kaupungin kehysalue	Maaseudun paikalliskeskukset	Kaupungin läheinen maaseutu	Ydinmaaseutu	Harvaan asuttu maaseutu
Ohjaamo	0-10	0	1527	5519	627	981	1550	25
	10.1-20	0	791	7220	58	7697	2628	621
	20.1-30	0	466	3068	57	7694	3016	1256
	30.1-40	0	71	539	228	4140	3981	1694
	40.1-50	0	44	136	34	963	3052	2121
	50.1-60	0	0	1	72	16	2035	1589
	60.1-70	0	0	0	0	0	791	1033
	70.1-80	0	0	0	6	0	444	891
	80.1-90	0	0	0	28	0	254	353
	90.1-100	0	0	0	0	0	133	102
	100.1-150	0	0	0	0	0	52	647
	yli 150	0	0	0	0	0	187	1436
	yhteensä (n)	0	2899	16483	1110	21491	18123	11768
Työpajat	0-10	0	2345	8353	1030	2972	4643	1047
	10.1-20	0	464	7336	16	10863	5426	2248
	20.1-30	0	90	747	64	6253	4060	2761
	30.1-40	0	0	47	0	1244	2732	2597
	40.1-50	0	0	0	0	158	597	1537
	50.1-60	0	0	0	0	1	484	825
	60.1-70	0	0	0	0	0	169	356
	70.1-80	0	0	0	0	0	12	146
	80.1-90	0	0	0	0	0	0	62
	90.1-100	0	0	0	0	0	0	10
	100.1-150	0	0	0	0	0	0	109
	yli 150	0	0	0	0	0	0	70
	yhteensä (n)	0	2899	16483	1110	21491	18123	11768

edistää. Näitä paikallisia palvelumalleja on esitetty kuvassa 1 pohjautuen nykyiseen Ohjaamoverkkoon (kuva 1a) ja optimoituun Ohjaamoverkkoon (kuva 1b) sekä kuvassa 2 pohjautuen nykyiseen työpajaverkkoon (kuva 2a) ja optimoituun työpajaverkkoon (kuva 2b).

Ohjaamoiden fyysisen palvelumallin maantieteellinen kattavuus on nykyään hyvä (kuva 1a). Kun fyysisen palvelumallin kriteerinä käytetään pelkästään 40 kilometrin etäisyyttä lähimpään ohjaamoon ja alle 5 kilometrin etäisyyttä lähimpään joukko liikenteen reittiin, asuu yleisimmän eli fyy-

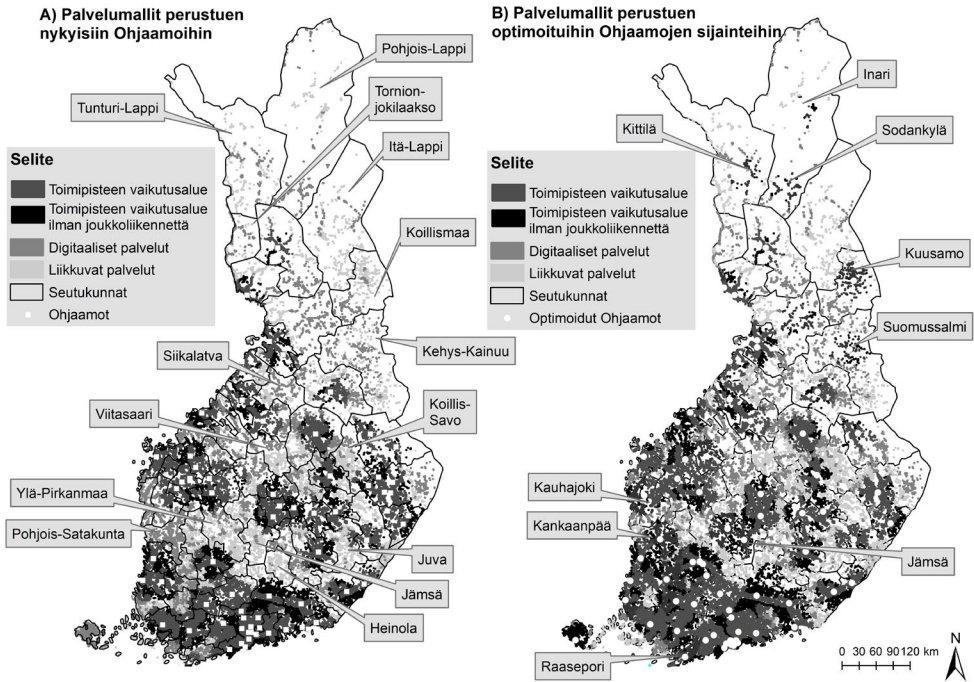
sisen palvelumallin väestöruuduissa yli 86 prosenttia 16–29-vuotiaista nuorista. Myös maantieteellisesti palvelumalli on kattava, sillä nuorten asuttamista väestöruuduista 52 prosenttia kuuluu tämän palvelumallin piiriin (kuva 1a). Kaupunki-maaseutu -alueuokkien välillä on kuitenkin suuria eroja, sillä sisemmän kaupunkialueen nuorista 99 prosentilla on hyvä saatavuus fyysiseen palvelumalliin, kun taas harvaan asutulla maaseudulla alle joka viides nuori on tämän palvelumallin piirissä (taulukko 5). Yhteensä maaseudulla asuvista nuorista yli 102 000 kuuluu tämän palvelumallin piiriin. Taulukkoon 5 on erikseen lisätty ryhmä, jossa nuoret asuvat alle 40 kilometrin päässä Ohjaamoista, mutta joissa joukkoliikenteen palvelut ovat heikosti saatavilla tai ne puuttuvat VALLU-tietokannasta. Nuorista tähän ryhmään kuuluu noin 6 prosenttia ja lukumäärällisesti ryhmä painottuu kaupunkiluokkiin. (Taulukko 5.)

Lukumääräisesti Ohjaamoiden toiseksi yleisin palvelumalli ovat digitaaliset palvelut, johon kuuluvissa väestöruuduissa asuu noin 6 prosenttia 16–29-vuotiaista nuorista. Tämän palvelumallin alueilla lähimpään Ohjaamoon on matkaa yli 40 kilometriä, mutta nuoret asuvat väestöruuduissa, joihin on saatavilla nopea laajakaistayhteys. Maaseutuluokista digitaalinen palvelumalli painottuu harvaan asutulle maaseudulle, ydinmaaseudulle ja osin myös maaseudun paikalliskeskuksiin (taulukko 5). Yhteensä näissä maaseutuluokissa palvelumallin piiriin kuului yli 53 347 nuorta. Myös maantieteellisesti digitaalinen palvelumalli on kattava, sillä 17 prosenttia väestöruuduista kuului tähän palvelumalliin (kuva 1a). Maantieteellisesti tämä palvelumalli painottuu Länsi-Suomeen, mutta yksittäisiä laajempia aluemuodostumia on myös Lapissa ja Kainuussa. Yksittäisistä seutukunnista digitaalinen palvelumalli kattaa laajoja pinta-aloja Kaustisen, Ylä-Pirkanmaan, Suupohjan, Keuruun ja Saarijärven seutukunnista (kuva 1a).

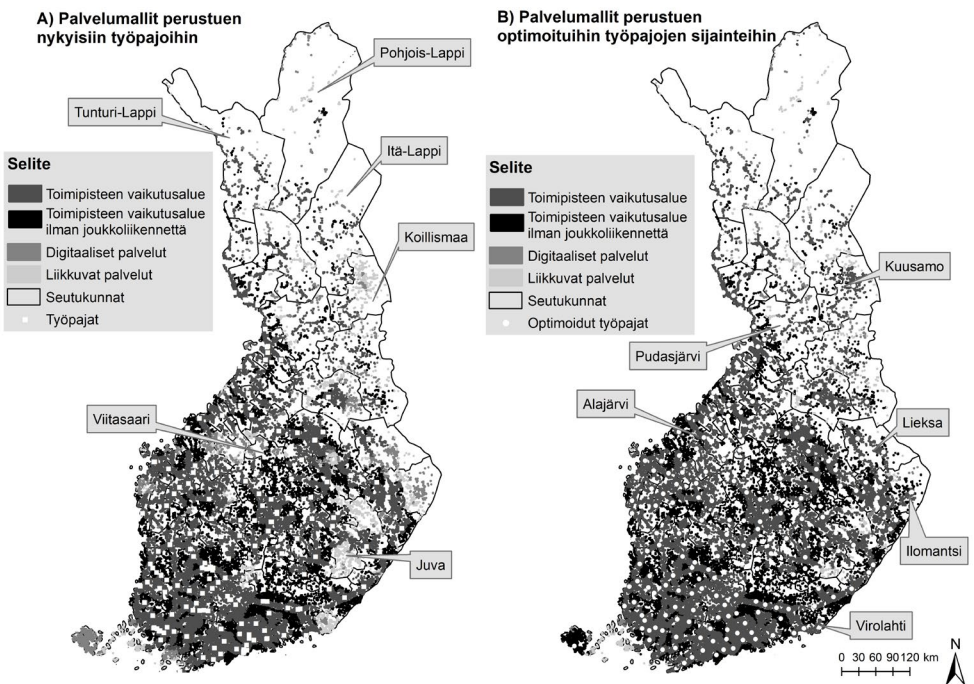
Kolmas palvelumalli ovat liikkuvat palvelut, jotka kattavat väestöruuduista 15 prosenttia (kuva 1a). Palvelumalliin kuuluvat väestöruudut sijaitsevat yli 40 kilometrin päässä lähimmästä Ohjaamosta eikä väestöruuduissa ole saatavilla nopeaa laajakaistayhteyttä. Nuorten lukumäärä on tässä palvelumallissa muita alhaisempi, sillä väestöruuduissa asuu noin 2 prosenttia 16–29-vuotiaista nuorista. Maaseutuluokissa tämä palvelumalli korostuu harvaan asutulla maaseudulla ja ydinmaaseudulla, joissa palvelumallin piiriin kuului yhteensä 16 000 nuorta (taulukko 5). Maantieteellisesti tämä palvelumalli painottuu Itä- ja Pohjois-Suomeen ja yksittäisistä seutukunnista liikkuva palvelumalli soveltuisi hyvin esimerkiksi Koillismaan, Juvan ja Heinolan seutukuntiin (kuva 1a).

Kuvassa 1b palvelumallit pohjautuvat optimaalisesti sijoitettuihin Ohjaamoihin, jolloin Ohjaamoverkosto muodostetaan niin, että 16–29-vuotiaiden nuorten etäisyys lähimpään Ohjaamoon minimoituu. Tällöin nuorten lukumäärään kytkeytyvä palvelukysyntä vaikuttaa ensisijaisesti muodostuvan Ohjaamoverkon maantieteelliseen kattavuuteen. Muuten palvelumallit on muodostettu samoilla määrityksillä kuin kuvassa 1a. Palvelumallien välillä on eroja varsinkin Länsi- ja Pohjois-Suomessa, jonne spatiaalisten optimointien perusteella tulisi sijoittaa useampia Ohjaamoja nykytilanteeseen verrattuna (kuva 1b). Optimoinnit muuttavat myös Ohjaamoiden palvelumallien piiriin kuuluvien nuorten lukumääriä (taulukko 5). Esimerkiksi fyysisen palvelumallin osuus nuorista kasvaa, sillä Ohjaamoiden optimoidussa palvelumallissa tämän piiriin kuuluisi melkein 89 prosenttia 16–29-vuotiaista nuorista.

Työpajatoiminnassa maantieteellinen saatavuus on huomattavasti Ohjaamoita parempi (kuva 2; taulukko 6). Suurin osa nuorista kuuluu fyysisten työpajojen piiriin, sillä alle 40 kilometrin päässä asuu yli 91

Kuva 1. Ohjaamojen paikalliset palvelumallit.

Kuva 2. Työpajojen paikalliset palvelumallit.

Taulukko 5. Nuorten aikuisten lukumäärän muutokset Ohjaamoiden palvelumalleissa alueluokittain vuonna 2017.

Ohjaamoiden saatavuus	Palvelumalli	Kaupunkiluokka			Maaseutuluokka					
		Sisempi kaupunkialue	Ulompi kaupunkialue	Kaupungin kehysalue	Maaseudun paikalliskeskukset	Kaupungin läheinen maaseutu	Ydinmaaseutu	Harvaan asuttu maaseutu		
Nykyiset Ohjaamot	Fyysinen	n	407646	208103	63644	25092	34103	37543	5329	
		%	98.9	93.6	82.2	61.6	74.1	49.5	18.4	
	Fyysinen, ei joukko-liikennettä	n	4546	14126	13590	403	10493	6784	2208	
		%	1.1	6.4	17.5	1.0	22.8	8.9	7.6	
	Digi-taalinen	n	0	0	65	15069	474	24532	13272	
		%	0.0	0.0	0.1	37.0	1.0	32.4	45.8	
	Liikkuva	n	0	44	137	140	979	6948	8172	
		%	0.0	0.0	0.2	0.3	2.1	9.2	28.2	
	Optimoidut Ohjaamot	Fyysinen	n	407646	208103	63644	23931	34049	34587	3732
			%	98.9	93.6	82.2	58.8	73.9	45.6	12.9
Vaihto fyysinen		n	0	0	80	10930	1000	12050	4216	
		%	0.0	0.0	0.1	26.9	2.2	15.9	14.5	
Fyysinen, ei joukko-liikennettä		n	4546	14170	13712	2438	10589	10245	2546	
		%	1.1	6.4	17.7	6.0	23.0	13.5	8.8	
Digi-taalinen		n	0	0	0	2200	47	11591	9807	
		%	0.0	0.0	0.0	5.4	0.1	15.3	33.8	
Vaihto digitaalinen		n	0	0	0	1161	15	2125	1221	
		%	0.0	0.0	0.0	2.9	0.0	2.8	4.2	
Liikkuva		n	0	0	0	44	310	4378	7083	
		%	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	1.1	1.3	
Vaihto liikkuva		n	0	0	0	0	39	831	376	
		%	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	1.1	1.3	

prosenttia nuorista. Alueluokista heikoin tilanne on harvaan asutulla maaseudulla, jossa fyysisen palvelumallin piiriin kuuluu 53,3 prosenttia alueluokan nuorista (taulukko 6). Muista palvelumalleista toiseksi suurin nuorten lukumäärällä mitattuna on joukkoliikenteen ulkopuolella olevat nuoret, jotka asuvat alle 40 kilometrin päässä lähimmästä työpajasta. Maaseudulla nuoria kuuluu myös digitaalisten ja liikkuvien palvelujen piiriin, joista erityisesti harvaan asutulle maaseudulle tunnusomaista ovat liikkuvat palvelut (taulukko 6). Tämä

näky myös palvelumallien jakautumista kuvavasta karttakuvasta (kuva 2a).

Työpajojen optimoinnin jälkeen lähestulkoon kaikki nuoret asuisivat myös maaseudulla alle 40 kilometrin päässä lähimmästä työpajasta. Fyysisten palvelujen piiriin kuuluisi tällöin noin 92,3 prosenttia nuorista. Myös harvaan asutulla maaseudulla palvelumalliin kuuluvien osuus kasvaisi optimoidussa palveluverkossa 65,1 prosenttiin (taulukko 6). Toiseksi suurin ryhmä päällekkäisyysanalyseissä muodostui alle 40 kilometrin päässä lähim-

Taulukko 6. Nuorten aikuisten lukumäärän muutokset työpajojen palvelumalleissa alueluokittain vuonna 2017.

Työpajojen saatavuus	Palvelumalli		Kaupunkiluokka			Maaseutuluokka			
			Sisempi kaupunki-alue	Ulompi kaupunki-alue	Kaupungin kehysalue	Maaseudun paikalliskeskukset	Kaupungin läheinen maaseutu	Ydinmaaseutu	Harvaan asuttu maaseutu
Nykyiset työpajat	Fyysinen	n	407646	208103	63724	35928	35152	56565	15558
		%	98.9	93.6	82.3	88.3	76.3	74.6	53.7
	Fyysinen, ei joukkoliikennettä	n	4546	14170	13712	431	10623	10909	6855
		%	1.1	6.4	17.7	1.1	23.1	14.4	23.7
	Digitaalinen	n	0	0	0	4345	115	7071	3453
		%	0.0	0.0	0.0	10.7	0.2	9.3	11.9
	Liikkuva	n	0	0	0	0	159	1262	3115
		%	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3	1.7	10.7
Optimoidut työpajat	Fyysinen	n	407646	208103	63724	35928	35140	56554	15445
		%	98.9	93.6	82.3	88.3	76.3	74.6	53.3
	Vaihto fyysinen	n	0	0	0	2227	69	5309	3420
		%	0.0	0.0	0.0	5.5	0.1	7.0	11.8
	Fyysinen, ei joukkoliikennettä	n	4546	14170	13712	2549	10789	13617	8012
		%	1.1	6.4	17.7	6.3	23.4	18.0	27.6
	Digitaalinen	n	0	0	0	0	21	215	822
		%	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3	2.8
	Vaihto digitaalinen	n	0	0	0	0	0	4	86
		%	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3
	Liikkuva	n	0	0	0	0	18	101	1169
		%	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1
	Vaihto liikkuva	n	0	0	0	0	12	7	27
		%	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1

mästä työpajasta asuvista nuorista, jotka ovat julkisen liikenteen ulkopuolella. Näitä nuoria oli 7,5 prosenttia nuorista. Luku kuvastaa hyvin työpajojen saavutettavuuteen liittyvää problematiikkaa, joka ei johdu toimipisteiden puutteesta vaan enemmänkin julkisen liikenteen ohuudesta. Havaintoa tukee myös se, että optimoidussa palveluverkossa digitaalisten palvelujen ja liikkuvien palvelujen piiriin kuuluisi enää 2 482 nuorta. Maantieteellistä kuvaa hallitsevat fyysinen palvelumalli sekä

vaihto joukkoliikennettä olevat alueet (kuva 2b). Kuvaan 2b on nimetty ne kuntakeskukset, joissa työpajatoiminta puuttuu, vaikka optimoidussa työpajaverkossa toimipiste-keskuksessa olisi.

Pohdinta ja johtopäätökset

Nuorten Ohjaamo- ja työpajapalveluiden saavutettavuus oli maaseudulla vuonna 2018 hei-

kompi kuin esimerkiksi lukioiden tai muiden oppilaitosten. Lisäksi Ohjaamot olivat selvästi heikkommin saavutettavissa kuin työpajat, joita on lukumäärällisesti huomattavasti Ohjaamoita enemmän. Suurin osa 16–29-vuotiaista nuorista asui Suomessa alle 40 kilometrin päässä lähimmästä Ohjaamo- (86 prosenttia) tai työpajapalvelusta (91 prosenttia). Toisaalta palvelujen saavutettavuudessa on selkeitä alueellisia eroja: kaupunkialueilla tukipalveluiden saavutettavuus on yleisesti varsin hyvä, mutta maaseudulla erityisesti Ohjaamoiden saavutettavuus heikkenee voimakkaasti harvaan asutulla maaseudulla. Isot saavutettavuuserot alueluokkien välillä johtuvat pääsääntöisesti siitä, että nuorten tukipalvelupisteitä on maaseudulla vähän, koska fyysiset palvelupisteet keskittyvät kaupunkialueille ja maaseudun paikalliskeskuksiin.

Tulokset osoittavat, että varsinkaan Ohjaamoille ei ole kehittynyt palvelumallia, joka soveltuisi tai olisi yleisesti otettu käyttöön maaseudulla. Tässä syystä palveluiden ulkopuolelle rajautuvat erityisesti maaseudulla asuvat nuoret. Maaseudun nuorten näkökulmasta palvelujen saatavuutta parantaa se, että nopeat laajakaistayhteydet ovat saatavilla monella maaseutualueella. Kokonaan ilman laajakaistayhteyttä ja kaukana fyysisistä Ohjaamo- ja työpajapalveluista asui 16 239 ja 4 536 nuorta vuonna 2018 ja he asuivat pääsääntöisesti ydinmaaseudulla tai harvaan asutulla maaseudulla. Lukujen perusteella Ohjaamoiden ulkopuolelle rajautui 3,5 kertaa enemmän nuoria kuin työpajapalveluiden. Nuorten palvelujen lisääminen Ohjaamoissa on kasvattanut alueellista eriarvoisuutta ja tähän kytkeytyvää syrjäytymisriskiä erityisesti maaseudulla.

Artikkelin keskeinen tulos on, että palveluverkon maantieteellisellä optimoinnilla voitaisiin parantaa palvelujen saavutettavuutta, mutta edellytyksenä olisi valtakunnallisen koordinoinnin lisääminen. Koordinoinnilla voitaisiin poistaa palvelujen katvealueita ja

räätälöidä palvelutarjontaa alueellisesti ja paikallisesti nykyistä paremmin. Palvelujen räätälöinti korostaa digitaalisten ja liikkuvien palvelujen roolia alueellisen yhdenvertaisuuden toteuttamisessa. Siksi näiden paikkariippumattomien palvelujen kehittämiseen tulisi varata riittävästi resursseja ja valtion tukea, sillä muutoin erot nuorten palvelujen saavutettavuudessa ovat vaarassa muodostua yhä suuremmiksi. Nuorten asuinpaikasta riippumaton yhdenvertaisuus edellyttää uusia avauksia ja täydentäviä palvelumalleja maaseudulle.

Valtakunnallisen koordinoinnin käyttöönottoa tukee perustuslain yhdenvertaisuussääntely. Nuorten tukipalveluverkkojen maantieteellinen optimointi parantaisi palvelujen tarjonnan suunnittelun objektiivisuutta ja toteuttaisi näiltä osin yhdenvertaisuutta, jotta etäisyydet palveluiden eivät olisi tarpeettoman pitkiä osassa maata. On huomioitava, että maantieteellisen etäisyyden pohjalta ei voida toteuttaa nuorten yhdenvertaisuutta, koska kaikille nuorille ei voida taata yhtäläistä etäisyyttä palveluihin. Siksi yhdenvertaisuus toteutuu siitä, miten ja mistä lähtökohdista nuorten palveluita suunnitellaan ja tuetaan. Paikkatietoanalyysi lisää ymmärrystä nuorten palvelujen saavutettavuudesta palveluniukilla maaseutualueilla eri puolilla Suomea.

Nuorten palvelujen alueellisen räätälöinnin näkökulmasta on tärkeä huomioida, että palvelujen huono saatavuus ei aina johdu pelkästään palvelujen tarjonnasta. Varsinkin työpajojen saavutettavuutta analysoitaessa paljastui, että huono saavutettavuus ei johtunut palvelujen puutteesta vaan etenkin maaseudulla hajanaisesta joukkoliikenteestä, joka oli suurempi rajoite palvelujen saatavuudelle kuin palvelujen tarjonta. Näin nuorten tukipalvelumallien maantieteellinen räätälöinti kytkeytyy osaksi muuta yhteiskunnan palvelujärjestelmää, mikä korostaa osaltaan tarvetta palvelujen tarjonnan laa-

jemmalle valtakunnalliselle koordinoinnille. Myös joukkoliikenne ja tietoliikenneyhteydet määrittävät nuorten palvelujen alueellisen yhdenvertaisuuden toteutumista. Palvelujen tarjontaan kytkeytyykin useita muita eriarvoistavia elementtejä, joiden kasautuva vaikutus kohdentuu erityisesti maaseudulla asuviin nuoriin ja kasvattaa alueellista syrjäytymisriskiä suhteessa kaupunkialueisiin.

Artikkelin tulokset vahvistivat käsitystä siitä, että nuorten palveluniukkuus koskettaa yleisesti maaseutua ja maaseutuluokista kohdennetusti ydinmaaseutua ja harvaan asuttua maaseutua (esim. Penttinen & Ronkainen 2018). Tämän voi katsoa olevan ristiriidassa Perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussääntelyn edellyttämän, asuinpaikkaan katsomattoman samanlaisen kohtelun kanssa (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731). Tulokset toteuttavat myös osaltaan valtakunnallisen sosiaali- ja terveysalan eettisen neuvottelukunnan ETENE:n kannanottoa, jonka mukaan alueellisen yhdenvertaisuuden arvioinnin on pohjaututtava eriarvoisuuteen liittyvien ja siihen kietoutuvien tekijöiden tutkimukseen (Alueellisen yhdenvertaisuuden eettisiä kysymyksiä 2013). Yhteiskunnan keskittävä kehitys haastaakin eri toimijoita huomioimaan alueellisuutta nykyistä enemmän osana palvelujen suunnittelua ja kehottaa ottamaan maantieteellisen saavutettavuuden osaksi yhdenvertaisuusarviointia. Eriarvoistavan kehityksen dynamiikasta tarvittaisiin tulevaisuudessa myös lisätutkimusta, koska tässä tutkimuksessa ei ollut mahdollista tarkastella palvelujen saavutettavuuden ajallista kehitystä. Tutkimusta tarvitaan myös siitä, mitkä olivat tehokkaimpia keinoja vaikuttaa alueelliseen eriarvoisuuteen.

Lähteet

- Alasalmi, Juho & Busk, Henna & Holappa, Veera & Huovari, Janne & Härmälä, Valtteri & Kotavaara, Ossi & Lehtonen, Olli & Muilu, Toivo & Rusanen, Jarmo & Vihinen, Hilka (2020) *Työn ja työvoiman alueellinen liikkuvuus ja monipaikkainen väestö*. Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:12.
- Alueellisen yhdenvertaisuuden eettisiä kysymyksiä* (2013) Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE, Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki: ETENE-julkaisuja 43. <https://etene.fi/julkaisut/2013>. (Viitattu 18.3.2020.)
- Antikainen, Janne & Honkaniemi, Tuomas & Jolkonen, Arja & Kahila, Petri & Kotilainen, Anu & Kurvinen, Arja & Lemponen, Virpi & Lundström, Niklas & Luoto, Ilkka & Niemi, Tomi & Pyykkönen, Sinikukka & Rehunen, Antti & Saukkonen, Pasi & Viinamäki, Olli-Pekka & Viinikka, Arto (2016) *Smart Countryside: maaseudun palveluiden kehittäminen ja monipuolistaminen digitaalisuutta ja kokeiluja hyödyntämällä*. Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 9/2017.
- Brabyn, Lars & Skelly, Chris (2000) Modeling population access to New Zealand public hospitals. *International Journal of Health Geographics* 2002 1:3, 1–9.
- Brabyn, Lars & Sutton, Steve (2013) A population based assessment of the geographical accessibility of outdoor recreation opportunities in New Zealand. *Applied Geography* 41, 124–131.
- Digiroad – kansallinen tie- ja katutietojärjestelmä* (2018). Helsinki: Liikennevirasto 9.4.2016. www.digiroad.fi/aineisto/fi_FI/aineisto/. (Viitattu 1.2.2018.)
- Ely-keskus (2019) *Liikennelupajärjestelmän tietopalvelu (VALLU)*. www.ely-keskus.fi/web/ely/liikennelupajärjestelmän-tietopalvelu-vallu-1 (Viitattu 20.4.2019.)
- Eriksson, Susan (toim. 2015) *Itä-Suomen nuorisopuntari 2015*. Juvenia – Nuorisualan tutkimus ja kehittämiskeskus, Mikkelin ammattikorkeakoulu. www.xamk.fi/wp-content/uploads/2016/11/Juvenia_nuorisopuntari_2015_julkaisu.pdf (Viitattu 20.4.2019.)
- Hakimi, Seifollah Louis (1964) Optimum locations of switching centers and the absolute centers and medians of a graph. *Operations Research* 12, 450–459.
- Honkaniemi, Tuomas & Luoto, Ilkka (2016) *Paikallisuus ja digitalisaatio –valokuituverkkojen mer-*

- kitys maaseutualueiden kehittämisessä. Vaasa: Vaasan yliopisto, selvityksiä ja raportteja 210. www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-721-7.pdf
- Immonen, Mika & Koivuniemi, Jouni & Natunen, Sanna & Laasonen, Kaisu (2012) *Liikkuvat palvelukonseptit hyvinvointipalvelujärjestelmässä: ikäihmisten hyvinvointipalvelutarpeet Etelä-Karjalan haja-asutusalueella*. Lappeenranta: Technology Business Research Center, Lappeenrannan teknillinen yliopisto. www.lut.fi/documents/27578/78705/TBRC+Working+Papers+24_Liikkuvat+palvelukonseptit+hyvinvointipalveluj%C3%A4rjestelm%C3%A4ss%C3%A4.pdf/15c91623-a802-480c-9e81-98c2f676cb90. (Viitattu 6.8.2016.)
- Knuth, Donald E. (1977) A Generalization of Dijkstra's Algorithm. *Information Processing Letters* 6 (1), 1–5.
- Kotavaara, Ossi & Antikainen, Harri & Rusanen, Jarmo (2011) Population change and accessibility by road and rail networks: GIS and statistical approach to Finland 1970–2007. *Journal of Transport Geography* 19 (4), 926–935.
- Kuhmonen, Tuomas & Luoto, Liisa & Turunen, Jenny (2014) *Nuorten tulevaisuuskuva maaseudun kehittämistyön lähtökohdista*. Turku: Tulevaisuuden tutkimuskeskus, TUTU-julkaisuja 2/2014.
- Kurvinen, Arja & Jolkkonen, Arja & Lemponen, Virpi (2018) *Verkosta vauhtia: valokuituverkot ja digitalisaatio työn, yritystoiminnan ja opiskelun mahdollistajina maaseudulla*. Alue- ja kuntatutkimuskeskus Spatia. Itä-Suomen yliopisto.
- Kwan, Mei-Po (2010) Space-time and integral measures of individual accessibility: a comparative analysis using a point-based framework. *Geographical Analysis* 30 (3), 191–216.
- Lankila, Tiina & Kotavaara, Ossi & Antikainen, Harri & Hakkarainen, Tommi & Rusanen, Jarmo (2016) *Sosiaali- ja terveystalouden kehityskuva 2025 – Paikkatieto- ja saavutettavuusperusteinen tarkastelu*. Helsinki: SITRA, elektroninen aineisto.
- Lehtonen, Olli & Kauronen, Marja-Leena (2017) Liikuntapaikkojen saavutettavuus fyysisesti inaktiivisilla miehillä Kymenlaakson taajamissa. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 54 (4), 327–344.
- Leinamo, Kari (2010) *Yhdeksän hyvää ja kymmenen kaunista: vuosina 2001–2009 toteutettujen maaseutu-kaupunki-kuntaliitosten tarkastelua*. Vaasa: Levón-instituutin julkaisuja no 131.
- Liikennevirasto (2015) *Digiroad – Tietolajien kuvaus – versio 2.2*. www.digiroad.fi/dokumentit/fi_FI/dokumentit/_files/84853505707737499/default/Digiroad_tietolajien_kuvaus_22.pdf.
- Moseley, Malcolm (1979). *Accessibility: the rural challenge*. London: Methuen.
- Muila, Toivo & Rusanen, Jarmo (2003). Rural young people in regional development — the case of Finland in 1970–2000. *Journal of Rural Studies* 19 (3), 295–307.
- Määttä, Mirja (2019) *Ohjaamojen palvelujen käyttö- ja siirtymätilat 2018*, 27.1.2019. <https://kohtaamo.info/materiaalipankki>. (Viitattu 24.4.2019.)
- Noam, Eli (2011) Let them eat cellphones: why wireless is no solution for broadband. *Journal of Information Policy* 1, 470–485.
- Ohjaamo (2019) <https://ohjaamot.fi/etusivu>. (Viitattu 24.4.2019.)
- Oinaala, Sampsa (2016) Nopeat nettiyhteydet leviävät hitaasti – syrjäseudulla moni turvautuu mokaan. *Helsingin Sanomat* 12.3.2016.
- Osallistava ja osaava Suomi (2019) *Neuvottelutulos hallitusohjelmasta 3.6.2019*. <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/13883062/Neuvottelutulos+hallitusohjelmasta+3.6.2019.pdf> (Viitattu 5.6.2019.)
- Penttinen, Pekka & Ronkainen, Jussi (2018) Itä-Suomen maakuntien nuoret – palveluiden paitsiossa vai paalupaikalla? Teoksessa Mika Gissler & Margitta Kekkonen & Päivi Känkänen (toim.) *Nuoret palvelujen pauloissa. Nuorten elinolot -vuosikirja 2018*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto, 35–45.
- Pyykönen, Mikko & Lehtonen, Olli (2016) *Tietoliikennetyhteyksien merkitys maatilojen ja kuntien kehityksessä*. Helsinki: Luonnonvarakeskus, Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 56/2016.
- Rehunen, Antti & Reissell, Eeva & Honkatukia, Juha & Tiitu, Maija & Pekurinen, Markku (2016) *Sosiaali- ja terveystalouden tarpeen, käytön ja tuottamisen alueelliset muutokset ja tulevaisuuden vaihtoehdot*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 41/2016. http://vnk.fi/documents/10616/2009122/41_Sosiaali+ja+terveystalouden+tarpeen%2C+k%C3%A4yt%C3%B6n+ja+tuottamisen+alueelliset+muutokset+ja+tulevaisuuden+vaihtoehdot/2aac05d5-1734-44fd-8f59-2bfc31f2f10?version=1.1 (Viitattu 30.7.2017.)
- Ristikari, Tiina & Törmäkangas, Liisa & Lappi, Aino & Haapakorva, Pasi & Kiilakoski, Tomi & Merikukka, Marko & Hautakoski, Ari & Pekkarinen, Elina & Gissler, Mika (2016) *Suomi nuorten kasvuympäristönä – 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 101. <https://>

- www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/suomi_nuorten_kasvuymparistona.pdf (Viitattu 24.4.2019.)
- Rusanen, Jarmo & Hakkarainen, Tommi & Kotavaara, Ossi & Lankila, Tiina & Antikainen, Harri (2016) *Selvitys sosiaali- ja terveydenhuollon laajojen ympärivuorokautisten päivystyspisteiden saavutettavuudesta*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sawada, Michael & Cossette, Daniel & Wellar, Barry & Kurt, Tolga (2006) Analysis of the urban/rural broadband divide in Canada: using GIS in planning terrestrial wireless deployment. *Government Information Quarterly* 23 (3–4), 454–479.
- Skerratt, Sarah & Farrington, John Hugh & Heesen, Fiona Helena (2012) Next generation broadband in rural Scotland: mobilising, meeting and anticipating demand. Teoksessa Sarah Skerratt & Jane Atterton & Clare Hall & Davy McCracken & Alan Renwick & Cesar Revoredo-Giha & Artur Steinerowski & Steven Thomson & Mike Woolvin & John Farrington & Fiona Heesen (toim.) *Rural Scotland in Focus 2012*, 70–85. Edinburgh: Rural Policy Centre.
- Suomen perustuslaki* 11.6.1999/731. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P6> (Viitattu 18.3.2020.)
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2017) *Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi*. www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/index (Viitattu 24.4.2019.)
- Tilastokeskus (2015) *Kunnat ja kuntapohjaiset aluejaot 2015*. Helsinki: Tilastokeskus, Käsikirjoja 28.
- Tilastokeskus (2017) *Väestöennuste*. www.stat.fi/til/vaenn/2015/vaenn_2015_2015-10-30_tie_001_fi.html?ad=notify (Viitattu 24.4.2019.)
- Tilastokeskus (2019) *Tilastokeskuksen tuottama ruutuaineisto yhdyskuntarakenteen seurantaan (YKR)*. <https://www.stat.fi/tup/ykraineistot/index.html> (Viitattu 24.4.2019.)
- Tilastokeskus (2020) *Oppilaitokset*. <https://www.stat.fi/org/avoindata/paikkatietoaineistot/oppilaitokset.html> (Viitattu 1.3.2020.)
- Toiviainen, Sanna (2019) *Suhteisia elämänpolkuja – yksilöiden elämänhallintaa? Koulutuksen ja työn marginaalissa olevien nuorten toimijuus ja ohjaus*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 217.
- Townsend, Leanne & Sathiaseelan, Arjuna & Fairhurst, Gorry & Wallace, Claire (2013). Enhanced broadband access as a solution to the social and economic problems of the rural digital divide. *Local Economy* 28 (6), 580–595.
- Traficom (2019) *Valokuitusaatavuus 1km * 1km tarkkuudella*. <https://eservices.traficom.fi/monitori/area?map=info-1249>. (Viitattu 20.4.2019.)
- Tuuva-Hongisto, Sari & Pöysä, Ville & Armila, Päivi (2016) *Syrjäkylien nuoret – unohdetut kuntalaiset?* Mikkeli: Kunnallissalan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 99. <https://kaks.fi/julkaisut/syrjakylien-nuoret-unohdetut-kuntalaiset/>. (Viitattu 5.6.2019.)
- Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020-2023 (VANUPO) (2019) *Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa*. Valtioneuvoston periaatepäätös, yleis-tunto 19.12.2019 VN 80/2019. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410845/valtakunnallinen-nuorisotyön-ja-politiikan-ohjelma-2020-2023-hyvakysyty (Viitattu 18.3.2020.)
- YLE 24.5.2019 Tuore tutkimus: Ohjaamot ovat nuorille tärkeä paikka – 21-vuotias opiskelija löysi sieltä uuden suunnan elämälleen.
- YTR = Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2009) *Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi – Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2009–2013*. Helsinki: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 5/2009

Perheen ja ammattilaisten merkitys nuorten osallisuuden tukemisessa

Lauri Lantela & Henna Nurmi & Anna Nikupeteri & Kati Kallinen & Merja Laitinen & Jaana Leinonen & Tuija Turunen & Pekka Vasari

Artikkelissa tarkastellaan nuorten ja ammattilaisten näkökulmista, mitkä tekijät edesauttavat nuorten osallisuutta. Keskeisiä käsitteitä ovat nuorten arjen osallisuus ja palveluosallisuus. Tutkimus kytkeytyy lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaan (LAPE, 2016–2019) ja maakunnissa tehtävään palveluiden kehittämistyöhön. Monimenetelmätutkimuksessa hyödynnetään lappilaisille yhdeksäsluokkaisille nuorille suunnattua hyvinvointi- ja osallisuuskyselyä (N=440) ja eri alojen ammattilaisten ryhmähaastatteluita (N=22). Aineistojen analyysin perusteella osallisuuden tukemisen kulmakiviä ovat nuorten sosiaalisten lähtökohtien huomioiminen, osallisuuden tilojen tarjoaminen, nuorten ja ammattilaisten dialogisesti rakentama tieto sekä nuorten asiantuntijuuden mahdollistaminen.

Asiasanat: nuoret, arjen osallisuus, palveluosallisuus, monimenetelmätutkimus, ennaltaehkäisevä hyvinvointityö

Lapsuuden ja nuoruuden osallisuuden edistäminen on yhdenvertaisia mahdollisuuksia korostavan hyvinvointiyhteiskunnan tärkeä tehtävä. Osallisuutta edistetään paitsi sen välittömien hyötyjen takia, niin myös siksi, että kasvuympäristön osallisuuden riskitekijät ja voimavarat ovat usein vahvasti yhteydessä myöhemmän elämän osallisuuteen, toimijuuteen, ja hyvinvointiin (Gretschel & Myllyniemi 2017; Välijärvi 2019). Lasten ja nuorten osallisuudessa onkin kyse sekä demokraattiselle yhteiskunnalle tyypillisistä kuulumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksista että osallisuutta edellyttävien valmiuksien kehittymisestä, osallisuuteen sosiaalistumisesta (Maunu & Kiilakoski 2018).

Osallisuuden mahdollistaminen ja tukeminen ovat keskeisiä nuorten hyvinvointipalveluiden arvioinnin ja kehittämisen näkökulmia. Ne näkyivät myös tämän tutkimuksen taustalla olleessa Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman uudistamistyössä lapsi- ja perhelähtöiseen tietoon perustuvan ja tasa-vertaisen toimijuuden mahdollistavan yhteistyön korostumisena (OKM 2018; STM 2019). Vaikka yhteistyö on keskeinen osa ammatillista toimintaa ja sen kehittämistä, on monitieteinen ja monimenetelmällinen tutkimus edelleen vähäistä. Tässä tutkimuksessa yhdistämme tilastollista, osallisuuden toteutumista koskevaa tietoa, ja laadullista, nuorten kokemuksia ja ammattilaisten näkemyksiä kuvaavaa tietoa. Tutkimusmenetelmiä ja toimijoiden näkökulmia yhdistämällä pyrimme muodostamaan syvempään ja laajalaisempaan nuorten osallisuutta koskevaan tietoon perustuvia ehdotuksia osallisuuden tukemisen ja ennaltaehkäisevän työn tueksi (Morse 2016).

Osallisuudesta on viime aikoina puhuttu usein syrjäytymisen kautta, ja sitä on kuvattu esimerkiksi syrjäytymisen vastavoimaksi tai vastakohdaksi (esim. Vaarama & Moisio &

Karvonen 2010). Osallisuutta kokeva ihminen *kuuluu yhteisöön*, hänellä on merkityksellisiä vuorovaikutussuhteita, joiden kautta hän kytkeytyy *hyvinvointia tuottaviin resursseihin* sekä *toimijuutta*, joka mahdollistaa omaan elämään ja yhteisöön *vaikuttamisen*. Osattomuudessa tai syrjäytymisessä sitä vastoin toimijuus ja vaikuttaminen, yhteisöön kuuluminen ja hyvinvointi ovat heikkoja. Näitä osallisuuden ulottuvuuksia on lähestytty erilaisista teoriaperustoista käsin monin eri tavoin ja painotuksin. (Isola ym. 2017.) Osallisuuden keskeiset elementit jäsenyivät kuitenkin usein juuri kuulumisen ja vaikuttamisen kautta ja sitä tarkastellaan sen välittömien hyötyjen ja pidempien prosessien sekä niiden lopputulemien kautta (esim. Maunu & Kiilakoski 2018; Gretschel 2017).

Tutkimuksessamme tarkastelemme perheen ja ammattilaisten merkitystä nuorten osallisuudelle sekä siihen liittyvien valmiuksien rakentumiselle. Oletuksemme on, että perheessä ja ammattilaisten kanssa toimittaessa koettu osallisuus vahvistaa toimijuudelle keskeisiä tietoja, taitoja, arvoja ja asenteita (Maunu & Kiilakoski, 2018; Välijärvi 2019). Käytämme nuorten *arjen osallisuuden ja palveluosallisuuden* käsitteitä osallisuuden keskeisten ulottuvuuksien kuvaamisessa (Romakkaniemi & Lindh & Laitinen 2018). Arjen osallisuus on hyvinvointia ja sosiaalista osallisuutta arjen toiminnoissa ja yhteisöissä, kuten koulussa ja harrastuksissa. Palveluosallisuudella tarkoitamme mahdollisuutta tulla kuulluksi, ottaa vastuuta ja osallistua itseä ja yhteisöä koskevaan päätöksentekoon (Kanste & Halme & Perälä 2013).

Perheen arjen hyvinvointia tuottavat suhteet muodostavat nuorelle tärkeän osallisuuden kokemisen ja oppimisen ympäristön (Isola 2017). Perhetekijöiden vaikutukset määrittellään usein epäsuoriksi; esimerkiksi vanhempien työttömyys tai matala sosioekonominen asema eivät suoraan vaikuta lasten ja

nuorten osallisuuteen, vaan vaikutus tapahtuu esimerkiksi arjen ongelmien, perheen ilmapiiriin ja harrastusten tukemiseen liittyvien rajoitusten kautta (Väljjarvi 2019; Dawson & Mchugh 2017). Ne voivat vaikuttaa esimerkiksi nuoren toimijuuteen sekä tätä kautta mahdollisesti terveyttä ja hyvinvointia koskeviin valintoihin (Hynynen & Hankonen 2015). Perheen taloudellisilla, terveydellisillä ja sosiaalisilla ongelmilla voi olla lapsiin sekä välittömiä kielteisiä vaikutuksia että osattomuuden ylisukupolvisina siirtyminä ilmenviä vaikutuksia, jotka näkyvät esimerkiksi myöhemmän elämän hyvinvointi- ja terveyseroina. (Esim. Kataja ym. 2014; Kestilä 2008; Vaarama & Moisio & Karvonen 2010.)

Perhe vaikuttaa nuoren arjen osallisuuteen hänen sosiaalisen toimintakykynsä ja toimijuutensa rakentumisen kautta. Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu esimerkiksi, että koti ja perheen ilmapiiri vaikuttavat merkittävästi nuoren sosiaaliseen toimintakykyyn ja vuorovaikutustaitoihin (Pulkkinen 2003). Vanhempien osallistava toimintatapa ja riittävä toimijuuden mahdollistaminen vahvistavat nuoren kykyä toimia rakentavasti ja sosiaalisesti taitavasti perheen ulkopuolisissa sosiaalisissa tilanteissa (Lantela & Rajala 2019). Myös ystävyys-suhteet, harrastukset ja muut kasvu- ja lähiyhteisöt ovat merkityksellisiä nuoren toimijuuden rakentumisessa (Gretschel 2011; Metsäpelto & Pulkkinen 2012). Kaverisuhteiden ja perheen ulkopuolisten aikuisten tarjoama sosiaalinen tuki ja niihin liittyvä osallisuuden kokemus ovat nuorten arjen keskeinen sosiaalinen resurssi ja sosiaalisuusi ympäristö (Korkiamäki & Ellonen 2010; Sutinen 2010). Perhe voi edistää ihmissuhteita, joissa nuori saa hyväksyntää ja tukea. Perheen ja vanhempien myönteisellä vuorovaikutuksella ja emotionaalisella ilmapiirillä on myös yhteys siihen, kuinka nuoret hakevat apua ammattilaisilta erilaisissa elämänsä ongelmatilanteissa. Hyvä itsetunto

ja sosiaaliset taidot voivat madaltaa kynnystä avun hakemiseen ja lisätä nuoren uskoa ongelmien ratkaisemiseen. (Fallon & Bowles 2001; Lantela & Lakkala 2020.)

Perheen lisäksi nuorten arjessa läsnä olevat ammattilaiset voivat vahvistaa nuorten osallisuutta tukemalla heitä osallistumiseen ja antamalla nuorille mahdollisuuksia kuulluksi tulemiselle, yhteiseen toimintaan vaikuttamiselle ja itsenäisten valintojen tekemiselle (Rautiainen & Toom & Tähtinen 2017). Esimerkiksi kasvatustyössä osallisuuden vahvistamisella tavoitellaan sekä myönteisiä pedagogisia seurauksia demokraattista toimintaa tukevien henkilökohtaisten ominaisuuksien ja resurssien kehittymisen myötä että myönteisiä ammatillisen kehittymisen seurauksia kasvatuspalveluiden kehittymisen kautta (Turja 2011). Tämä tavoite näkyy esimerkiksi monitoimijaisessa yhteistyössä, jossa pyritään nuorten ja ammattilaisten väliseen tiedon jakamiseen ja yhteiseen, tasavertaisina toimijoina tapahtuvaan ongelmien ratkaisemiseen. Tämä edistää nuorten ja ammattilaisten välistä luottamusta ja sitoutumista (Juvonen 2015; Sicilia ym. 2016; Turunen ym. 2014). Lisäksi se tukee nuoria yksilöllisten voimavarojen, kuten sosiaalisten taitojen ja itseluottamuksen kehittämisessä (Shaw ym. 2014) sekä edistää oppimista ja nuorten kokemusta mahdollisuudesta vaikuttaa elämäänsä ja lähiyhteisöönsä (Harris & Allen 2011). Tutkimuksen taustalla olleen hankkeen näkökulmasta nuorten osallisuus hyvinvointipalveluiden kehittämisessä on keskeinen tarpeisiin vastaavien avun, tuen ja ongelmien ennaltaehkäisyn lähtökohta, jonka toteutumiseen velvoittavat muun muassa YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus vuodelta 1989, siihen liittyvä kansainvälinen arviointi- ja seurantatyö oikeuksien toteutumisesta ja Euroopan neuvoston lasten oikeuksien ohjelma, strategia ja suositukset.

Lähestymme edellä kuvattua osallisuuden prosessien ja lopputulemien sekä niihin vai-

kuttavien tekijöiden moniulotteista kokonaisuutta arjen osallisuuden ja palveluosallisuuden toteutumisen ja osallisuuden valmiuksien kehittymisen näkökulmista nuorten ja ammattilaisten arvioita ja käsityksiä yhdistäen. Tavoitteenamme on aineistoja yhdistämällä syventää nuorten osallisuuden edellytyksiin liittyvää ymmärrystä.

Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksemme taustalla on monimenetelmällinen tutkimusparadigma, jonka ohjaamana yhdistämme nuorten kyselyaineiston (N=440) ja ammattilaisten ryhmähaastatteluiden (N=22) analyysit. Aineistot on kerätty keväällä 2018, ja niiden rooli analyysissä ja tulosten tulkinnassa on tasavertainen ja toisiaan täydentävä (Morse 2016; Johnson & Onwuegbuzie 2004). Yhteisanalyysissä tavoitellaan tietoa siitä, millainen merkitys perheellä ja ammattilaisilla on nuorten osallisuuden tukemisessa ja luodaan kokonaiskuvaa nuorten osallisuudesta yhdistämällä nuori- ja perhelähtöinen ja ammattilaislähtöinen näkökulma. Analyysin tulosten pohjalta muodostetaan tulkinta nuorten osallisuutta tukevan kulttuurin edellytyksistä.

Nuorten kyselyaineisto ja sen analyysi

Yhdeksäsluokkaisille nuorille suunnattu hyvinvointi- ja osallisuuskysely toteutettiin yhteistyössä Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kanssa. Kyselyn suunnittelussa hyödynnettiin aiempia paikallisia (Sutinen 2010), valtakunnallisia (esim. Hakulinen-Viitanen & Pelkonen 2017) ja kansainvälisiä (Bentovim ym. 2012; Moos & Moos 2009) nuorille suunnattuja kyselyjä ja laadullisia tutkimuksia. Kiinnitimme niissä huomion sekä paikallisiin että yleisesti nuorten osallisuuteen

ja hyvinvointiin liittyviin tekijöihin. Nuoret vastasivat kyselyyn koulussa oppituntin aikana Webropol-lomakkeella. Osallistumispyyntö lähetettiin kaikkiin 21:teen Lapin kuntaan. Kaksi kuntaa jättäytyi kyselyn ulkopuolelle. Muista kunnista vähintään yksi koulu osallistui kyselyyn. Kysely oli avoinna kuukauden ajan, ja siihen vastasi 440 nuorta. Vuonna 2018 valmistuneiden yhdeksäsluokkalaisten joukkoon (N=1808) suhteutettuna vastaajamäärä on hyvä. Vastaajamäärään vaikutti kyselyn palveluntarjoajan järjestelmäongelma, jonka seurauksena koko aineistonkeruu jouduttiin keskeyttämään. Aineistonkeruu keskeytettiin välittömästi koulujen raportoitua ongelmista ja se avattiin uudelleen, kun palveluntarjoaja sai ongelman korjattua, noin kolmen viikon päästä aloitusajankohdasta. Vastaajista 45,2 % oli tyttöjä, 37,4 % poikia ja 17,3 % ilmoitti sukupuolekseen muu tai ei halunnut vastata. Mitään lomakkeen kysymystä ei asetettu pakolliseksi vaan vastaajamäärän annettiin vaihdella vapaasti. Summamuuttujien puuttuvat tiedot käsiteltiin SPSS:n Mean-funktiolle tyypilliseen tapaan eli laskennassa käytettiin keskiarvoja. Vastaukset tarkastettiin SPSS:n datamatriisista. Kaksi vastaajaa poistettiin aineistosta, koska vastauksissa oli käytetty vain ääriarvoja epäloogisella tavalla. Analyysit tehtiin IBM SPSS Statistics -ohjelmalla. Taulukko 1 esittää analyysissä käytetyt muuttujat ja niiden keskiarvot, keskihajonnat, reliabiliteetit ja vastaajamäärät.

Kuten taulukosta 1 ilmenee, perhettä kuvaavia muuttujia ovat perheen ilmapiiri, arjen sujuvuus, ja perheen tuki harrastuksiin ja toiselle asteelle siirtymiseen. Osallisuutta kuvaavat kaverisuhteet, harrastukset, mieliala, terveys ja hyvinvointi, asenne vaikuttamista kohtaan sekä tulevaisuuden näkymät. Ammattilaisten merkitystä tarkastellaan suhteena perheen ulkopuolisiin aikuisiin ja ammattilaisilta saadun nuorten palveluita koske-

Taulukko 1. Tilastollisessa analysissa käytettävät muuttujat

PERHEEN MERKITYS			
	α	K.A.	K.H.
Perheen ilmapiiri	.952	4,00	0,98
Perheeni tukee minua (n=404)		4,15	1,07
Minun on turvallista olla kotona (n=401)		4,34	1,04
Perheessämme on hyvä yhteishenki* (n=403)		4,01	1,08
Minun on mahdollista jakaa omia ajatuksiani ja kokemuksiani perheessäni (n=403)		3,96	1,12
Voin osallistua perhettäni koskevaan päätösten tekemiseen* (n=400)		3,94	1,14
Pystyn keskustelemaan huolistani perheenjäseneni kanssa (n=403)		3,77	1,24
Riitojen sopiminen on perheessämme helppoa (n=400)		3,86	1,13
Arjen sujuvuus	.900	3,58	0,83
Perheessämme on riittävästi yhteistä aikaa (n=421)		3,66	1,17
Perheemme arki on sujuvaa (n=423)		4,14	1,05
Perheemme aikuisten työ ei haittaa perhe-elämää (n=420)		3,86	1,22
Perheen tuki toiselle asteelle siirtymisessä			
Vanhempi/huoltajani ovat tukeneet minua riittävästi toiselle asteelle siirtymisessä (n=419)		3,87	1,20
Perheen tuki ja kannustus harrastuksiin	.834	3,90	1,20
Perheeni kannustaa minua harrastusten pariin (n=392)		3,83	1,26
Perheeni aikuiset tukevat minua harrastuksissani (esim. kuljetus harrastuksiin) (n=392)		3,90	1,34
OSALLISUUS			
	α	K.A.	K.H.
Kaverisuhteet	.904	4,11	1,01
Kaverini hyväksyvät minut sellaisena kuin olen* (n=407)		4,20	1,11
Voin kertoa huolistani kavereilleni (n=408)		3,97	1,21
Kaverini tukevat minua tarvittaessa* (n=405)		4,12	1,09
Mieliala, terveys ja hyvinvointi	.785	4,0	0,91
Mielialani on yleensä hyvä* (n=273)		3,86	1,13
Olen tyytyväinen terveyteeni (n=273)		3,87	1,09
Arvioi omaa hyvinvointiasi (n=280)		4,33	0,83
Asenne vaikuttamista kohtaan	.845	3,20	0,99
Haluun vaikuttaa aktiivisesti siihen, miten nuorille suunnattuja palveluita kehitetään (n=389)		3,11	1,11
Minulla on näkemys siitä miten nuorille suunnattuja palveluita tulisi kehittää (n=387)		3,06	1,12
Koen tärkeäksi sen, että minulla on vaikutusmahdollisuuksia nuorille suunnattujen palveluiden kehittämisessä (n=384)		3,39	1,17
Harrastukset ja vapaa-aika	.699	4,03	1,13
Minulla on mielekästä tekemistä vapaa-ajallani (n=392)		4,21	1,08
Minulla on harrastus tai useita harrastuksia (n=395)		3,85	1,45
Tulevaisuuden näkymät			
Toiselle asteelle siirtyminen innostaa minua (n=417)		3,73	1,25
Tulevaisuudensuunnitelmani ovat selkeät toisen asteen (lukio, ammatilliset opinnot) siirtymän osalta (n=420)		3,87	1,30
AMMATTILAISTEN MERKITYS			
	α	K.A.	K.H.
Vuorovaikutussuhde perheen ulkopuolisten aikuisten kanssa	.859	3,81	0,91
Minun hyvinvointini kiinnostaa aikuisia, joiden kanssa olen tekemisissä (n=421)		4,00	1,04
Aikuiset ymmärtävät kokemukseni ja näkemykseni minua koskevista asioista (n=417)		3,47	1,10
Tiedän aikuisia, joille voin kertoa huolistani (n=421)		4,08	1,14
Aikuiset ovat kannustaneet minua kertomaan huolistani (n=414)		3,78	1,16
Mietimme aikuisten kanssa yhdessä ratkaisuja minua koskevista asioista (n=398)		3,74	1,12
Tieto ja mahdollisuudet	.871	2,95	0,92
Saan tietoa siitä, miten nuorille suunnattuja palveluita kehitetään (n=370)		2,72	1,11
Minulle annetaan tietoa palveluiden kehittämiseen liittyvistä osallistumismahdollisuuksistani (n=373)		2,76	1,16
Saan mahdollisuuksia vaikuttaa nuorille suunnattujen palveluiden kehittämiseen (n=370)		2,68	1,13
Ammattilaisten tuki toiselle asteelle siirtymisessä			
Koulun ammattilaiset ovat tukeneet minua riittävästi toiselle asteelle siirtymisessä (n=417)		3,37	1,18

van tiedon ja osallistumismahdollisuuksien kautta. Suhdemuuttujassa määrittely on ammattilaista laajempi. Määrittely kattaa siinä myös nuoren harrastus- ja järjestötoimintaan liittyvät suhteet aikuisiin. Summamuuuttajat muodostettiin SPSS:n mean-funktiolla ja niiden muodostamisen tukena käytettiin faktorianalyysia (vinokulmainen rotatointi, suurimman uskottavuuden estimointi). Muuttujat ovat yhtenäisyydeltään hyviä, reliabiliteettikerroin Cronbachin α vaihtelee välillä .699–.942. Taulukossa käytettyjen muuttujien lisäksi viittaamme analyysissa yksittäisten muuttujien kuvaileviin tietoihin ja avointen kysymysten vastauksiin. Näiden kysymysten sisällöt avaamme tekstin sisällä käsittelyn yhteydessä. Tilastollisessa analyysissä perheen ja ammattilaisten merkitystä tarkastellaan sekä erikseen että aineiston sen mahdollistaessa myös yhdistäen. Analyysissä käytetään yhden ja useamman selittävän muuttujan lineaarisia regressioanalyysseja ja merkitsevyystestejä. Yksittäisten muuttujien välisiä yhteyksiä tarkastellaan myös korrelaatiokertoimien ja osittaiskorrelaatiokertoimien avulla. (Hair ym. 2010.) Analyysilla kuvataan yhteyden voimakkuutta ja suuntaa. Niiden asetelma ja oletettu suunta perustuu teoriaosassa ja taulukossa 1 esitettyyn yleiseen oletukseen, jonka mukaan perheen ja ammattilaisten toiminnalla on mielekästä selittää vaikuttamiseen, kuulumiseen ja toimijuuteen liittyviä osallisuuden ulottuvuuksia.

Kysymykset ovat tutkijaryhmän muodostamia lukuun ottamatta taulukkoon tähdellä merkittyjä kahta kaverisuhteita koskevaa kysymystä (Sutinen 2010), kahta perheen ilmapiiriä koskevaa kysymystä (Moos & Moos 2009) ja yhtä hyvinvointia koskevaa kysymystä (THL 2019). Lomakkeen teossa edettiin teoreettisista käsitteistä operationaalisiin käsitteisiin ja edelleen kysymysten muodostamiseen (Alkula & Pöntinen & Ylöstalo 1995). Lomaketta kommentoi kvantitatiivi-

sen tutkimuksen näkökulmasta tilastotieteen asiantuntija sekä sisällöllisestä näkökulmasta hankkeen verkostoon kuuluneet eri alojen asiantuntijat. Lähes valmista lomaketta testasivat kohderyhmän vastaajajoukkoon kuuluneet nuoret (N=5). Kaikki Likert-asteikon kysymykset ovat viisiluokkaisia, vaihtoehtoina olivat ”Täysin eri mieltä”, ”Jokseenkin eri mieltä”, ”Ei samaa eikä eri mieltä”, ”Jokseenkin samaa mieltä”, ”Täysin samaa mieltä”.

Ammattilaisten haastattelut ja aineiston analyysi

Laadullinen aineisto (N=22) koostuu viidestä ryhmähaastattelusta (FI–F5), jotka toteutettiin kolmessa erikokoisessa kunnassa eri sektoreilla työskentelevien ammattilaisten ja esimiesten kanssa (Krueger & Casey 2000). Kuhunkin ryhmähaastatteluun osallistui neljästä viiteen haastateltavaa, jotka työskentelivät järjestöissä tai evankelisuterilaisessa seurakunnassa (N=4), kunnissa varhaiskasvatuksen, koulun tai nuorisotyön toimialoilla (N=9), sosiaali- tai perhetyössä (N=5), terveystoimialalla (N=3) tai lapsi- ja perhepalveluiden kehittämistyössä (N=1). Haastateltavat antoivat suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta kirjallisesti.

Haastattelut toteutettiin puolistruktuuroituina teemahaastatteluina. Teemat kiinnittyivät monitoimijaiseen yhteistyöhön ja tietoon. Vaikka haastatteluissa ei kohdennettu suoraan nuorten näkökulmaan, tuottivat haastateltavat tietoa nuorten hyvinvointia tukevasta osallisuudesta. Tallennetut äänitteet litteroitiin. Litteroitua tekstiä kertyi 94 sivua (Verdana, rivivälinä 8). Valmistelimme yhteisanalyysia analysoimalla haastatteluaineiston temaattisesti nostaa aluksi analyysikehiköön osallisuuden tukemiseen liittyviä keskeisiä lainauksia, minkä jälkeen tiivistimme niitä. Teemoitteluun osallistui kaksi tutkijaa ja teemoittelun tulosten ristiinarvioinnilla varmistettiin tulkintojen luotettavuus. Ana-

lyysi jatkui aineistolähtöisellä teemoittelulla, jossa lainauksille tehtiin tulkitsevaa luentaa suhteessa nuorten osallisuuteen. Keskeisiksi alateemoiksi muodostuivat perhetausta, tieto, osallistumismahdollisuudet ja luottamus. Yläteemoiksi muodostuivat nuori yksilönä, perhe ja ulkopuoliset tahot.

Yhteisanalyysi

Yhteisanalyysi eteni prosessuaalisesti erillisanalyysien ja niissä tehtyjen havaintojen pohjalta käytyjen keskustelujen vuorottelulla (Johnson & Onwuegbuzie 2004). Yhteisanalyysin tuloksena nimesimme perheen ja ammattilaiset tekijöiksi, jotka edesauttavat nuorten osallisuutta. Perheen merkitystä käsiteltäessä analyysissa painottuu kyselyaineisto, kun taas ammattilaisten merkitystä analysoitaessa keskiössä ovat ammattilaisten haastattelut. Kvantitatiivista ja kvalitatiivista aineistoa ja eri toimijoiden näkökulmia yhdistävä analyysi mahdollisti moninaisen kuvan muodostamisen nuorten osallisuudesta ja sitä edesauttavista tekijöistä. Toisaalta nuorilta ja ammattilaisilta kerätyn aineiston yhteisanalyysiin liittyy kysymys tiedon valtahierarkioista ja siitä, uusinnammeko aineistojen yhdistämisellä nuorten äänen toiseutta ammattilaisten äänen rinnalla (vrt. Juvonen 2015; Määttä & Aaltonen 2016). Pyrimme välttämään tämän ongelman huolellisella nuorten ääneen keskittyvällä aineistojen tarkastelulla ja siihen keskittyvillä tutkijaryhmän keskusteluilla.

Nuorten osallisuutta edesauttavat ja ehkäisevät tekijät

Perheen merkitys

Nuorten kyselyssä ja ammattilaisten haastatteluisissa perheen merkitys nousi keskeiseksi tekijäksi nuorten osallisuuden kannalta (myös esim. Vaarama & Moisio & Karvonen 2010). Nuoret arvioivat perheensä arjen ja ilmapiirin keskimäärin hyväksi (taulukko 1, sivu 45). Noin kuudesosa nuorista oli tyytymättömiä perheen yhteisen ajan määrään (16,0 %) sekä aikuisen työn ja perhe-elämän yhteensovittamiseen (14,1 %). Vajaa neljäsosa (22,5 %) nuorista kuvasi perheen ilmapiiriä kaikilla osa-alueilla parhaalla mahdollisella arviolla ja noin 5 % nuorista arvioi perheen ilmapiirin kokonaisuudessaan heikoksi (k.a. ≤ 2). Ammattilaisten aineistossa perheen arjen ja ilmapiirin merkitys korostui nuorten osallisuuden lähtökohtien luomisessa. Regressioanalyysin korjattu selitysaste (R^2_a) osoittaa, että perheen hyvä ilmapiiri ja arjen sujuvuus tukevat osallisuudelle keskeistä nuorten mielialaa, terveyttä ja hyvinvointia (Isola 2017; Hynynen & Hankonen 2015) melko voimakkaasti (taulukko 2). Myös nuoren suhde perheen ulkopuolisiin ammattilaisiin on merkitsevässä yhteydessä hyvinvointiin.

Ammattilaisten puheessa osoitettu perhetaustojen merkitys korostaa ennaltaehkäisevän työn tärkeyttä. Perheiden tukeminen tulisi nähdä keskeisenä ennaltaehkäisevän

Taulukko 2. Nuorten mielialaa, terveyttä ja hyvinvointia selittävät tekijät regressioanalyysissa

Selitettävä	Selittäjät	β	R^2_a	F	P
Mieliala, terveys ja hyvinvointi	Arjen sujuvuus***	.232	.452	F (3, 263) = 73.11	< .001
	Perheen ilmapiiri***	.518			
	Vuorovaikutus perheen ulkopuolisten aikuisten kanssa**	.152			

*** $p < .001$, ** $p < .01$

työn osana nuorten toimintakykyä ja yhdenvertaista osallisuutta edistettäessä (esim. Välijärvi 2019; Kataja ym. 2014). Havainto korostaa luottamuksellisten suhteiden merkitystä ennaltaehkäisevässä hyvinvointityössä jaettaessa henkilökohtaisia tilanteita ja kokemuksia.

Ja tässä työssä oon nyt huomannu, että nyt kun niitä ongelmia, kun niitä tulee siellä koululla, niin ne monesti kytkeytyy sinne ihan kotielämään. Eli ei välttämättä olekaan kiinni siitä, että on oppimishäiriö, vaan siellä on taustalla ihan mitä vaan. (F4)

Vanhempien mahdollisuudet tukea nuorten harrastamista voivat vahvistaa kokemusta arjen osallisuudesta itselle tärkeissä yhteisöissä. Perheen ohella myös paikkakunnan harrastus- ja vapaa-ajan mahdollisuuksilla on suuri merkitys arjen osallisuudelle. Kyselyyn vastanneista nuorista useimmat asuivat paikkakunnilla, joissa on vähintään kohtalaiset mahdollisuudet mielekkääseen vapaa-ajan toimintaan ja perheissä, joissa vanhemmat tukevat nuoren osallistumista. Kyselyaineistossa kuitenkin 16,6 % nuorista oli tyytymättömiä perheen aikuisilta saamaansa tukeen omissa harrastuksissaan ja nuorista 22,6 % asui sellaisilla paikkakunnilla, joissa oli melko huonot tai huonot mahdollisuudet mieluisiin harrastuksiin tai vapaa-ajan viittoon. Perheen merkitys korostui erityisesti alueilla, joissa vapaa-ajan mahdollisuuksia oli kohtalaisesti (taulukko 3). Vanhempien ja huoltajien on vaikeampi tukea nuorten harrastamista silloin, kun paikkakunnan tarjoamat vapaa-ajan mahdollisuudet ovat heikot (taulukko 4).

Kun perheellä ei ole mahdollisuuksia tukea nuorten osallistumismahdollisuuksia, korostuu ammattilaisten rooli tasavertaisen osallisuuden mahdollistamisessa. Harvaanasutuilla alueilla tämä tarkoittaa esimerkiksi harrastusmahdollisuuksien

lisäämistä koulussa. Vähäiset vapaa-ajanviettomahdollisuudet tulivat esille myös ammattilaisten puheessa:

Jos aatellaan et se nuori, niin kyllä sen mahdollisuudet lähteä jonneki nuorisotilalle, ni se on ihan vanhempien armoilla... sitä ei vaan mopollakaa ihan talvella ajeta 70 kilsaa... Aika mahtavaa, että se silloin, ku se on koululla koulunuorisotyö, ni silloinhan se tavottaa kaikki, jotka haluaa sitä palvelua. (F2)

Kyselyaineistossa perheen hyvä ilmapiiri ja arjen sujuvuus näkyivät hyvinä kaverisuhteina ja vuorovaikutussuhteina perheen ulkopuolisiin aikuisiin (taulukko 5). Vuorovaikutus perheen ulkopuolisten aikuisen ja ammattilaisten kanssa on vastaajilla keskimäärin hyvää, mutta noin 6 % nuorista arvioi sen keskimäärin heikoksi (k.a. ≤ 2). Suurin osa nuorista arvioi kaverisuhteensa hyväksi, ja 39,1 % nuorista kuvasi niitä parhaalla mahdollisella arviolla, kun taas 3,4 % kuvasi niitä heikoimmalla mahdollisella arviolla. Kaverisuhteiden merkitys näkyi erityisesti kysyttäessä, minkä tahon puoleen nuoret kääntyisivät elämänsä eri osalueiden ongelmassa. Nuorten yleisin vastaus ammattilaisten ja perheen ohella olivat kaverit. Ystävyysuhteiden merkitys osallisuudelle on tunnistettu myös aiemmissa tutkimuksissa (esim. Gretschel & Myllyniemi 2017).

Perheessä saatu hyvä sosiaalinen toimintakyky ja sosiaaliset taidot voivat edistää nuorten pyrkimyksiä tulla kuulluiksi ja mahdollistaa osallisuutta esimerkiksi poliittisessa vaikuttamistyössä (Tomperi 2012). Ammattilaisten haastatteluissa pohdittiin formaaleiden osallistumismahdollisuuksien, kuten oppilaskuntien ja nuorisovaltuustojen, etuja ja haasteita nuorten osallisuuden tukemisessa, ja nostettiin esiin huoli niiden rajallisuudesta nuorten osallisuuden mahdollistamisessa. Edustuksellisiin rakenteisiin valikoituivat usein nuoret, jotka ovat sosiaaliselta toimintakyvyltään ja kulttuurisilta voimavaroiltaan vahvoja (Kiilakoski 2018; Kiili 2016):

Niihin parlamenteihin, oppilaat valitsevat niitä, jotka on muutenki vahvoja, joitten perheet on vahvoja ja näin. Et tällä on vaara, että luua taas semmosta järjestelmää, josta syrjäytyy ne, jotka ehkä eniten sitä ääntänsä tarvisivat saaha kuulolle. (F3)

Aineistojen tuottama tieto perheen merkityksestä korostaa subjektiivisten, perheen luomien lähtökohtien ja niihin liittyvien nuorten välisten erojen tunnistamista nuorten osallisuuden tukemisessa (myös Sutinen

Taulukko 3. Nuoren tyytyväisyys harrastamiseensa ja perheen tuki ja kannustus regressioanalyysissä paikkakunnan mahdollisuuksien mukaan jaoteltuna

Asuinpaikkakunnan mahdollisuudet harrastuksiin tai järjestettyyn vapaa-ajan viettoon	R2a	F	P
Erittäin hyvät	.345	F (1, 73) = 390	< .001
Melko hyvät	.456	F(1,125)=106.6	< .001
Kohtalaiset	.649	F(1,87)=163.6	< .001
Melko huonot	.343	F(1,41)=22.9	< .001
Erittäin huonot	.474	F(1,38)=36.1	< .001

Riippuva muuttuja: Harrastukset, selittäjänä perheen tuki ja kannustus

Taulukko 4. Nuoren tyytyväisyys harrastamiseensa ja perheen tuki ja kannustus harrastamiseen paikkakunnan mahdollisuuksien mukaan jaoteltuna

Asuinpaikkakunnan mahdollisuudet harrastuksiin tai järjestettyyn vapaa-ajan viettoon	K.A.	K.H.	N	
Erittäin hyvät	Nuoren tyytyväisyys vapaa-aikaan ja harrastamiseensa	4,46	0,76	75
	Perheen tuki ja kannustus harrastamiseen	4,36	1,01	
Melko hyvät	Nuoren tyytyväisyys vapaa-aikaan ja harrastamiseensa	4,30	0,96	127
	Perheen tuki ja kannustus harrastamiseen	4,13	1,02	
Kohtalaiset	Nuoren tyytyväisyys vapaa-aikaan ja harrastamiseensa	3,79	1,14	89
	Perheen tuki ja kannustus harrastamiseen	3,66	1,12	
Melko huonot	Nuoren tyytyväisyys vapaa-aikaan ja harrastamiseensa	3,74	1,04	43
	Perheen tuki ja kannustus harrastamiseen	3,40	1,16	
Erittäin huonot	Nuoren tyytyväisyys vapaa-aikaan ja harrastamiseensa	3,31	1,55	40
	Perheen tuki ja kannustus harrastamiseen	2,96	1,52	

Taulukko 5. Perheen merkitys vuorovaikutussuhteille

Selitettävä	Selittäjät	β	$R^2 a$	F	P
Vuorovaikutussuhde perheen ulkopuolisten aikuisten kanssa	Arjen sujuvuus**	.232	.236	F (2,392) = 61.45	< .001
	Perheen ilmapiiri***	.518			
Kaverisuhteet	Arjen sujuvuus**	.128	.388	F (2,398) =124.64	< .001
	Perheen ilmapiiri***	.540			

*** $p < .001$, ** $p < .01$

2010; Vaarama & Moisio & Karvonen 2010). Perheiden tuki nuorten osallisuudelle ilmenee arjessa läsnäolona, hyvinvointia tukevan ilmapiirin ylläpitämisenä ja osallistumismahdollisuuksien antamisena sekä edistää hyvien kaverisuhteiden muodostumista. Tämä puolestaan vahvistaa edelleen nuorten osallisuutta. Ammattilaiset voivat edistää nuoren osallisuutta silloin, kun perheen mahdollisuudet ovat rajoittuneet. Varhainen osallisuuden tukeminen edistää nuorten toimijuutta ja sosiaalista toimintakykyä.

Ammattilaisten merkitys

Aineistoissa tuli esiin ammattilaisten keskeinen merkitys nuoren arjessa ja heille suunnatuissa palveluissa nuorten osallisuutta edistävänä tekijänä (esim. Vaarama & Moisio & Karvonen 2010). Ammattilaisten mahdollisuudet tukea nuorten osallisuutta ilmenevät erityisesti tiedon ja luottamuksen näkökulmista. Kyselyaineistossa nuorten ja ammattilaisten vuorovaikutus on yhteydessä nuorten vaikuttamiseen asennoitumiseen (taulukko 6). Nuoret asennoituvat todennäköisesti myönteisemmin vaikuttamiseen silloin, kun vuorovaikutus perheen ulkopuolisten aikuisten kanssa oli hyvää ja kun heille annettiin tietoa palveluista ja niiden kehittämisestä sekä mahdollisuuksia vaikuttaa nuorten palveluihin (ks. myös van den Steene & van West & Glazemakers 2018). Perhetekijöistä arjen

sujuvuus oli merkitsevässä yhteydessä vaikuttamiseen asennoitumisen kanssa.

Ammattilaisten haastatteluissa korostui nuorten ja aikuisten arjessa tapahtuva vastavuoroisen tiedon vaihtamisen tärkeys. Tieto näyttäytyi erityisesti vastavuoroisena tiedonsaantina ja tiedonkulkuna eri toimijoiden välillä. Ammattilaiset kokivat, että osalle nuorista voi olla helpompaa kertoa näkemyksiään vapaassa ilmapiirissä esimerkiksi nuorisotyöntekijälle (ks. Lantela & Lakkala 2020) kuin virallisten palautteenantoväylien kautta:

Sis nuorisotiloillakin, niin sehän on sitä keskustelua niitten kanssa, niin sieltähän koko ajan sitte tulee sitä tietoa ihan siinä, tavallisessa arjen olemisessä. (F2)

Nuorten ja aikuisten vuorovaikutteisten suhteiden lisääminen nuorten arjessa edellyttää koulun toimijoiden, kuten opettajien ja vapaa-ajan toimijoiden välistä monitoimijaista yhteistyötä. Monitoimijainen yhteistyö voi onnistuessaan tukea nuorten toimijuutta heidän elämismaailmansa huomioiden (Korhonen & Nieminen 2010) niin kuin eräs ammattilaisista tuo esille:

Meil [koulussa] oli levoton vuosi, niin tää nuorisotyöntekijä, kun hän sitten on siellä vapaalla ja juttelee niitten nuorten kans, pikkusen eri näkökulmasta, pystyy olemaan vähän semmonen ei niin virkamies, niin se sai hyvän kontaktin sinne ja sieltä kautta sitten saatiin hyvä semmonen juttuyhteys junnujen kans ja hommat lähti pelittää. (F4)

Taulukko 6. Nuorten ja ammattilaisten vuorovaikutuksen yhteys nuorten vaikuttamiseen asennoitumiseen

Selitettävä	Selittäjät	β	R^2	F	P
Asenne vaikuttamista kohtaan	Vuorovaikutus perheen ulkopuolisten aikuisten ja ammattilaisten kanssa***	.235	.212	F (4,384) =25.44	< .001
	Tieto ja mahdollisuudet***	.228			
	Arjen sujuvuus**	.160			
	Perheen ilmapiiri, ns	.026			

*** $p < .001$, ** $p < .01$, ns= ei-merkitsevä

Ammattilaiset kokivat, että keskustelumahdollisuuksien tarjoaminen innostaa nuoria vaikuttamaan. Nuoret tarvitsevat monipuolisia osallistumismahdollisuuksia, jolloin sekä koulussa että vapaa-ajalla on mahdollista kertoa omia näkemyksiä. Näiden mahdollisuuksien lisäämisen tarve korostui kyselyssä, jonka mukaan 40,2 % nuorista (n=372) pääsee vain harvoin tai ei juuri koskaan osallisiksi koulun kehittämiseen liittyviin keskusteluihin. Nuorista 25,5 % (n=369) oli sitä mieltä, että oppilaita tuetaan heikosti ottamaan vastuuta kouluyhteisön hyvinvoinnista. Ammatilaiset kokivat nuorten osallisuuden edistämiseksi tärkeäksi kannustamisen ja nuorten omien aloitteiden mahdollistamisen:

Mehän aina toivotaan sitä, että nuoret tullee itte, et he innostuvat jostakin asiasta, ja sitten me voijaan sanoa, että joo, tulkkaa vaan ja tehkää. Mehän sitten kannustetaan, että jos niillä on idea, ne tulee, haluaa jonku tapahtuman järjestää niin siitä vaan ja annetaan apua. (F2)

Nuorten näkemys oli samansuuntainen kuin ammattilaisten kysyttäessä mieluisaa tapaa osallistua palveluiden kehittämiseen. Lähes kaikki avoimessa kysymyksessä mielekästä osallistumismuotoa täsmentäneet (n=33) halusivat osallistua lyhytkestoisesti tai projektityyppisesti nuorten palveluiden kehittämiseen ja toteuttamiseen.

Tieto nuorten osallisuutta tukevana tekijänä ilmeni aineistossa myös tiedottamisena. Suuri osa kyselyyn vastanneista nuorista koki saavansa vain harvoin tai ei juuri koskaan tietoa siitä, miten nuorille suunnattuja palveluita kehitetään (38,3 %) tai miten niiden kehittämiseen voi osallistua (38 %). Vastaajista noin 40 % sai vain harvoin tai ei juuri koskaan vaikuttamismahdollisuuksia tai kannustusta osallistumiseen. Lisäksi nuorten vastausten mukaan ammatilaiset eivät vielä jaa riittävästi tietoa osallistumismahdollisuuksista. Kyselyyn vastanneista nuorista 31 % sai vain

melko harvoin tai ei juuri koskaan koulun tiedottamisen kautta tietoa nuorille suunnatuista harrastuksista ja vapaa-ajan tapahtumista sekä nuorille suunnatuista palveluista. Myös haastatteluissa tuli esille ammattilaisten aktiivisuuden tärkeys tiedon hankinnassa ja jakamisessa.

Mutta heti aina yrittää sillä tavalla itekin olla aina kartalla, että mitä nytten on alkamassa ja tiedottaa ja muuta, että tulis ne lapset ja nuoret sitten huomioitua. (F5)

Nuoren arjen osallisuuden kannalta on tärkeää, millainen toimijuus nuorelle rakentuu oman tulevaisuutensa suhteen. Tulevaisuuden valintoihin liittyvien mahdollisuuksia koskevan tiedon ohella nuoret tarvitsevat luotettavia aikuisia suunnittelunsa tueksi. Kyselyssä ammattilaisten ja vanhempien tuki tulevaisuuden suunnittelussa korreloi nuorten tulevaisuusnäköymien kanssa (taulukko 7). Silloin, kun vanhemmat tukevat nuoren tulevaisuuden suunnittelua, on nuorella sekä selkeä näkemys toisen asteen siirtymästä että positiivinen suhtautuminen siirtymiseen. Taulukosta nähdään, että koulun ammattilaisten tuella on samansuuntainen yhteys.

Aineistoista tuli esille, että luottamuksen rakentumista edistää ammattilaisten tahtotila kohdata nuoria ja kuulla heidän näkemyksiään. Kyselyaineiston perustella nuorten positiivista asennoitumista vaikuttamiseen tukee se, että ammatilaiset luovat ja ylläpitävät luottamuksellisia suhteita nuoriin. Suurimmalla osalla nuorista oli elämässään luotettavia aikuisia, joita heidän asiansa kiinnostaa (n=421) ja joille he voivat kertoa huolistaan (n=421), mutta noin joka kymmenennelle tällaisten aikuisten löytäminen oli melko vaikeaa tai vaikeaa. Vastaajissa oli myös nuoria (14,2 %), joita perheen ulkopuoliset aikuiset tai ammatilaiset eivät kannustaneet huolista kertomiseen. Luottamussuhteet ovat aina

Taulukko 7. Tulevaisuuden näkymien sekä ammattilaisilta ja perheeltä saadun tuen korrelaatiot

	1	2	3	4
1. Tulevaisuudensuunnitelmani ovat selkeät toisen asteen (lukio, ammatilliset opinnot) siirtymän osalta	–			
2. Toiselle asteelle siirtyminen innostaa minua	.688 ^{***}	–		
3. Koulun ammatillaiset ovat tukeneet tulevaisuuden suunnitteluani riittävästi	.469 ^{***}	.451 ^{***}	–	
4. Vanhempani/huoltajani ovat tukeneet tulevaisuuden suunnitteluani riittävästi	.617 ^{***}	.625 ^{***}	.544 ^{***}	–

Kontrolloitaessa vanhempien tai huoltajien tuen vaikutusta osittaiskorrelaatioanalyysissä, ammattilaisten tuen yhteys tulevaisuuden suunnitelmien selkeyteen (0,205, $p < .001$) ja innostukseen (0,17, $p < .001$) heikkenee, mutta säilyttää merkittävyyden. Luottamuksellisten suhteiden muodostaminen ja niiden tukeminen vahvistavat nuoren toimijuutta hänen oman tulevaisuutensa suhteen. Nuorten osallisuuden kannalta on tärkeää, että he voivat kokea voimaantumista itseään koskeissa asioissa (ks. myös van den Steene & van West & Glazemakers 2018).

valtasuhteita ja vaikuttavat siihen, miten nuoret kertovat kokemistaan asioista (Mäkinen 2016). Kyselyyn vastanneista nuorista 17,4 % oli kokenut, ettei heidän näkemyksiään itseään koskeissa asioissa ollut ymmärretty ja 13 % nuorista oli kokenut, ettei ratkaisuja asioihin oltu mietitty yhdessä.

Ammattilaiset pyrkivät rakentamaan luottamusta ja edistämään nuorten kuulluksi tulemistä eri tavoin. Haastatteluaineistossa tuli esille nuorten ja ammattilaisten välinen vuorovaikutus esimerkiksi käsiteltäessä nuoren asiaa eri ammattilaisten yhteisissä tapaamisissa. Nuoren osallisuuden toteutuminen edellyttää nuorilähtöistä työskentelyä, jossa nuoren osallisuus nähdään prosessina yksittäisen tilanteen sijaan (esim. Sinclair 2004). Ammattilaisten vastuulla on asettaa nuori työskentelyn keskushenkilöksi. Yksi ammatilaisista kuvasi työtapaansa seuraavasti:

Me kutsutaan perheitä ja ammattilaisia saman pöydän ääreen keskustelemaan siitä asiasta. Dialogisesti, verkostomenetelmiä hyödyntäen rakennetaan sitte se tilaisuus. Ja saahan mahdollistettua sitä vuoropuhelua. (F4)

Laadullisen aineiston mukaan ammattilaisten on tärkeä tarttua nuorten ehdotuksiin, jotta nuoret voivat kokea tulevaisuutensa kuulluiksi. Tämä edellyttää erilaisten toimijuuksien antamista

nuorille osana vaikuttamista ja palveluiden kehittämistä. Jos nuorten rooliksi jää pelkätään osallistuminen aikuisten järjestämään toimintaan asiakkaan roolissa, ei se mahdollista nuorten aitoa osallisuutta (Laitinen & Taavetti 2016). Ammatillaiset voivat mahdollistaa kumppanuuden tukemalla nuorten toimijuutta päätöksenteossa ja ongelmanratkaisutilanteissa (Zeldin ym. 2017).

Mut sehän oli siinä just se tosi tärkeä että sit siihen tartutaan. Että niillä tulee semmonen, olo että mua kuunnellaan. Ja saan ihan oikeasti osallistuu sitte siihen vaikuttamiseen. (F3)

Toimijuuden toteutumiseen sisältyy kuitenkin haasteita liittyen tiedon ja tietämisen valtarakenteisiin. Nuorten sosiaaliset ympäristöt saattavat antaa vain rajallisesti mahdollisuuksia tulla kuulluksi. Haasteena kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisessa on esimerkiksi eri toimijoiden puheeseen ja kieleen liittyvät valta-asetelmat. (Mäkinen 2016.) Ammatillaiset eivät aina tulkitse nuorten näkemyksiä samalla tavalla kuin nuoret.

Kyllähän joskus kieli, on meillä silleen niin erilaista et täytyy aina tarkistaa ihan oikeesti että, tarkoittok tätä tällä asialla. Että mie saan koodattua sen tavaltaan semmoselle, käsitteille mitä me ammatillaiset käytetään. (F3)

Aineistor osoittavat, että nuorten ja ammattilaisten välinen vuorovaikutus, yhteisen tiedon luominen sekä tiedon vaihtaminen palveluista ja niiden kehittämistarpeista edistävät nuorten osallisuutta. Osallisuutta tukee ammattilaisen kiinnostus nuorten arkea kohtaan ja nuorille merkityksellisen tiedon etsiminen. Perheen tuki korreloi melko voimakkaasti nuoren tulevaisuuteen orientoitumisen kanssa, mutta myös ammattilaisten tuella on siihen oma vaikutuksensa. Tärkeää on myös luottamuksen syventäminen ammattilaisten ja nuorten välillä. Monipuoliset osallistumismahdollisuudet ja ammattilaisten avoimuus nuorten tietoa kohtaan tukevat nuorten osallisuutta.

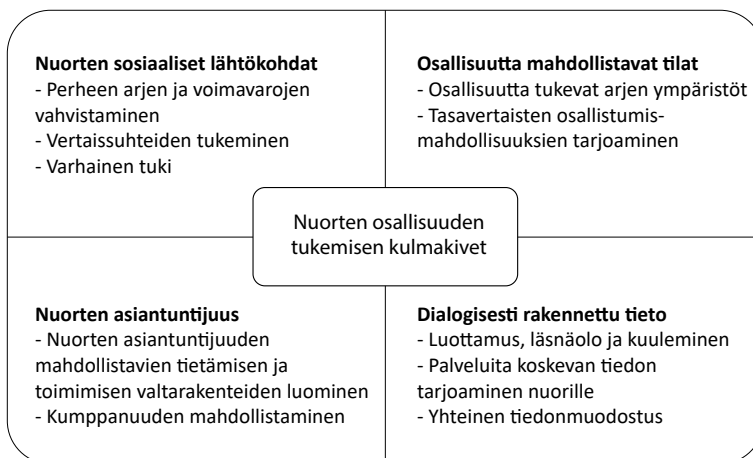
Nuorten osallisuuden tukemisen kulmakivet

Aineistojen analyysien perusteella nuorten osallisuuden tukemisen kulmakiviksi muodostuvat nuorten sosiaalisten lähtökohtien huomioiminen, osallisuuden tilojen tarjoaminen, nuorten ja eri toimijoiden dialogisesti rakentama tieto sekä nuorten asiantuntijuuden mahdollistaminen (ks. kuvio 1.). Perheen ja ammattilaisten merkitys näyttäytyivät aineistoissa samansuuntaisina. Tässä mielessä

tulokset validoivat toisensa (Morse 2016).

Osallisuuden tukemisessa nuorten sosiaalisten lähtökohtien huomioiminen nousi tärkeäksi tulokseksi sekä nuorten että ammattilaisten aineistoissa (myös esim. Vaarama & Moiso & Karvonen 2010). Perheen arki ja ilmapiiri sekä vanhempien tuki tulevaisuuden suunnittelussa ja harrastamisessa luovat perustan osallisuudelle. Niillä on keskeinen merkitys nuoren sosiaalisille suhteille, hyvinvoinnille ja toimijuudelle, jotka ovat tärkeitä arjen osallisuudessa (Romakkaniemi ym. 2018). Nuoren ja perheen yksilöllisten voimavarojen ja haasteiden tunnistaminen, nuoren vertaissuhteiden tukeminen ja perheen monitoimijainen varhainen tuki ovat ratkaisevia tekijöitä nuorten osallisuuden edistämässä. Esimerkiksi koulussa yksittäisten nuorten vuorovaikutussuhteita on edistetty tehokkaasti monitoimijaisella tuella, jossa nuoren lisäksi osallistetaan hänen perheensä ja muut osallisuuden ja sen valmiuksien kehittymisen kannalta tärkeät yhteisöt (esim. Metsäpelto & Pulkkinen 2012,; Dawson & Mchugh 2017.)

Osallisuuden tukemisessa on keskeistä osallisuutta mahdollistavien tilojen luominen. Ne kattavat nuoren arjen ympäristöt, joissa heidän toimijuutensa ja sosiaalinen toimintakykynsä rakentuvat. Nuorten osallisuuden

Kuvio 1. Nuorten osallisuuden tukemisen kulmakivet

mahdollistuminen arjen ympäristöissä edellyttää, että nuorille luodaan monipuolisesti osallistumisen kanavia heille keskeisissä paikoissa, ja että he rakentavat niitä itse (ks. Lantela & Lakkala 2020). Kanavien luomisessa on tärkeää varmistaa osallistumismahdollisuudet huomioimalla nuorten yksilölliset valmiudet ja tarpeet. Ammattilaisten toimintatavoilla, kuten kannustamisella, rohkaisemisella ja luottamuksen vahvistamisella, sekä yksilöllisten tavoitteiden ja tarpeiden huomioimisella on suuri merkitys sille, kuinka tasavertaisesti nuorten osallistuminen onnistuu (Maunu & Kiilakoski 2018; Määttä & Aaltonen 2016; Pohjola 2017).

Tulosten perusteella määritämme nuorten osallisuuden edistämisen kulmakiveksi dialogissa rakentuvan tiedon. Luottamuksellisten suhteiden luominen ja ylläpitäminen edellyttävät ammattilaisilta nuorten arjessa läsnäoloa, avoimuutta ja nuorten näkemysten vastaanottamista. Luottamus ja nuoren kokemus kuulluksi tulemisesta edistävät nuoren halua jakaa tietoaan ja käydä dialogia ammattilaisten kanssa (esim. Turunen ym. 2014). Nuorten ja ammattilaisten dialogissa voidaan rakentaa palveluiden kehittämiselle tietoperustaa, jossa yhdistyy eri toimijoiden tuottama, rakenteeltaan ja laadultaan erilainen tieto. Tämä edellyttää ammattilaisilta nuorten osallisuutta korostavaa ja tutkivaa toimintakulttuuria (Nurmi ym. 2019) sekä ammattilaisten toiminnan uudelleen organisointia nuorten kanssa rakennetun tiedon pohjalta.

Neljänneksi osallisuuden kulmakiveksi muodostuu nuorten asiantuntijuus. Osallisuutta mahdollistavan yhteistyön perusta rakentuu nuorten ja ammattilaisten kumppanuudessa (Denhardt & Denhardt 2011; Maunu & Kiilakoski 2018), jossa nuoria kunnioitetaan tasavertaisina toimijoina ja heitä rohkaistaan ilmaisemaan ajatuksiaan (esim. Sicilia ym. 2016; Pohjola 2017). Tätä

voi kuvata nuorten toimijuutta rakentavaksi identiteettineuvotteluksi, jonka tavoitteena on luottamus nuorten ja ammattilaisten kesken sekä nuorten asiantuntijuuden toimintakulttuurin luominen (ks. Onnismaa 2003). Nuorten asiantuntija-asemalle tulisi luoda edellytyksiä määrittelemällä nuorten arjen ympäristöissä ilmenevät tietämisen ja toimimisen valtarakenteet (Mäkinen 2016) sekä arvioimalla nuorten ja ammattilaisten rooleja palveluiden tuottamisessa ja kehittämisessä (Sicilia ym. 2016) siten, ettei nuorten palveluosallisuus jää näennäiseksi (Romakkaniemi ym. 2018). Nuorten asiantuntijuuden ymmärtäminen on lähtökohta aidolle osallisuudelle, jossa jokaisella nuorella on mahdollisuus toimijuuteen. Nuorten asiantuntija-asema perustuu avoimeen tiedonvaihtoon, tasavertaiseen tiedontuotantoon, kumppanuuteen ja vaikuttamiseen, joka konkretisoituu näkyvinä tuloksina (Sinclair 2004; van den Steene & van West & Glazemakers 2018).

Pohdinta

Valtaosa lappilaisista nuorista arvioi tässä tutkimuksessa osallisuutensa hyväksi. Tulos on samansuuntainen valtakunnallisten kyselyiden kanssa (THL 2019; Välijärvi 2019). Tasa-arvoisten mahdollisuuksien näkökulmasta nuorten osallisuuden ja sitä vahvistavan hyvinvoinnin tuen kehittämiselle on kuitenkin tarvetta. Tutkimuksemme korostaa erityisesti moniammatillista, lapsi-, perhe- ja nuorilähtöistä, dialogiin ja luottamukseen perustuvaa, osallistavaa toimintakulttuuria. Osallisuuden moniulotteisessa kokonaisuudessa sillä mahdollistetaan oikea-aikaisia ja tarpeisiin vastaavia ratkaisuja ongelmiin, joiden asiantuntijoita ovat ammattilaisten lisäksi nuori, perhe ja yhteisöt. Yksittäisen nuoren osallisuutta tuetaan tehokkaimmin toiminnalla, jonka vaikutukset ulottuvat nuoren lisäksi

perheisiin ja muihin yhteisöihin, joissa nuorten osallisuus ja sen valmiudet rakentuvat. Jatkotutkimuksia ajatellen tämä tutkimus oli uutta avaava; osallisuuden ja sen tukemiseen liittyvien ilmiöiden kompleksisuuden takia monimenetelmällisen, moninäkökulmaisen ja monitieteisen tutkimuksen tekeminen voisi auttaa paikantamaan sellaisia nuorten osallisuutta edistäviä ja ehkäiseviä tekijöitä, jotka ovat toimijoita yhdistäviä, mutta näitä eri tavoin koskevia. Tällaisen tiedon avulla voidaan löytää kokonaisratkaisuja ja yhteistyön malleja nuorten osallisuuden yhdenvertaisuutta edistettäessä.

Tämän tutkimuksen rajoituksista tärkeimmät liittyvät osallisuuden moniulotteisuuteen ja laajaan tutkimustehtävään, sillä tutkimuksessa tehtiin aineistoon ja menetelmiin nähden analyysivaiheessa ja päätelmissä pitkällekin meneviä tulkintoja, joiden luotettavuutta olisi lisännyt systemaattisempi aineistojen yhdistäminen ja yhteisanalyysi (Morse 2016). Laaja tutkimusaineisto mahdollisti toisaalta monipuolisen ilmiön tarkastelun, joka on osallisuustutkimuksessa harvinaista. Lisäksi aineistojen yhdistämisen voi katsoa lisäävän luotettavuutta ja eettisyyttä sen mahdollistaessa triangulatiivisen analyysin sekä nuorten arvioiden esittämisen analyysissa yhdenvertaisina ammattilaisten näkemysten rinnalla. Osallisuus on sukupuolittunutta ja osallisuudella on yhteys moniin muihin taustatekijöihin, kuten perheen sosioekonomiseen asemaan. Näiden laajojen, sosiodemografisiin tekijöihin liittyvien teemojen sivuuttaminen on syytä huomioida rajoituksena analyysien tuloksia tulkittaessa. Käsitelimme analyysissämme kuitenkin perhetekijöitä, joiden on osoitettu toimivan esimerkiksi sosioekonomisen taustan vaikutusten välittäjinä; esimerkiksi nuoren hyvinvointi, kaverisuhteet tai toimijuus eivät välttämättä ole suoraan riippuvia sosioekonomisista tekijöistä vaan esimerkiksi niiden vaikutuksista perheen il-

mapiiriin, vanhemmuuteen ja harrastusten tukemiseen. Vastausten kysymyskohtainen kato tulee ottaa huomioon tuloksia tarkasteltaessa: on todennäköistä, että kato ei ole täysin sattumanvaraista vaan erinäisiin osallisuuden kannalta tärkeisiin tekijöihin liittyvää. Tämä ongelma olisi voitu välttää käyttämällä vaikka haastattelua aineistonkeruun menetelmänä. Verkkolomake mahdollisti kuitenkin suuren vastaajajoukon sekä nuorille vastaajille henkilökohtaiseen elämään liittyvien arvioiden tekemisen anonyymisti ja siten vahvisti tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä.

Lähteet

- Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka (1994) *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. Helsinki: WSOY.
- Bentovim, Arnon & Miller, Liza Bingley & Rinne, Raili & Ahonen, Tuomas (2012) *Perhearviointiopas: perheen voimavarojen, vahvuuksien ja vaikeuksien arviointimenetelmä*. Helsinki: Suomen mielen-terveysseura.
- Dawson, Neil & McHugh, Brenda (2017) *The Family School*. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman II konferenssi – Lasten hyvinvointi Suomessa: Mitä opittavaa meillä on muista maista? Konferenssiesitys 26.10.2017. Helsinki, Paasitorni. <http://videonet.fi/thl/20171027/> (Viitattu 1.4.2020.)
- Denhardt, Robert B. & Denhardt, Janet Vincant (2011) The new public service: Serving rather than steering. *Public Administration Review* 60 (6), 549–559.
- Fallon, B. J., & Bowles, T. V. (2001) Family Functioning and Adolescent Help-Seeking Behavior. *Family relations* 50 (3), 239–245.
- Gretschel, Anu (2011) *Nuorisotalo mahdollistavana lähiyhteisönä. Nuorten näkökulma*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 41.
- Gretschel, Anu & Myllyniemi, Sami (2017) *Työtä, koulutus- tai harjoittelupaikkaa ilman olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista. Nuorisobarometrin erillisenäyte/aineistonkeruu*. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. [37](https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/hankkeet/nuorisobarometrin-erillisenayte/eriarvoistumis-</p>
</div>
<div data-bbox=)

- tyoryhmä_gretschelmyllyniemi_neet_aineisto-kooste_05122017_nettiin.pdf (Viitattu 30.3.2020.)
- Hair, Joseph F. & Black, William C. & Babin, Barry J. & Anderson, Rolph E. (2010) *Multivariate Data Analysis*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Hakulinen-Viitanen, Tuovi & Pelkonen, Marjaana (2017) Voimavaralomakkeet. Teoksessa Päivi Mäki & Katja Wikström & Tuovi Hakulinen & Tiina Laatikainen & Mauri Aalto (toim.) *Terveystarkastukset lastenneuvolassa ja kouluterveydenhuollossa: Menetelmäkäsikirja*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 120–128.
- Harris, Alma & Allen, Tracey (2011) Young people's views of multi-agency working. *British Educational Research Journal* 37 (3), 405–419.
- Hynynen, Suvi-Tuuli & Hankonen, Nelli (2015) Autonomiia tukien aktiivisemmaksi? Itsemääräämisen teoria lasten ja nuorten liikunnan edistämisessä. *Katsauksia. Kasvatus* 46 (5), 473–487.
- Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna (2017) *Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Johnson, R. Burke & Onwuegbuzie, Anthony (2004) Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come. *Educational Researcher* 33 (7), 14–26.
- Juvonen, Tarja (2015) *Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen. Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 165.
- Kanste, Outi & Halme, Nina & Perälä, Marja-Leena (2013) Miten yhteistyö toimii lasten ja perheiden palveluissa kunnissa? Yhteistyön toimivuus ja siihen yhteydessä olevat tekijät vanhempien ja työntekijöiden näkökulmasta. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 41 (1) 10–32.
- Kataja, Kati & Ristikari, Tiina & Paananen, Reija & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2014) Hyvinvointiongelmien ylisukupolviset jatkumot kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten elämässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (1), 38–54.
- Kestilä, Laura (2008) *Pathways to Health. Determinants of Health, Health Behavior and Health Inequalities in Early Adulthood*. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja A 23/2008. Helsinki: Kansanterveyslaitos.
- Kiilakoski, Tomi (2018) ”Niillähän on se viimeinen sana”-nuoret osallisuudestaan yläkoulussa. Teoksessa Auli Toom & Matti Rautiainen & Juhani Tähtinen (toim.) *Toiveet ja todellisuus: kasvatus osallisuutta ja oppimista rakentamassa*. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura. 253–283.
- Kiili, Johanna (2016) Lasten edustuksellisen osallistumisen jännitteet kunnallisessa lapsiparlamentti-toinnassa. *Janus* 24 (2), 123–138.
- Korhonen, Vesa & Nieminen, Juha (2010) Nuorten ohjauksen kentät ja monialaisen yhteistyön mahdollisuudet. *Nuorisotutkimus* 28 (3), 3–17.
- Korkiamäki, Riikka & Ellonen, Noora (2010) Ikätoverisuhteet sosiaalisina resursseina yläkouluiässä. *Nuorisotutkimus* 28 (3), 18–35.
- Krueger, Richard. A. & Casey, Mary Anne (2000) *Focus groups: A practical guide for applied research* (3. painos). Thousand Oaks: Sage.
- Lantela, Lauri & Lakkala, Suvi (2020). The role of comprehensive schools in supporting the well-being of Northern-Finnish young people as perceived by the young people, parents and carers. *Education in the North*, Special Issue: Participation, Diversity, Involvement and Engagement in Local and Global Contexts, 26(3), painossa. DOI: 10.26203/3jgrkd46
- Lantela, Lauri & Rajala, Raimo (2019) Perheympäristön yhteys 9.-luokkalaisten itsearvioituihin tunneälytaitoihin. *Kasvatus* 50 (1), 20–34.
- Laitinen, Hanna & Taavetti, Riikka (2016) Valtakunnalliset nuorisjärjestöt ja nuorten osallistumismahdollisuudet. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (1), 55–68.
- Maunu, Antti & Kiilakoski, Tomi (2018) Ohjausta osallisuuteen? *Aikuiskasvatus*, 38 (2), 112–129.
- Metsäpelto, Riitta-Leena & Pulkkinen, Lea (2012) Socioemotional behavior and school achievement in relation to extracurricular activity participation in middle childhood. *Scandinavian Journal of Educational Research* 56 (2), 167–182.
- Moos, Rudolf H. & Moos, Bernice S. (2009) *Family Environment Scale manual: Development, applications and research*. Palo Alto, CA: Mind Garden, Inc.
- Morse, J. M. (2016) *Mixed method design: Principles and procedures*. New York: Routledge.
- Mäkinen, Sanna (2016) Nuorten toimijuuden tilat ja rajat koulutuksen katveista kerrottuna. *Nuorisotutkimus* 34 (2), 3–18.
- Määttä, Mirja & Aaltonen, Sanna (2016) Between rights and obligations—rethinking youth participation at the margins. *International Journal of Sociology and Social Policy* 36 (3/4), 157–172.
- Nurmi, Henna & Nikupeteri, Anna & Leinonen, Jaana & Kallinen, Kati & Lantela, Lauri & Laitinen, Merja (2019) Kerättyä, jaettua, jalostettua, hyödynnettyä? Kokemustiedon rakentuminen ja hallinta lapsi- ja perhepalveluiden monitoimijaisessa yhteistyössä. *Focus Localis* 47 (1), 8–25.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2018) *Peruskoulufoorumin tutkija- ja asiantuntijaryhmän esittämiä linjauksia*. <https://minedu.fi/documents/1410845/4583171/Peruskoulufoorumin+tut->

- kijoiden+ja+asiantuntijoiden+esitt%C3%A4mi%C3%A4+linjauksia+-muistio+%2816.2.2018%29 (Viitattu 12.8.2019.)
- Onnismaa, Jussi (2003) *Epävarmuuden paluu. Ohjauksen ja ohjausasiantuntijuuden muutos*. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 91. Kasvatustieteiden tiedekunta. Joensuun yliopisto.
- Pohjola, Anneli (2017) Asiakkaan pitkä tie palveluihin vaikuttajaksi. Teoksessa Anneli Pohjola & Maarit Kairala & Hannu Lyly & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi. Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveyspalveluisa*. Tampere: Vastapaino, 308–325.
- Pulkkinen, Lea (2003) Lapsuusiän kasvatusilmapiiri ja aikuisiän sosiaalinen toimintakyky. *Duodecim* 119 (19), 1801–1803.
- Rautiainen, Matti & Toom, Auli & Tähtinen, Juhani (2017) Onnelma osallisuudesta – kasvatuksella kohti oppimista ja yhteiskunnallista osallisuutta. Teoksessa Auli Toom & Matti Rautiainen & Juhani Tähtinen (toim.) *Toiveet ja todellisuus: kasvatus osallisuutta ja oppimista rakentamassa*. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura, 9–29.
- Romakkaniemi, Marjo & Lindh, Jari & Laitinen, Merja (2018) *Nuorten aikuisten osallisuus ja sosiaalinen kuntoutus Lapissa*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 147. Helsinki: Kela.
- Shaw, Aileen & Brady, Bernadine & McGrath, Brian & Brennan, Mark A. & Dolan, Pat (2014) Understanding youth civic engagement: debates, discourses, and lessons from practice. *Community Development* 45 (4), 300–316.
- Sicilia, Mariafrancesca & Guarini, Enrico & Sancino, Alessandro & Andreani, Martino & Ruffini, Renato (2016) Public services management and co-production in multi-level governance settings. *International Review of Administrative Sciences* 82 (1), 8–27.
- Sinclair, Ruth (2004) Participation in practice: Making it meaningful, effective and sustainable. *Children & Society* 18 (2), 106–118.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2018) *Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma*. <https://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut>. (Viitattu 8.9.2018.)
- Sutinen, Riikka (2010) *”Loistava perhe, mahtavat kaverit ja koulussa menee hyvin!” Lappilaisten nuorten hyvinvoinnin ankkurit*. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 53. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2019) *Yksi lapsi, yhteinen tilannekuva*. Työryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:24
- THL (2019) *Kouluterveyskysely*. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tutkimustuloksia/hyvinvointi-osallisuus-ja-vapaa-aika>. (Viitattu 12.2.2019.)
- Tomperi, Tuukka (2012) Nuorten perhetausta ja poliittisuus Nuorisobarometrin valossa. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosiain neuvottelukunta, 128–152.
- Turja, Leena (2011) Lapset osallisina – kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. *Varhaiskasvatus tänään*. Suomen Varhaiskasvatus ry: n verkkolehti, 24–35. <https://ecef.org/wp-content/uploads/2014/03/2011-3-Turja.pdf> (Viitattu 15.5.2020.)
- Turunen, Tuija A. & Laitinen, Merja & Lakkala, Suvi & Kangas, Hennariikka & Pulju, Marja & Valanne, Eija (2014) Monitoimijuusmalli – Kuvaus yhteistyön rakentumisesta. Teoksessa Suvi Lakkala & Hennariikka Kangas & Marja Pulju (toim.) *Yhdessä toimimalla kohti hyvinvoivaa koulua. Koulun toimintakulttuurin kehittäminen monitoimijuuden avulla*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 35–47.
- Vaarama, Marja & Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (2010) Suomalaisten kokemus elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa Marja Vaarama & Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: Terveystieteiden ja Hyvinvoinnin laitos, 126–149.
- Van den Steene, Helena & van West, Dirk & Glazemakers, Inge (2018) A multi-perspective exploration of the service needs of adolescent girls with multiple and complex needs. *Children and Youth Services Review* 90, 28–37.
- Välilijärvi, Jouni (2019) *Edellytykset kasvuun, oppimiseen ja osallisuuteen kaikille. Tutkijoiden havaintoja ja suosituksia lasten ja nuorten monipuolisen kehityksen, terveyden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien edistämiseksi*. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:7. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161440/VN_2019_7_Edellytykset_kasvuun_oppimiseen_ja_osallisuuteen_kaikille.pdf (Viitattu 12.12.2019.)
- Zeldin, Shepherd & Gauley, Josset & Krauss, Steven Eric & Kornbluh, Mariah & Collura, Jessica (2017) Youth-adult partnership and youth civic development: Cross-national analyses for scholars and field professionals. *Youth & Society* 49 (7), 851–878.

Lisäävätkö nuorisolain mukaiset monialaiset verkostot päätöksenteon moniäänisyyttä? – diskurssianalyttinen tarkastelu

Anu Gretschel

Nuorisolain mukaan kunnissa on oltava viranomaisten monialaista yhteistyötä koordinoiva taho, jonka tehtävänä on tukea päätöksentekoa välittämällä tietoa nuorten kasvu- ja elinolosuhteista sekä niihin liittyvistä palvelujen kehittämistarpeista. Monialainen työskentely on kunnille tuttua jo vuosikymmenten ajalta. Tässä artikkelissa teemaa käsitellään verkostohallinnan näkökulmasta kehittäen yhteistyön rakenteita viestintä- ja demokratiateoreettisista lähtökohdista. Tavoitteena on selvittää, tukeeko kunnissa käytetty verkostohallinnan tapa laissa toiminnalle asetettujen tavoitteiden saavuttamista erityisesti moniäänisen päätöksenteon tietopohjan syntymisen näkökulmasta. Tutkimuskysymyksiksi (1–3) muotoiltuna monialaisten ryhmien kokousmuistioaineistoa luetaan etsien vastauksia kysymyksiin: 1) Millä tavoin monialaiset ryhmät välittävät tietoa suhteessa toisiinsa, nuoriin ja päätöksentekoon? 2) Millaisen puheen avulla ryhmät asemoituvat tai ne asemoidaan verkostotason toimijoiksi? 3) Millaisin diskursiivisin muutuskäytäntein monialaisen yhteistyön toimivuutta on mahdollista kehittää? Artikkelista käy esille, kuinka verkostohallinnan mahdollistama kanssatoimijuus kasvattaa monialaisessa työskentelyssä tehtyjen tekojen vaikuttavuutta niin volyymin lisääntymisen kautta kuin myös lisääntyneenä tekojen suunnan koherenttisuutena. Verkostohallinta näyttäytyy käytetyn aineiston perusteella monialaisessa työskentelyssä ei vain hyödyllisenä vaan välttämättömänä.

Avainsanat: Verkostot, hallinta, monialaisuus, nuorisopolitiikka, päätöksenteko.

Kunnissa toimii monialaisia ammatilaisten yhteistyöryhmiä, joiden tehtävänä on edistää nuorten hyvinvointia. Ryhmien toimimista verkostona ja verkoston suhteita nuoriin ja päätöksentekoon on harvoin tarkasteltu suuritöisyytensä takia kokonaisuutena. Se on kuitenkin mahdollista, kun apuna käytetään viestintätieteiden tarjoamia analyysin välineitä. Kuten aluehallintoviraston julkaisema seuranta osoittaa, on verkostotason tutkimuksella myös selvä nuorisopoliittinen tilaus, sillä verkostotyöskentelyn tavoitteet ovat monessa kunnassa osoittautuneet epäselviksi ja toiminnan kytkös päätöksentekoon on heikko (Autio & Bamming 2018; ks. myös Wrede-Jäntti & Wester 2017).

Verkostohallinnan käsite ymmärretään tässä tutkimuksessa Keith G. Provan & Patrick Kenisin (2008) tapaan koko verkoston tasolla tapahtuvana johtamisena ja koordinoituna, jossa verkoston eri osat suhteutuvat toisiinsa reagoiden samalla toiminnan periaatteisiin, tehtävien asettamiin vaatimuksiin ja ympäristöön (ks. myös Assens & Courie Lemeur 2016). Kuten monet ovat todenneet, ei verkostohallinnan tematiikka sinänsä ole julkiselle puolelle uutta, kun katsotaan esimerkiksi poliittisten neuvottelujen historiaa julkisen hallinnon tahojen välillä sekä suhteessa erilaisiin markkina- ja kansalaisyhteiskuntaustaisiin organisaatioihin. Yhteistoiminnalla tuotettujen moniäänisten tietoresurssien on myös enenevässä määrin nähty keinona ratkaista monia yhteiskunnassa vallitsevia monimutkaisia ongelmia. (Sørensen & Torfing 2008a, 2008b; Dryzek 2013; Vartiainen ym. 2013; Devisscher ym. 2016; Radzik-Maruszak 2016; Medema ym. 2017; Dentoni ym. 2018; tulevaisuusorientoituneesta verkostomaisesta julkishallinnosta Mattila & Kallio 2018.)

Nuorten hyvinvointiin liittyvien ongelmien monitahoisuus on jo pitkään nähty lainsäädännössä perusteena monialaisen vi-

ranomaisyhteistyön tarpeelle. Ajatuksena on, että asioiden näkeminen eri näkökulmista, yhteisen näkökulman muodostaminen ja yhteiset toimet edistävät ongelmien ratkaisua. Myös nuorten itsensä näkemyksiä asioihin kuullaan. Lyhyesti sanottuna, monialaisilla verkostoilla on tehtäviä, joiden toteuttaminen ei onnistu ilman, että yksittäisellä ryhmällä on kytköksiä muihin nuorten hyvinvointia samalla maantieteellisellä alueella (kunta tai useampi) edistäviin monialaisiin ryhmiin, nuoriin ja päätöksentekoon. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, tukeeko kunnissa käytetty verkostohallinnan tapa laissa toiminnalle asetettujen tavoitteiden saavuttamista, erityisesti moniäänisen päätöksenteon tietopohjan syntyminen näkökulmasta. Kuten Kai Eriksson (2015) on todennut, voi verkoston toimivuutta tarkastella analysoimalla, mitä käsitteellisiä, institutionaalisia tai teknisiä aineosia se edellyttää toimiakseen.

Sakari Hännisen (2015) mukaan proaktiivista verkostohallintaa ja moniarvoista demokratiaa ei oikeastaan voida erottaa toisistaan, sillä ne ovat yksi ja sama poliittisten välitysten prosessi. Hyvin toimivilla verkostoilla nähdään olevan potentiaalia lisätä demokratiaa. On tärkeää varmistaa, miten hyvin toteutunut politiikka summaa eri puolilla yhteiskuntaa käydyt keskustelut ja kenen ääni päätöksissä kuuluu sekä tarkastella, millaisia kuulemismekanismia hallinto käyttää. Myös kuulemisten politiikkavaikutuksia on mahdollista selvittää ja parantaa. (Pakarinen 2011; Perälä ym. 2011a, 2011b; Sørensen & Torfing 2008a, 2008b; Parkinson 2008; Dryzek 2013; Larsson 2017, Barrett ym. 2012; Pogrebinschi & Samuels 2014.) Tässä tutkimuksessa demokratianäkökulma linkittyy päätöksenteon tietopohjan moniäänisyyden tarkasteluun. Käytännössä tämä tarkoittaa sen tarkastelua, onko monialaisten ryhmien tuottamalla ja käsittelemällä tiedolla tosiasiallisia mahdollisuuksia kytkeytyä osaksi

kunnallisen päätöksenteon tietopohjaa. Koska tutkimuskohteena ovat nuorisotalon monialaiset verkostot, sivutaan tutkimuksessa myös sitä, miten paljon työskentelyssä huomioidaan nuorten tuottamaa tietoa.

Tutkimuksen viestintäteoreettinen näkökulma ankkuroituu erityisesti aineiston analyysivaiheessa hyödynnettyihin käsitteellisiin resursseihin, kuten puhetekoihin ja verkoston toimimisen viitekehukseen. Laadukkaan monialaisen yhteistyön toimintaedellytyksiä tarkastellaan kiinnittämällä huomiota verkostossa käytettyihin kokous- ja viestintäkäytänteisiin. Käytetty puhetekeja kokousmuistioista poimiva analyysitapa on yksi todentuma diskurssianalyttisistä menetelmistä. Niissä kiinnostus kohdistuu kielenkäytön ja sosiaalisen toiminnan suhteeseen, kuten Sari Pietikäinen ja Anne Mäntynen ovat todenneet. Kieli tarjoaa erilaisia mahdollisuuksia ja resursseja toimia, vastustaa ja uudistaa sekä neuvotella siitä, millä tolalla asiat ovat. Valinnanvapautta tosin rajoittavat muun muassa konteksti ja siihen liittyvät diskursiiviset ja vuorovaikutukselliset käytänteet sääntöineen ja esimerkiksi kielenkäyttäjien omat taidot ja mieltymykset. Kielenkäyttö yhtäältä rakentaa maailmaamme ja toisaalta maailma (konteksti) vaikuttaa siihen, miten kieltä käytetään. Diskurssianalyysia hyödyntävässä kielenkäytön tutkimuksessa mikrotasoa on mahdollista peilata kontekstin makrotasoihin. (Pietikäinen & Mäntynen 2019.)

Tämän tutkimuksen aikana tarkastelun laajentaminen makrotasolle alkoi ryhmien tekemistä kannanotoista, joiden eteenpäin välittymistä tutkija kiinnostui selvittämään. Tutkimuksen yhdeksi kysymykseksi muotoutui sen selvittäminen, miten monialaiset ryhmät asemoituvat monialaisessa verkostossa. Tämä tapahtui tarkastelemalla ryhmien välisiä suhteita sekä kytköksiä päätöksentekoon ja nuoriin niin vallan ja koordinoinnin kuin myös vuorovaikutuksen ja viestinnän näkö-

kulmista. Yhteys puhetekojen vaikuttavuuden ja verkostojen toimivuuden välillä osoittautui monesta syystä merkittäväksi (ks. taulukko 3). Kontekstin makrotason voitiin ymmärtää resonoivan myös suoranaisia viestinnällisiä kytköksiä abstraktimmalla tasolla. Kuten Pietikäinen ja Mäntynen (2019) ovat todenneet sosiaalinen toiminta ja identiteetit rakentuvat tilanteessa, jossa myös aikaisemmat kokemukset, kielenkäyttötilanteet, normit, tavat ja käytänteet ovat läsnä joko toiminnan resursseina tai painolastina. Kun analysoinnissa hyödynnettiin ryhmän ottaman toimijuuden asteen tarkastelua, niin ryhmiin kohdistuvien organisatoristen odotusten on tarkastelussa hyötyä niin sanotusta positiointiteoriasta (Harré & van Langenhove 1999; Davies & Harré 1990). Hirvosen mukaan siinä on kyse sosiaalisen toiminnan dynamisesta mallista, jossa tilanteiden toisin sanoen episodien kulun katsotaan ainakin osittain selittyvän toimijoiden tilannesidonnaisilla oikeuksilla ja velvollisuuksilla (Hirvonen 2014; 2016).

Tutkimuksessa pyritään vastaamaan kolmeen tutkimuskysymykseen:

- Millä tavoin monialaiset ryhmät välittävät tietoa suhteessa toisiinsa, nuoriin ja päätöksentekoon?
- Millaisen puheen avulla ryhmät asemoituvat tai ne asemoidaan verkostotason toimijoiksi?
- Millaisin diskursiivisin muutoskäytäntein monialaisen yhteistyön toimivuutta verkostona on mahdollista kehittää?

Seuraavaksi esitellään tutkimuksen konteksti, aineisto ja analyysi. Tutkimuksen tulososioissa perehdytään ensin siihen, millaisia puhetekeja ryhmät tekevät, ja sen jälkeen tuodaan näkyväksi, millaisia vaikutuksia toiminnallisen viitekehysten vaihtaminen ryhmien tason toiminnasta verkostoksi voi parhaimmillaan tuoda mukanaan. Kolmanneksi tarkastellaan, miten verkostoksi asemoituminen todentuu

ryhmien tuottaman puheen sisällöissä. Tutkimus etenee siis ryhmän tasolta kohti verkostotasoa. Lopussa kootaan yhteen esille tulleet havainnot monialaisen työskentelyn kehittämistarpeista, esitellään luodut diskursiiviset muutuskäytänteet, pohditaan tutkimuksen merkitystä taustatieteiden kannalta ja asetetaan syntyneet tulokset osaksi laajempaa keskustelua. Käytetty aineisto tarjoaa mahdollisuuden ulottaa tutkimus myös laajemmin verkoston toimintakyvyn ja toiminnan laadun arvioinnin näkökulmiin, mutta rajaustarpeiden vuoksi kyseinen näkökulma on tarkoitettu käsitellä erikseen.

Tutkimuskohteena nuorisolain mukaiset monialaiset verkostot

Tutkimuksen kohteena olevien ryhmien syntyhistoria on hyvin erilainen, osa syntyi jo ennen nuorisolakiin vuonna 2010 lisättyä velvoitetta. Tuolloin lakitekstissä puhuttiin ”nuorten ohjaus- ja palveluverkostosta”, kun taas vuonna 2016 uudistetussa laissa käytettiin termiä ”nuorten ohjaus- ja palveluverkosto tai muu vastaava yhteistyöryhmä”. (Nuorisolaki 1285/2016 §9; ks. myös 72/2006.) Lain uudistamisen yhteydessä monialaisen yhteistyön tärkeyttä perusteltiin muun muassa nuorten palvelusta toiseen siirtymisen nopeutumisenä, nuorten parantuvilla mahdollisuuksilla osallistua palvelujen sisällön suunnitteluun sekä tiedon välittämisen avulla päätöksenteon tueksi ja pohjaksi (OKM 2015). Lisäksi toisaalla nuorisolaissa korostettiin nuorten roolia heille suunnattujen palvelujen määrittämisessä. Kunnat veloitetaan kuulemaan nuoria heitä koskeissa asioissa ja järjestämään vaikutusmahdollisuuksia erityisesti nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsitelyssä (Nuorisolaki 1285/2016 §24; ks. myös 72/2006). On huomionarvoista, että nuorisolaki pohjautuu sellaiseen poliittiseen

ajatteluun, jossa osallistuvaa demokratiaa ja myös nuoria sen toimijoina arvostetaan.

Edellä mainituissa nuorisolain monialaiselle yhteistyölle nimeämässä tehtävässä korostuu tiedon ja sen välittämisen merkitys toiminnan ja päätöksenteon pohjana. Magda Niccon mukaan eurooppalaisissa ja yhdistyneiden kansakuntien asiakirjoissa nuorisopoliittisella monialaisella yhteistyöllä ymmärretään sekä nuorten äänen välittämistä päätöksentekoon että hallintosektoreiden välistä yhteistyötä. Niccon näkemyksen mukaan usealla tasolla ja rinnakkaisilla aloilla toimiva yhteistyö vaatii monenlaisia operaatioita, olosuhteita ja resursseja eikä toimiminen näin laajassa viitekehyksessä onnistu kokemusten mukaan kaikilta organisaatioilta (Nico 2017). Niccon tarkastelu koskee monialaista yhteistyötä kansallisella tasolla, mutta huomiot esimerkiksi monitasoisen toiminnan haasteista ovat tuttuja myös kunnista. Esimerkiksi Marja-Leena Perälän ja kumppanien toteuttamien vanhemmille ja johtaville viranhoitajille suunnattujen kyselytutkimusten mukaan Suomessa lasten ja nuorten palveluihin liittyvää päätöksentekoa ohjaavat kunnan taloudellinen tilanne ja ylimmän johdon näkemykset, eivätkä niinkään lapsiperheiden tai heidän kanssaan työskentelevien työntekijöiden asiantuntemus tai tutkimustieto (Perälä ym. 2011a, 2011b). Lisäksi moninapainen ohjausjärjestelmä aiheuttaa jännitteitä kansallisen ja paikallisen kuin myös julkisen ja kansalaisyhteiskunnan välille (Määttä & Eriksson 2015).

Tutkimuksen kontekstina toimi Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittama ja Nuorisoyhteistyö – Allianssin (nykyisin Suomen nuorisolan kattojärjestö Allianssi) toteuttama Monialaisten yhteistyöverkostojen kehittämishanke (vuosina 2011–2013). Hankkeen tavoitteena oli mallintaa monialaiseen yhteistyöhön liittyviä hyviä käytäntöjä hankkeen kolmessa kunnassa (Hyvinkää, Lohja ja Porvoo) levitettäväksi muihin kuntiin (ks. myös

Gretschel 2013, 2017). ESR-rahoituksen käsitteistössä hyvä käytäntö viittaa sellaisiin toimintatapoihin, joilla on yhteiskunnallisesti merkittäviä positiivisia vaikutuksia ja jotka tuottavat tavoiteltua muutosta rakenteissa ja yksilöiden elämässä (Aro & Kuoppala & Mäntyneva 2004, 13). Hankkeessa tutkimuksen ensisijaisena tavoitteena oli teoreettisin jäsentelyin ja mallintamiseen osallistumalla kehittää kuntien monialaisen yhteistyöverkoston toimintaa. Tutkija oli osa hankeorganisaatiota, johon kuuluivat myös projektipäällikkö ja kuntiin sijoitetut hanketyöntekijät.

Aineisto ja analyysi

Monialainen työ kunnissa koskee laajaa ammattilaisten joukkoa. Kolmessa hankekunnassa kehittämisen piiriin kuului sekä asiakaspintatason (A1–A17) että hallinnontason (H1–H5) ryhmiä. Yhteensä 22 ryhmässä oli lähes 200 jäsentä edustamassa kunnan ja valtion virkamieskuntaa sekä seurakuntia ja järjestöjä. Kokousmuistioita oli yhteensä 319 kappaletta, ja niissä oli 677 sivua. Asiakaspintatason ryhmien jäsenet koostuivat nuorten kanssa yksin, pareittain tai tiimeinä työskentelevistä henkilöistä erilaisilla ammattitaitoilla – kuten kaupungin ja seurakunnan nuoriso-ohjaajat, koulukuraattori, terveydenhoitaja, erityisopettaja, nuorisoasuntoyhdistyksen toiminnanjohtaja, työvoimaneuvoja ja edustaja poliisin kenttävalvonnasta. Ryhmät oli koottu alueellisin perustein tiettyjen ikäryhmien palvelujen ympärille tai kehittämään yksittäistä nuorten palvelua. Asiakaspintatason ryhmä kehitti nuorten vapaa-aikaan liittyviä mahdollisuuksia omalla alueellaan, toteutti jalkautuvaa työtä ja suunnitteli toimintamalleja luokkahengen kehittämiseen kouluissa ja erityissairaanhoidon lähetekäytäntöihin sekä teki hallinnontason ryhmälle kannanottoja koskien palvelujen mitoituksia

alueella (Asiakaspintatason ryhmä 14, perustuen muistioihin vuosilta 2012–2013).

Hallinnontason ryhmillä tarkoitetaan erilaisia nuorisoalan monialaista ”yleistä suunnittelua ja toimeenpanon kehittämistä” (Nuorisolaki 1285/2016) toteuttavia ja muita nuorten palveluihin liittyviä johtoryhmiä. Hallinnontason ryhmän jäseniä olivat esimerkiksi nuoriso-, opetus-, sosiaali- ja terveystoimen sekä lapsi- ja perhetyön päälliköt, nuorisotyön koordinaattori, työvoiman palvelukeskuksen johtaja sekä rikoskomisario. Hallinnontason ryhmien toimintaa leimasi yhteydenpito päätöksentekoon. Ne esimerkiksi kommentoivat hyvinvointisuunnitelmaa ja pitivät sen teemoja esillä talousarvion valmistelussa sekä valmistelivat valtuuston päätöksentekoa esittämällä valtuustotavoitteita (Hallinnontason ryhmä 3, perustuen muistioihin vuosilta 2010–2012). Vaikka monialaisia ryhmiä oli kuntatasolla pyritty muokkaamaan kokoonpanoltaan nuorisolain edellytyksiä vastaavaksi, ei niiden toimintaa tai viestintäkanavia päätöksentekoon ollut kuntatasolla välttämättä päätöksin vahvistettu. Ryhmien kokoonpanon ja niiden koontumisrytmin (esimerkiksi kerran kuussa) määrittää loppujen lopuksi jokainen kunta itse.

Pisimmillään kokousmuistiot kattoivat ryhmien toimintakaaresta kuuden vuoden aikajakson ajalta 6.3.2007–15.3.2013. Aineistonkeruu osui hyvin eri vaiheisiin ryhmien elinkaarta. Ryhmistä vanhin oli kesäkuussa 1998 aloittanut ryhmä, toisessa ääripäässä oli ryhmiä, jotka ehtivät kokoontua vain muutaman kokoontumisen verran ennen aineistonkeruun päättymistä maaliskuussa 2013. Aineisto ei kattanut kaikkia ryhmien muistioita niihin kunnissa kohdistuneiden epäsäännöllisten arkistointikäytänteiden takia. Esimerkiksi hallintoryhmä nro 4:n kohdalla muistioita oli ajalta 7.1.2008–4.3.2013, yhteensä 38 kokouksesta 83 sivua, mikä oli

sekä kokousten että sivujen määrässä eniten koko aineistossa, vaikka siinä olikin puutteita erityisesti vuoden 2010 muistioiden kohdalla. Myös muistioiden mukana olleet liitteet hyödynnettiin tutkimusaineistona. Ne sisäl-sivät muun muassa monialaista toimintaa koskevia toimintasuunnitelmia, -kertomuksia ja verkostokarttoja (VK). Lisäksi aineistoon kuului kunnissa toteutettujen kuuden kehittämissäilyksen muistiot (KP 1–6). Aineistonäytteet tuodaan esille yleisinä eikä niissä pyritä kattaviin kuntakohtaisiin tarkasteluihin. Niiden voidaan sanoa ensinnäkin kuvaavan implisiittisesti koko aineistoa, ne eivät siis ole ääriesimerkkejä tai poikkeuksia, ja toisekseen havainnollistavan tutkimuksen aikana tehtyjä havaintoja.

Kokousmuistioiden analyysia kuvataan taulukossa 1. Analyysi alkoi havainnoilla siitä, etteivät luonnollisissa kokoustilanteissa syntyneet muistiot olleet riittävän yhteismitallisia toimiakseen tutkimusaineistona. Tutkijan ratkaisu oli kirjoittaa muistioiden sisältö yksinkertaisiksi lauseiksi säilyttäen asioiden sisältö ennallaan argumentaation tasolla (väitteet, perustelut ja taustaoletukset Kakkuri-Knuutila 1998). Lisäksi näkyviin merkittiin puheteoksi muutettuna, motivoituuko ryhmä suunnittelemaan toimia puhumansa perusteella ja jos motivoituu, niin miltä taholta se odottaa toimia. Arkikielellä ilmaistuna puheteokojen tunnistaminen tarkoittaa sen selvittämistä, mitä milloinkin tehdään puhumalla. Ajatus puheteokojen eriaistaisesta merkittävydestä (force) pohjautuu John Langshaw Austinin havaintoihin siitä, kuinka teon luonnetta ei pystytä päättelemään yksin sen perusteella, mitä on sanottu (Austin 1985; Searle 1969; SEP 1.5.2018; ks. myös Jokinen ym. 2016).

Kaikki muistiot analysoitiin. Muistiotekstien analyysiyksikkö oli puheteke eli muistioiden merkintöjä jaettiin erilaisiin puheteokojen luokkiin. Puheteokojen analyysia on hyödyntänyt myös Marina Sbisà (2006) ana-

lysoidessaan kansalaisuusposition synty-mistä maanviljelyyn liittyvässä geenimanipulaatiokeskustelussa. Sbisà'n tutkimuksessa (2006) puheteokojen luokkina käytetään Austinia (1985) mukailten (Gretschelin suomentamina): 1) verdictives (lausuminen asian tilasta), 2) exercitives (määrääminen), 3) commissives (sitoutuminen johonkin kantaan) ja 4) behabitives (sopeutuminen tilanteen luonteeseen) (ks. myös Searle 1969; SEP 1.5.2018). Tässä käsillä olevassa tutkimuksessa on uutta se, että puheteon luokan määrääntymiseen vaikutti myös ryhmän verkostossaan ottama rooli: teko saattoi olla ympäristön havainnointia (edustaa soveltaen Austinin jaottelua 1, verdictives), kasvaa oman toiminnan reflektoinniksi (4, verdictives), kannanotoksi muille ryhmille tai esimerkiksi päätöksentekijöille koskien asioiden kehittämistarvetta (2, exercitives ja 3, commissives) tai ryhmän tekemäksi omaksi konkreettiseksi kehittämistoimeksi (2, exercitives ja 3, commissives).

Toimijuuskysymys on olennainen, jotta ryhmien muistioihin tallentunut runsas *puhetoiminta* pystytään jäsentämään *puheteoiksi* (ks. Davies & Harré 2007). Aineistosta löytyi esimerkiksi ryhmän sisäistä puhetta oman toiminnan suuntaamiseksi. Osa teoista taas suunnattiin ulkopuolelle esimerkiksi kannanottoina siitä, kuinka jonkun muun tahon tulisi toimia. Asioiden etenemisen tarkastelu oli osa analyysia, joten muistioita luettiin myös puheteokojen jatkumoina. Esimerkiksi kannanottojen kohdalla oli kiinnostavaa tarkastella, lähtikö kannanotto eteenpäin, aiheuttiko toimenpiteitä ja raportoititinko tuloksista takaisin ryhmälle. Toimijuuden määrittelyssä yksi olennaisista elementeistä on Bakhtinin tunnetuksi tekemä ajatus äänen esille saamisen merkityksestä toimijan aseman haltuunoton yhteydessä (Liapunov & Holqvist 1999; Ribeiro 2005). Tutkimuksen analyysivaiheen tuloksena syntynyt puhetekejaottelu sekä jatkossa käytetty puhetekeoluok-

Taulukko 1. Puhetekoanalyysissä kokousmuistioiden asiat kirjoitettiin uudestaan yksinkertaistettuina lauseina tavoitteena selkeyttää niihin sisältynyt argumentaatio ja puheteot.

Alkuperäinen ote muistiosta	Muutettuna puheteoksi ja luokitus
Keskustelua käytiin runsaasti nuorten lisääntyneestä kannabiksen käytöstä. Pohdittiin, olisiko tähän syytä kiinnittää erityistä huomioita jollain ”kampanjalla”? Voisiko tämä olla [hallinnontason] kanssa linjattava asia? (A8, 16.4.2012)	Ryhmällä on huoli kannabiksen käytön lisääntymisestä ja se toivoo [hallinnontason ryhmän] linjausta asiaan (A8, 16.4.2012, toimintaympäristön havainnointi). [Ryhmä ei toimittanut asiaa eteenpäin, joten puheteko ei muuttunut kannanotoksi.]
Hyvinvointikyselyn tulokset: Katsotaan [kaupungin] hyvinvointikyselyn tuloksia ja arvioidaan niiden pohjalta painopistealueita. Jatkossa mietitään, millaisiin hyvinvointikyselyihin osallistutaan, jotta varmistetaan seurannan systemaattisuus, esim. hyvinvointikertomusta ajatellen. (H3, 22.10.2010)	Jatkossa pääpaino on sellaisiin hyvinvointikyselyihin osallistumisessa, joilla varmistetaan seurannan systemaattisuutta hyvinvointikertomusta ajatellen. (H3, 22.10.2010, oman toiminnan suuntaaminen).
[Yksityiskohtia onnettomuudesta kaupungin tiloissa]. Opittavana tapauksesta on ollut, ettei tiedonkulku toiminut aivan oletetulla tavalla [yksityiskohtia]. Kaivataan alakohtaisia ohjeita ja prosessikuvauksia. [viittaus hallintokunnan [x] aikomukseen koota työryhmien huomioita asiaan liittyen]. (H1, 19.2.2010)	Kriisityön hoitamisen valmiutta pitää kasvattaa alakohtaisilla ohjeilla ja prosessikuvauksilla. (H1, 19.2.2010, kannanotto).
Syysyn aikana koulubusseissa on ilmennyt levottomuutta. Bussit ovat olleet liian täynnä [yksityiskohtia]. Koulut [nimet] ovat tehneet yhteistyötä. On keskusteltu [hallintokunnan johtajan kanssa], joka vie asiaa eteenpäin omalta osaltaan. Keskusteltiin asiasta ja sovittiin, että tehdään asiasta [kahden asiakaspintatason ryhmän] yhteinen kirjelmä [liikennöitsijälle]. [Nimettiin kirjoittajat]. A14, 6.10.2010).	[Ryhmä] kirjelmöi liikennöitsijälle liian täysistä koulukyydeistä. Myös [hallintokunnan johtaja] vie asiaa eteenpäin. (A14, 6.10.2010, konkreettinen toimenpide).

* Muistiotekstejä on kirjakielistetty tutkijan toimesta. Tutkijan tekemät tarkennukset on merkitty hakasulkeisiin.

kien kokonaisuus on nähtävissä taulukossa 1. Kokousmuistioaineiston analyysin ja sen pohjalta tuotettujen havaintojen luotettavuuden arvioinnin tekivät monialaiset ryhmät kehittämispäivissä, joista lisää seuraavaksi.

Todennetut puheteot tiedon välittämisen ja ryhmien asemoitumisen ilmentäjinä

Tutkimusaineistosta etsittiin vastauksia kysymyksiin, millä tavoin ryhmät välittivät tietoa eteenpäin ja miten ne asemoituivat suhteessa

muihin ryhmiin, nuoriin ja päätöksentekoon. Puhetekojen luokat eivät olleet ennalta tiedossa vaan muotoutuivat analyysiprosessin aikana kokeilujen kautta. Esimerkiksi keväällä 2012 kunnissa pidetyissä kehittämispäivissä yksi puhetekojen luokka oli ”palvelujen suuntaaminen.” Myöhemmin nämä teot kuitenkin vakiintuivat osaksi ”konkreettisia toimia.”

Vaikka aineistoa ei käsitelty määrällisen analyysin keinoin, oli mahdollista todeta, että suurin osa kokousten puheajasta käytettiin *toimintaympäristön habmottamiseen*. Teemoina olivat tuolloin eri hallintokuntien ja monialaisen työn resurssit, lakimuutosten vaikutukset, yhteistyömahdollisuudet,

kehittämisen tarpeet ja havainnot koskien nuorten käyttäytymistä sekä kuulumisten kertominen omalta toimialalta. *Konkreettisina tekoina* ryhmät toteuttivat palvelujen ja niiden toteutumisen taustalle vaadittavien toimintamallien kehittämistä ja yhteensovittamista. Omiksi puhetekoluokikseen erottuivat myös *ryhmän toiminnan suuntaamiseen* tähdännyt reflektioiva puhe sekä muiden ryhmien suuntaan tehdyt *kannanotot*.

Kokouksissa sanotun näkeminen puhetehtojen muodossa toimi ikään kuin avaimena toiminnan kehittämistarpeiden hahmottamiselle. Monet puhutut asiat eivät johtaneet käytännön toimiin ja asiakaspintatason ryhmällä tuntui olevan vaikeuksia saada kannanottojaan kuuluviin muiden ryhmien ja päätöksenteon suuntaan. Lisäksi ongelmana oli nuorten tuottaman tiedon vähäinen määrä – monialaiset ryhmät koostuivat ammattilaisista ja hahmottivat toimintaympäristöään lähinnä vain ryhmäläisten omiin havaintoihin

pohjaten. Nämä kolme kehittämistarvetta on ratkaisuihin esitetty taulukossa 2.

Tutkimusaineiston kerääminen ja analysointi tähtäsivät monialaisen yhteistyön kehittämisen prosesseihin, joita suunnattiin hankekunnissa järjestetyissä kehittämispäivissä. Vuonna 2012 kehittämispäivän teemana oli toiminnan nykytilan kuvaus ja kehittämistoimista sopiminen. Kukin ryhmä sai omaa toimintaansa koskevan koosteen, jossa oli eriteltyä ryhmän tekemät puheteot uusimmista muistioista. Suurimmalla osalla ryhmistä puheteot olivat lähinnä toimintaympäristön hahmottamista, eivät juurikaan reflektointia tai konkreettisia toimia. Kokousmuistiot tuottaneita ryhmiä pyydettiin tarkistamaan tutkijan tekemän analyysin ja syntyneiden tulkintojen validiteettiä. Ryhmien tekemät tarkennuspyynnöt jäivät vähäisiksi, joten tehtyjen tulkintojen voitiin katsoa olleen riittävän oikeaan osuuta ja todellisia suhteissa toteutuneeseen ryhmän toimintaan ja rele-

Taulukko 2. Puheteko- ja verkostanalyysin tuloksena syntyneet kehittämisen prosessit hankekunnissa.

Kehittämistarve	Miten toimimalla voidaan kehittyä?	Hankkeessa valittu kehittämisen näkökulma	Hankkeessa käyttöön otetut kehittämisen keinot ja välineet
Kokouspuhe johtaa harvoin konkreettisiin toimiin.	Ryhmät alkavat määrittellä toimijuutensa tason käsittelemässään asioissa.	Kokousdynamiikan ja kokousten dokumentoinnin kehittäminen.	Luodaan kokoustyöskentelyn välineitä: a) puhetehtojen jäsentämistä helpottava kokousmuistiopohja, b) lomake asioiden etenemisen seurantaan.
Asiakaspintatason ryhmien kannanotot eivät välity eteenpäin.	Verkistorakenne vakiinistetaan: määritellään ryhmien asema osana verkostoa.	Verkon sisäisten vuorovaikutuskäytäntöjen kehittäminen.	Päivitetään verkostokartta, nimitetään verkostotyön koordinoinnista vastaava taho. Käsitellään verkostona työskentelyä kehittämispäivien teemana.
Työskentely ja päätöksenteko pohjautuvat kapeaan tietopohjaan.	Lisätään käytettävän tietopohjan moniäänisyyttä.	Vuorovaikutuskanavien avaaminen suhteessa nuoriin ja päätöksentekoon.	Järjestetään palvelujen arviointitilaisuudet nuorille. Hyödynnetään monialaisten ryhmien asiantuntijuutta päätöksentekoprosesseissa.

vantteja suhteessa niiden tarkoitukseen toimia kehittämisen pohjana. Sen lisäksi, että ryhmät tekivät suunnitelman oman toimintansa kehittämiseksi, päivän aikana käsiteltiin myös verkostona toimimisen haasteita ja mahdollisuuksia. Aiheina olivat muun muassa kokemukset ryhmän ja verkoston välisestä vuorovaikutuksesta sekä toiveet koskien asiakaspintatason ja hallinnontason ryhmien välistä yhteistyötä. Vuoden 2013 kehittämispäivä keskittyi pitkälti kehittämistoimien vaikuttavuuden seurantaan.

Taulukon 2 viimeisessä sarakkeessa esitellään hankkeessa mallinnetut monialaisen työskentelyn kehittämisen apuvälineet. Ongelmista ensimmäiseen eli puheen muuntumattomuuteen toiminnaksi kehitettiin ratkaisuksi kokousmuistiopohja, johon ryhmät kirjasivat kokouksissa käsitellyt asiat puhetekejen muodossa. Näin ryhmät haastettiin jo kirjaamisvaiheessa miettimään, millaista toimijuutta he aikovat ottaa asiassa. Lomakkeisiin esimerkiksi kannanotot voi kootusti merkitä omaan kohtaansa. Lisäksi ryhmille tehtiin asioiden etenemisen pitkän ajan seuranta varten oma lomakkeensa. Kuten myös muissa tutkimuksissa on todettu, ei yhteistoiminnan onnistuneisuus automaattisesti kasva kokouksien määrää lisäämällä, koska kokoukset ovat mahdollisesti muodostuneet rutiineiksi, joissa aikaa käytetään ongelmista keskusteluun eikä niiden ratkaisemiseen (Hjörne & Säljö 2004; Vainikainen ym. 2015).

Muistioanalyysi osoitti myös muita ongelmia ryhmien toiminnassa. Toimintaa ohjaava refleктоiva puhe puuttui osalta ryhmistä kokonaan ja ne saattoivat seurata toimintansa onnistumista pelkästään ennalta asetettujen kokous- ja vierailumäärien täyttymisellä. Siinänsä koolle saaminen ei sekään ollut kaikille ryhmille itsestäänselvyys. Tämä viittasi legitimitietiongelmiin: muita työtehtäviä pidettiin tärkeämpänä kuin kokouksiin osallistumista, joka taas saattoi johtua kokousten tehottomuudesta. Myöhemmin toteutettu

seuranta osoitti läsnäolon parantuneen hankkeen aikana.

Puhetekeja todentava analyysi osoitti puutteita myös ryhmien välisessä viestinnässä (taulukko 2, toinen rivi). Ryhmät tekivät kannanottoja asioista, joita jonkun muun oli pitänyt tehdä. Usean asiakaspintatason ryhmän kannanotot eivät kuitenkaan välittyneet eteenpäin, vaan arkistoituiivat muistioiden mukana. Lisäksi aineistossa oli runsaasti tapauksia, joissa kannanottoja lähetettiin eteenpäin, mutta vastaanottava taho ei reagoanut viesteihin eikä ryhmä välttämättä itsekään palannut asiaan myöhemmin. Oscar Larsson (2017) käyttää osuvasti termiä läpimeno legitimitietti kuvaamaan, kuinka hyvin hallinnoinnin prosessi kulloinkin suoriutuu monimutkaisista päätöksenteon ja koordinoinnin haasteista. Hankekunnissa kehittämishaasteeseen vastattiin tarkentamalla ryhmien suhdetta toisiinsa luomalla ja päivittämällä ryhmien suhteita kuvaavia verkostokarttoja sekä nimeämällä verkoston työskentelyn koordinoinnista vastaava taho, joka aluksi oli kussakin kunnassa toimiva hankkeen työntekijä. Myös edellä mainittu asioiden etenemisen seuraamista varten kehitetty lomake auttoi läpimenojen edistämässä.

Yksi muistioiden analyysistä todentunut tulos oli keskustelujen perustuminen lähinnä ryhmäläisten havaintoihin asioiden tilasta. Lasten, nuorten ja perheiden näkemyksiä ei tuotu esille lähes ollenkaan lukuun ottamatta Kouluterveyskyselyn tuloksiin viittaamista. Aulikki Kananoja (2017) on todennut, että esimerkiksi sosiaalityössä on asiakkaalla tärkeä osuus käytännön muotoutumisessa: työtapa syntyy ammattilaisen ja asiakkaan yhteistyössä. Kokousmuistioiden analyysi osoitti nuorten olevan enemmän toiminnan kohteen, objektin, roolissa kuin yhteistyökumppaneina. Nuorten näkökulman puuttuminen monialaisten ryhmien muistioista viittasi siihen, ettei nuoria kuultu tai etteivät

ryhmät dokumentoineet (ks. Thuneberg ym. 2015) tai vieneet toimillaan eteenpäin nuorten kuulemisten tuloksia. Koska ongelma tarkentui sittemmin puutteelliseen kuulemiseen, kehittivät kunnat toimintaansa järjestämällä vuorovaikutteisen monialaisten palvelujen arviointitilaisuuden nuorille. Järjestetyt kuulemiset ja niiden pohjalta eteenpäin lähteneet kehittämistoimet muuttivat ryhmien toimintadynamiikkaa selvästi positiiviseen suuntaan, sillä nuoret ja heidän esille nostamansa asiat ovat monipuolisesti esillä ryhmien myöhemmissä muistioissa. Kunnissa myös seurattiin nuorten esittämien asioiden etenemistä, mutta siltä osin raportointi jää tämän artikkelin ulkopuolelle.

Koska muistioanalyysi osoitti, ettei kuulemisia ollut eikä viestintä toiminut ryhmien välillä, kyseenalaistui myös monialaisia palveluja koskeva päätöksenteon ajantasaisuus: päätöksenteko nojasi vääjäämättä kapeaan tietopohjaan, jos monialaisten ryhmien ja nuorten asiantuntemus jäi huomioimatta. Tällöin oli olemassa riski, etteivät kunnan toimet kohdistuneet oikein. Sen sijaan, että tutkimus tässä kohdassa olisi pureutunut tarkemmin päätöksenteon tilaan tai hankekunnissa aloitettuihin monialaisten ryhmien kuulemisprosesseihin liittyen päätöksenteon valmisteluun, lähdettiin toimintaa tarkastelemaan ruohonjuuritasolta siitä näkökulmasta, miten voitaisiin kehittää verkostoksi asemoitumista. Muistioiden tarkastelu osoitti, ettei verkostoitumisen ajatus ollut kunnissa uusi, sillä sen hyötyjä oli tavoiteltu jo ennen hanketta. Seuraavassa osassa tarkastellaan, millaisin puheen sisällöin ja tavoitteiden asetteluin ryhmiä on aikojen kuluessa positioitu suhteessa toisiinsa, nuoriin ja päätöksentekoon. Tarkastelu tuo näkyväksi sen, millaista monialaisen työskentelyn vaikuttavuuden lisääntymistä tehokkaampi verkostohallinta voi tuottaa.

Verkostotason tavoitteenasettelulla ja roolituksilla kohti toiminnallisesti tehokkaampaa monialaista työskentelyä

Sen lisäksi, että aineistosta kävi esille, millaisin puheteoin monialaiset ryhmät välittivät tietoa, miten ryhmät asemoituivat tai ne asemoitiin osaksi verkostoa, siitä ilmeni myös, millaisin diskursiivisin muutoskäytänein monialaisen yhteistyön toimivuutta oli mahdollista kehittää. Puhetoiminta muuttui tarkoitetuiksi teoiksi, jos keskusteluun osallistujat olivat myötämielisiä ymmärtämään teon suurin piirtein sellaisena kuin se oli tarkoitettu ymmärrettäväksi. Voidaan jopa pitää harvinaisena sitä, että ihmisten välillä ymmärretään jotain oikein (ks. esim. Wiio 1994). Siinä missä puhujan voidaan aina ajatella tarkoittavan puheellaan jonkin tietyn teon tekemistä, tuovat muiden keskustelijoiden erilaiset tulkintakehykset epävarmuutta siinä määrin, että puheteoilla voidaan aina olettaa olevan monia mahdollisia tarkoituksia, kuten Bronwyn Davies & Rom Harré ovat todenneet. Heidän mukaansa esimerkiksi keskustelijoiden institutionaaliset asemat vaikuttavat siihen, millaisen voiman puheteko saa. (Davies & Harré 1990.)

Oikein ymmärtämisellä on useita tasoja, kuten esimerkiksi se, ymmärretäänkö asian lisäksi myös sen merkittävyys. On hyvin todennäköistä, että monet monialaisten ryhmien tekemistä havainnoista olivat painoarvoltaan sellaisia, että ne olisi tullut huomioida toiminnan tietovarantona myös yksittäistä ryhmää laajemmalla tasolla. Taulukossa 3 samaa asiaa esitellään hieman toisesta näkökulmasta: ryhmien tekemien puhetekojen vaikuttavuudella oli mahdollista voimistua toimittaessa verkostona. Asiaa havainnollistaa käytännön esimerkki. Useat ryhmät keskustelivat esimerkiksi koulukyytien kehittämistarpeista, koska olivat havainneet niissä epäkohtia nuorten

Taulukko 3. Puhetekojen vaikuttavuuden erot toimittaessa a) yksittäisenä monialaisena ryhmänä tai b) yhteistyössä muiden monialaisten ryhmien kanssa osana verkostoa päätöksentekoon kytkeytyen.

Puheteot				
	Toimintaympäristön hahmottaminen	Toiminnan suuntaaminen	Konkreettiset toimet	Kannanotot
Puheteon merkitys ryhmänä toimittaessa	Ryhmä kartuttaa tietoa sisällään.	Ryhmä suuntaa omaa toimintaansa.	Ryhmä keskittyy niihin toimiin, joita se voi itse toteuttaa.	Ryhmän esittämät kannanotot eivät välity ulospäin tai niihin ei reagoida.
Puheteon merkitys verkostona toimittaessa	Ryhmä jakaa tietoa myös muille ryhmille ja päätöksenteon pohjaksi.	Ryhmä toimii yhteistyössä muiden ryhmien ja päätöksenteon kanssa toteuttaen toiminnassaan yhdessä asetettuja tavoitteita.	Ryhmällä on mahdollisuus vakuuttaa myös muut ryhmät ja päätöksentekijät toimimaan asioiden eteen.	Ryhmällä on mahdollisuus menestyksellisesti esittää kannanottoja muille ryhmille ja päätöksenteolle.

hyvinvoinnin näkökulmasta. Jos ryhmä toimi yksittäisenä ryhmänä, tieto jäi ryhmän sisälle. Jos ryhmä toimi osana verkostoa, sen oli mahdollista jakaa tietoa laajemmin. Ero ryhmänä tai useamman ryhmän muodostamana verkostona toimimisen välillä on erityisen suuri, jos ryhmä kuulee asiassa myös nuorten näkökulmaa. Tuntuu eettisesti arveluttavalta, ettei nuorilta saatua tietoa välitettäisi organisaatiossa kattavasti eteenpäin.

Jos verkosto toimii yhteisten tavoitteiden eteen, on sen toimintavolyymi yksittäistä ryhmää suurempi: kehittämisen käytössä voidaan ajatella olevan kunnan kaikki voimavarat. Yhteinen tavoitteiden asettelu kasvattaa lisäksi mahdollisuuksia linjata eri puolilla tehtyjä toimenpiteitä samaan suuntaan. Kuten taulukko 3 osoittaa, vahvistaa verkostona toimiminen ryhmien ja päätöksenteon toimintakykyä siinä määrin, ettei kunnissa kannata pitää yhtään ryhmää verkoston ulkopuolella.

Ryhmien toiminnan voi olettaa olevan erilaista, kun niiden toiminnan viitekehys on verkosto. Se määrittää mitä toimijuuksia, puhetekojen ja vaikuttamisen paikkoja ryhmille mahdollistuu, mitä normeja noudatetaan, millaisia institutionaalisia

toimintaodotuksia ja velvollisuuksia niihin kohdistuu ja miten saatavana ja tavoittelun arvoisena toimijuuden asema niille näyttäytyy (ks. Pietikäinen & Mäntynen 2019; Hirvonen 2008; Davies & Harré 1990). Seuraavassa tarkastellaan esimerkkien avulla, kuinka verkostoksi asemoituminen oli vuosien varrella todentunut ryhmien kokousmuistioihin. Analyysi lähti liikkeelle etsimällä esimerkkejä kuvaamaan vastinparia: verkostomyönteisyys–verkostokielteisyys, joista kielteisyttä ei aineistossa kuitenkaan esiintynyt. Keskustelu tuntui koskevan enemmänkin verkostoksi asettautumisen yksityiskohtia. Ryhmät tuntuivat jopa edellyttävän verkostoajattelun läsnäoloa toimintansa kehyksenä.

Esimerkkejä koskien verkostoksi asettautumista oli aineiston perusteella mahdollista tarkastella kolmena siirtymänä:

- Ryhmille määritellään tehtäviä ja velvollisuuksia suhteessa toisiinsa ja niiden välillä käytävään vuorovaikutukseen.
- Verkoston toiminnalle määritellään tavoitteet, joissa huomioidaan kytkökset päätöksentekoon ja nuoriin.
- Verkoston toimintaedellytyksiä parannetaan koordinoinnin avulla.

Muistioanalyysi osoitti, kuinka hankekunnissa järjestettiin yhteistoimintaa asiakaspintaja hallinnontason ryhmien välillä. Ryhmien kautta tiedotettiin tarjolla olevista koulutuksista. Asiakaspintatason ryhmien puheenjohtajia kutsuttiin hallinnontason ryhmien kokouksiin esimerkiksi kerran vuodessa, ja yhtä useasti asiakaspintatason ryhmät myös raportoivat toiminnastaan hallinnontason ryhmälle. Alla oleva muistioesimerkki kuvaa aikomusta huomioida asiakaspintatason puheenjohtajien näkemyksiä hallinnontason ryhmän toiminnan suunnittelussa. Ote on hallinnontason ryhmän muistiosta.

Seuraavassa kokouksessa mukana [asiakaspintatason] ryhmien puheenjohtajat. Käydään samalla läpi [meidän] ryhmän lähiajan toimintatapoja ja -suunnitelmaa. Kouluterveyskyselystä tehdyn koosteen pohjalta käydään tulevaisuuskeskustelua. Kokouksessa on tarkoitus täydentää esitystä eri sektoreiden kommentteilla niin, että saadaan hahmoteltua [meidän] ryhmän lähiajan suunnitelma ja tavoitteisto. (H1/2008)

Jo sellaisenaan asiakaspintatason ryhmillä on erilaisia tehtäviä kuin hallinnontason ryhmillä ja verkostona toimiminen muokkaa tätä työnjakoa vielä pidemmälle, sillä kummallekin ryhmälle tulee verkoston ylläpitoon liittyviä tehtäviä. Hallinnontason ryhmällä verkostotoiminnan resursseina näyttäytyivät esimerkiksi suhteet päätöksentekoon ja asiakaspintatason ryhmällä nuorten kanssa työskentelystä kertyvä asiantuntemus. Seuraava esimerkki kuvaa, kuinka hallinnontason ryhmä käsitteli kokouksessaan viestejä asiakaspintatason ryhmiltä:

[Asiakaspintatason ryhmä] on kokoontunut vuoden 2011 lopulla. Ryhmä ilmoitti [meille] olevansa huolissaan päihteiden käytöstä alueella. Todettiin, että ennakoivan lastensuojelun ilmoitukset alueella ovat lisääntyneet, vanhemmuuden tukeminen koettiin tärkeänä. [Seuraamme alueen] tilannetta omilla toimintakentillämme. (H1/2012)

Tutkijaa kiinnosti lisäksi, miten paljon ryhmät pohtivat toiminnassaan sitä, toimivatko yksin vai osana verkostoa. Esimerkkejä verkostoksi asettumisen kysymyksiä pohtivasta reflektovasta puheesta löytyi jo muistioaineiston ajallisesta alkupäästä, vuodesta 2007 alkaen:

Päätettiin miettiä, millä tavoin hyödyntää ryhmää muiden olemassa olevien ryhmien toiminnassa vai olisiko jopa mahdollista tai tarpeen yhdistää tämä ryhmä jonkin toisen ryhmän kanssa. Asiaan palataan seuraavassa kokouksessa. (A1/2007)

Mietitään, mitä [asiakaspintatason] ryhmältä odotetaan, mitä alueen asioita pitää pohtia, mitä yhteistä koulutusta tarvitaan, päivitetään muutokset ja palvelutarjonta. (A5/2008)

Ryhmän [hallinnontasolla toimiva ryhmä] pääasiallinen tavoite on 1) tiedonsiirto eri sektoreiden välillä, sekä samalla 2) saada taustainformaatiota päätöksiin. (H1/2008)

Asiakaspintatason ryhmien asema verkostossa ei hankkeen alkaessa vuonna 2011 ollut kaikissa hankekunnissa selvä. Tämä näkyi muun muassa siinä, ettei hallinnontason ryhmä reagoanut sille lähetettyihin kannanottoihin, koska ryhmien asemaa suhteessa toisiinsa ei ollut virallistettu, eikä viesteihin vastaamiseen näin ollut institutionaalista velvoitetta. Tätä varten osassa kuntia tehtiin hankkeen aikana ryhmien asemaa ja niiden keskinäistä suhdetta koskevia kuntatason päätöksiä. Verkostotyöskentelyn solmukohtia käytännön tasolla käsiteltiin myös kehittämispäivissä: asiakaspintatason ryhmien toivottiin esimerkiksi raportoivan hallinnontason ryhmälle tärkeitä ja ajankohtaisia asioita muutoin kuin kerran vuodessa tehtävän toimintakertomuksen muodossa. Tämä sai kehittämispäivässä asiakaspintatason ryhmät kysymään ääneen, oliko hallinnontason ryhmä heille oikea areena tilanteessa, jossa he halusivat viedä asioita päätöksentekoon. Tähän vastattiin hallinnontason edustajien suulla, että on, koska:

[Hallinnontason ryhmä] vie ryhmien asioita eteenpäin, niitä voi ja pitää [sille] toimittaa. (KP1)

Samalla hallinnontason ryhmän edustajat toivat esille, että ryhmän toimintaa oltiin valmiita kehittämään. Keskusteluissa päivän aikana oli tullut esiin, että esimerkiksi tiedottamiseen oltiin tyytymättömiä:

[Ryhmä] luo nyt toimintamallia verkostoon, jotta saadaan lapsia ja nuoria koskeva oleellinen tieto vietyä myös päättävälle taholle [mainitaan kaupunginhallitus]. (KP1)

Kaikissa kunnissa kehittämispäivien anti näkyi verkostokarttojen päivytyksenä, vuosikellojen rakentamisena ja ryhmien tavoitteiden asettelun kehittämisenä, puhuttiin jopa ”verkoston uudesta startista.” (H4/2012) Yhden asiakaspintatason ryhmän muistiassa kommentoitiin asiaa vajaan kuukauden sisällä kuntansa kehittämispäivästä näin:

Koemme ilolla, että [hallinnontason ryhmä] on raamittanut toiminnan selkeäksi. (A10/2012)

Aineistosta löytyi kuitenkin myös esimerkkejä siitä, kuinka verkostoksi asettautuminen jäi vajaaksi tehostetusta kehittämisestä huolimatta. Kehittämisen kohteita oli paljon ja aikaresurssi samaan aikaan rajallinen. Esimerkiksi yhdessä vuonna 2012 päivitettyssä verkostokartassa (VK2) todettiin hallinnontason ryhmän tehtäväksi ”koota tietoja... ja arvioida nuorten tilannetta paikallisen päätöksenteon ja suunnitelmien tueksi” tuomatta esille ryhmän vuorovaikutussuhdetta asiakaspintatason ryhmiin tai nuoriin. Samassa verkostokartassa verkostona työskentely loisti poissaolollaan myös asiakaspintatason ryhmien tehtävien määrittelystä. Esimerkiksi ryhmän (A5) toimenkuvaksi määriteltiin: ”Lasten ja nuorten tilanteen päivittämistä, uusien työmuotojen esittelyä ja olemassa olevien toimintamuoto-

jen arviointia.” Lisäksi mainittiin asiakaspintatason ryhmän toimivan yhteistyöverkostona edelleen vain ryhmäläisten kesken.

Eräässä toisessa verkostokartassa (VK 3) taas korostettiin monialaisen verkoston vakiinnuttamisen tarpeita osana lapsi- ja perhepoliittista työtä ja työn painopisteinä mainittiin vanhemmuuden tukeminen ja varhainen tuki. Työvälineinä nähtiin muun muassa hallinnontason ryhmien ja asiakaspintatason ryhmien yhteistyö, mutta ei mainittu mahdollisuuksia vaikuttaa päätöksentekoon hallinnontason ryhmän kautta. Toisaalta ai-noastaan tässä verkostokartassa huomioitiin tarve selvittää käsiteltäviin asioihin myös nuorten näkökulmaa muun muassa kyselyin. Osassa kuntia hallinnontason ryhmään otettiin mukaan nuorten edustaja.

Hankkeen aikana verkoston toimintaa kehitettiin nimeämällä henkilö koordinoimaan ryhmien välistä vuorovaikutusta. Kahdessa kunnassa kolmesta oli verkostoja koordinoitu myös aiemmin, esimerkiksi verkostojen kehittämiseen liittyneiden hankkeiden ansiosta.

Kehittämispäivässä (KP6/2013) oli keskustelun kohteena myös uudentyyppinen ongelma: mitä tehdä, kun viestejä ryhmien välillä liikkui jo liikaa (ks. myös Määttä & Eriksson 2015). Osa asiakaspintatason ryhmistä alkoi koordinoititahon avulla tuottaa tärkeimmiksi määrittelemistään asioista tiivistelmiä (esimerkiksi A8/2013 ja A9/2013), jotka lähetettiin eteenpäin hallinnontason ryhmille toimenpiteitä varten sen sijaan, että lähetettäisiin eteenpäin pelkkä kokousmuistio, josta viestit pitäisi poimia.

Monialaisista ryhmistä verkostoksi -ryhtiliike on välttämätön takaamaan moniäänisempää päätöksenteon tietopohjaa ja toimivampia palveluja

Nuorisolain mukaan nuorten asioita käsittelevien kuntatason monialaisten yhteistyöverkostojen yksi tärkeimmistä tehtävistä on saattaa koottua tietoa päätöksenteon pohjaksi. On oleellista tarkastella, mahdollistaako verkostoille valittu organisoitumisen ja toiminnan tapa niille asetettujen tavoitteiden toteutumista (ks. Provan ja Kenis 2008). Tutkimuksessa tarkastellaan, lisäävätkö nuorisolain mukaiset monialaiset verkostot päätöksenteon moniäänisyyttä välittämällä ammattilaisten ja nuorten näkemyksiä kuntapäätäjien tietoon. Kolmen kunnan monialaisten ryhmien toiminnan tarkastelun perusteella voidaan todeta, että ne voivat lisätä, jos ryhmät kytketään asianmukaisesti niin toisiinsa kuin myös nuoriin ja päätöksentekoprosesseihin.

Tutkimuksen tieteellistä näkökulmaa voi luonnehtia tutkittujen ryhmien ja niiden muodostaman verkoston tietohallinnon kehittämiseksi verkostohallinnan avulla. Pietikäisen ja Mäntysen (2019) mukaan metodologian valinnassa on olennaista tietää, millaista tietoa haluaa aineistosta etsiä. Tämän tutkimuksen diskurssianalyttinen tarttumapinta näkyy kahdella tavalla: hyödyntämällä puhetekoteoriaa kokousmuistioiden analysoinnissa ja tarkkailemalla, miten hyvin monialaiset ryhmät pystyvät tunnistamaan verkoston toimimisen oman toimintansa viitekehyksenä. Tutkimus sovelsi Austinin (1985) puhetekoteoriaa synnyttämällä mallin, jossa puhetekoluokkien muodostumiseen vaikutti myös toimijan aseoituminen osaksi verkostokontekstia: kenelle puhe suunnattiin,

minkä roolin puhuja otti, kenen tuottamaa tietoa puheenvuorossa hyödynnettiin sekä millaisia reaktioita puhe synnytti muissa toimijoissa.

Tutkimuksella on ansioita myös käytäntöjen kehittämisessä. Verkostojen toiminnan kehittämistä tavoitteitaan vastaavaksi raportoidaan jatkumona. Ensin tarkastellaan ryhmätason toimintaa, sitten ryhmien välistä viestintää, verkostoksi aseoitumista ja tavoitteiden asettamista verkoston työskentelylle. Aineistosta etsittiin ensinnäkin tietoa, kuinka monialaiset ryhmät puhuessaan tuottivat erilaisia puhetekoja: havainnoivat toimintaympäristöään, suuntasivat toimintaansa, tekivät kannanottoja ja konkreettisia kehittämistoimia. On huomionarvoista, että suurin osa ryhmien puheajasta suuntautui toimintaympäristön hahmottamiseen ja reflektointia omaa toimintaa arvioivaa ja suuntaavaa puhetta oli joillakin ryhmillä hyvin vähän. Toisena tasona tarkasteltiin, miten tieto liikkui nuorten, monialaisten ryhmien ja päätöksenteon välillä ja sitä, miten paljon tiedon liikkumisen mahdollisuuteen vaikutti se, kokiko ryhmä toimivansa yksin vai osana verkostoa. Tutkimuksen aikana ryhmille järjestettiin kehittämispäiviä, joissa niiden oli mahdollista suunnata toimintaansa uudelleen osana verkostoa.

Oman mielenkiintonsa tarkasteluun toi muistioaineistosta avautuva ajallinen, jopa kymmenen vuotta kattava jänne. Verkoston osana työskentelyn tunnistaminen vaihteli ryhmillä eri aikoina riippuen esimerkiksi siitä, oliko kunnassa käynnissä verkostojen kehittämiseen tähtäävä hanke vai ei. Tarkastelu toi näkyväksi, millaista monialaisen työskentelyn vaikuttavuuden lisääntymistä tehokkaampi verkostohallinta voi tuottaa. Se, tunnistako ryhmä toimivansa osana verkostoa, vaikuttaa siihen, mitä se pyrkii tekemään ja millaista vaikuttavuutta se voi toiminnallaan tavoitella. Verkostona toimittaessa toiminnan voima-

varat voivat moninkertaistua ja toimintaa eri puolilla verkostoa pystytään paremmin suuntaamaan kohti yhteneväisiä päämääriä.

Kysyttäessä ”Millaisin diskursiivisin muutuskäytäntein monialaisen yhteistyön toimivuutta verkostona on mahdollista kehittää?”, on vastauksena ehdotus kolmivaiheisesta kehittämisprosessista, jossa ryhmille määritellään ensin tehtävät ja velvollisuudet suhteessa toisiinsa. Toisena askeleena verkoston toiminnalle määritellään verkostotason tavoitteet huomioiden kytkökset nuoriin ja päätöksentekoon. Lisäksi verkoston toimintaedellytyksiä parannetaan koordinaation avulla.

Nuorisolain mukaisia monialaisia verkostoja on Suomessa tutkittu tieteellisesti vähän ja verkostohallinnan näkökulmasta ei oikeastaan koskaan aiemmin. Uutta tässä tutkimuksessa on myös diskurssianalyttisten välineiden käyttö verkostotason vuorovaikutusta ilmentämässä. Ensin hahmotetaan, millaisia puhetekoja monialaisten ryhmien kokoustoiminnassa syntyy. Sitten selvitetään, millä tavoin ryhmät erilaisin puheen sisällöin asemoituvat tai niitä asemoidaan osaksi verkostona toimimista suhteessa toisiinsa, nuoriin ja päätöksentekoon. Tutkimus tuottaa kuvan selkeistä toiminnan kehittämistarpeista: kuinka saada ryhmät lisäämään toimijuuden ottamista, viestit välitettyä ryhmiltä toisille ja päätöksenteon tietopohjaan enemmän monialaisten ryhmien ja nuorten asiantuntemusta. Kuten esimerkiksi Auri Pakarinen (2012) ja Marja-Leena Perälä tutkimusryhmineen (2011a; 2011b) ovat osoittaneet, on tärkeää pohtia, kenen ääni kantautuu päätöksiin asti. On enemmän kuin mahdollista, etteivät kuntien toimet palvelujen kehittämisessä suuntaudu oikein, jos asianosaisten ja heidän kanssaan työskentelevien näkökulma puuttuu päätösten tietopohjasta. Demokratian näkökulmasta on tärkeää kuulla nuoria suoraan, koska asioiden tärkeysjärjestys saattaa silloin olla erilainen. Tämä havainto haastaa myös

tässä tutkimuksessa tuotetun puhetekoajoittelun, sillä jatkossa toimintaympäristön havainnointi -puheteko on syytä jakaa kahtia, jotta voidaan tuoda esille, mikä tieto on nuorten tuottamaa. Siten saadaan esille myös se, onko monialainen verkosto aktiivinen nuorten kuulemisen käytäntöjen ylläpitämisessä ja hyödyntämisessä.

Kaiken kaikkiaan kyse ei ole monialaisen työskentelyn toimintatapojen keveästä muuttamisesta vaan toiminnan kokonaisvaltaisista päivitystarpeista vastaamaan verkostona toimivan organisaation viitekehystä. Voidaan myös puhua verkostomaiseen toimintaan tähtäävien diskursiivisten muutuskäytänteiden sisäänajosta. Tässä tutkimuksessa interventio tehtiin ESR-rahoitteisen hankkeen avulla. Muutosta tarvittiin niin ryhmien ottaman toimijuuden määrässä kuin myös sen tunnistamisessa, keitä verkostoon kuului ja millaisin asemin, oikeuksin ja velvollisuuksin. Lisäksi verkostohallinta – verkostotoiminnan johtaminen ja koordinaatio – kaipasi kunnissa resurssia. Tutkimuskirjallisuudessa korostetaan esimerkiksi koordinoivien ja silloittavien tahojen roolia verkostohallinnassa (ks. esim. Proven & Kenis 2007; Medema ym. 2017). On valitettavaa, ettei Suomessa vuosikymmeniäkään toimineiden verkostojen koordinointiin ja hallinnointiin ole kunnissa luotu pysyviä rakenteita (ks. myös Autio & Bamming 2018).

Monialaista yhteistyötä tehdään lain velvoittamana kaikissa kunnissa. Monialaisen työskentelyn tärkein tavoite on tiedon välittäminen toimijatasoilta toiselle – nuorilta ja ammattilaisilta aina päätöksentekoon asti ja myös toisinpäin. Tehtävässä onnistumisen kriittisin menestystekijä on tämän tutkimuksen perusteella verkostomaisen toimintaotteen kattava olemassaolo. Käsillä olevan työn voi ajatella olevan verkoston toimintaedellytysten vahvistamisena tutkimuksen avulla. On oletettavaa, että lähes kaikki kunnat hyötyisivät vastaavan-

tyyppisen kehittämisen otteen leviämistä, jossa muutostyö tehdään olemassa olevan toiminnan tarkkaan tieteelliseen analyysiin pohjautuen ja toisaalta yhteistoiminnallisesti eri tasoilla toimivien monialaisten ryhmien kanssa. Nyt voisi olla myös aika palata aiempiin tutkimusyhteistyökuntiin ja selvittää, missä niissä mennään, yli seitsemän vuotta tässä tutkimuksessa käytetyn aineistonkeruun jälkeen.

Viitteet

- 1 Artikkelissa käytetään suomenkielistä vastinetta englanninkielisessä kirjallisuudessa esiintyville keskeisille termeille. Verbi ”position” on käännetty termeillä asemoituminen, sijoittuminen sekä asemointi johonkin organisatoriseen asemaan. ”Agent” on käännetty ”toimijaksi” ja ”agency” haltuun otetuksi toimijan asemaksi. Positiointiteoriasta puhuttaessa käytetään kuitenkin englanninkielistä nimitystä sen vakiintuneen käytön takia. Käännöksissä on hyödynnetty Kielikone Oy:n MOT Englanti-Suomi-Englanti -sanakirjoja.

Lähteet

- Aro, Timo & Kuoppala, Mikko & Mäntyneva, Päivi (2004) *Hyvästä paras: jaettu kehittämisvastuu ESR-projekteissa: Hyvät käytännöt -käsikirja*. Helsinki: Työministeriö.
- Assens, Christophe & Courie Lemeur, Aline (2016) *Networks governance, partnership management and coalitions federation*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Austin, John L. (1985) *Zur Theorie der Sprechakte* (How to do things with Words? 1962, 1975). German translation Eike von Savigny. Stuttgart: Philipp Reclan jun.
- Autio, Kirsi & Banning, Ruth (2018) *Yhteinen näky, yhteinen ymmärrys. Kuntien monialainen yhteistyö nuorten palvelujen kehittämisessä 2017*. Aluehallintovirastojen julkaisuja 56/2018. Mikkelin: Itä-Suomen aluehallintovirasto. <https://www.avi.fi/web/avi/-/yhteinen-naky-yhteinen-ymmarrys-kuntien-monialainen-yhteistyö-nuorten-palvelujen-ja-kasvu-ja-elinolojen-kehittämisessä-2017> (Viitattu 7.8.2020).
- Barrett, Gregory & Wyman, Miriam & Coelho, Vera

- Schattan P. (2012) Assessing the Policy Impacts of Deliberative Civic Engagement: Comparing Engagement in the Health Policy Processes of Brazil and Canada. Teoksessa Nabatchi, Tina & Gastil, John & Weiksner, G. Michael & Leighninger, Matt (Ed.) *Democracy in Motion. Evaluating the Practice and Impact of Deliberative Civic Engagement*. New York: Oxford University Press, 181–203.
- Davies, Bronwyn & Harré, Rom (1990) Positioning: The discursive production of selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 20(1), 44–63.
- Dentoni, Domenico & Bitzer, Verena & Schouten, Greetje (2016) Harnessing wicked problems in multi-stakeholder partnerships. *Journal of Business Ethics*, (2018)150, 333–356. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10551-018-3858-6.pdf> (Viitattu 7.8.2020.)
- Devisscher, Tahia & Vignola, Raffaele & Coll Besa, Monica & Cronenbold, Romy & Pacheco, Nelson & Canedi, Virginia & Sandoval, Claudio & Gonzalez, Diego & Leclerc, Grégoire (2016) Understanding the socio-institutional context to support adaption for future water security in forest landscapes. *Ecology and Society*, 21(4):48. <https://www.ecologyandsociety.org/vol21/iss4/art48/> (Viitattu 7.8.2020.)
- Dryzek, John S. (2013) *Foundations and frontiers of deliberative governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Eriksson, Kai (2015) Yhteiskuntatieteellinen verkostojen ajattelu. Teoksessa Kai Eriksson (toim.) *Verkostat yhteiskuntatutkimuksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 7–54.
- Gretschel, Anu (2013) Tulokset ja niiden taustat. Tutkimus monialaisen kehittämisen tukena MYK-hankkeessa. Teoksessa Anu Gretschel & Timo Mulari (toim.) (2013) *Ryhmistä verkostoksi ja verkoston toiminta laadukkaaksi. Monialaisten yhteistyöverkostojen kehittämishankkeen loppujulkaisu*. Helsinki: Allianssi & Nuorisotutkimusverkosto/seura, verkkojulkaisu 67, 33–50. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/ryhmista_verkostoksi_ja_verkoston_toiminta_laadukkaaksi.pdf (Viitattu 7.8.2020.)
- Gretschel, Anu (2017) From Groups to a Network – Using the Speech Act Theory in the Development of CSYP Measures in Local Level in Finland. Teoksessa Magda Nico & Marti Taru & Dunja Potočnik & Andrei Salikau (eds.) *Needles in haystacks. Finding a way forward for cross-sectoral youth policy*. Partnership between the European Commission and the Council of Europe in the Field of Youth. Brussels: Council of Europe Publishing, 119–127. <https://pjp-eu.coe.int/en/web/>

- youth-partnership/needles-in-haystacks (Viitattu 4.3.2020.)
- Harré, Rom & van Langenhove, Luk (1999) *Introducing positioning theory*. Teoksessa Rom Harré & Luk van Langenhove (toim.) *Positioning theory*. Oxford: Blackwell, 14–31.
- Hirvonen, Pasi (2008) *Positiointiteoria kulttuurisen ryhmätutkimuksen mahdollisuutena. Positiointi moniammatillisen työryhmän kokouksessa*. Pro gradu -tutkielma. Kuopion yliopisto.
- Hirvonen, Pasi (2014) Pienryhmät ja vuorovaikutus – sosiaalipsykologian tutkimusperinteiden tienneisteyksessä. Teoksessa Pekka Kuusela & Mikko Saastamoinen (toim.) *Hyvän elämän sosiaalipsykologia*. Unipress, 193–213.
- Hirvonen, Pasi (2016) Positioning theory and small-group interaction: social and task positioning in the context of joint decision-making. *SAGE Open* July-September 2016: 1–15. <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/2158244016655584> (Viitattu 7.8.2020.)
- Hjärne, Eva & Säljö, Roger (2004) The pupil welfare team as a discourse community: accounting for school problems. *Linguistics and Education*, 15(4), 321–338.
- Hänninen, Sakari (2015) Verkostohallinta. Teoksessa Kai Eriksson (toim.) *Verkostot yhteiskuntatutkimuksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 250–270.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016) Diskursiivinen maailma: Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 25–50.
- Kananoja, Aulikki (2017) Mihin käytännön sosiaalityö tarvitsee tutkittua tietoa? Teoksessa Annamari Tuulio-Henriksson & Laura Kallioma-Puha & Pirkko-Liisa Rauhala (toim.) *Harkittu, tutkittu, avoin. Marketta Rajavaaran juhlaKirja*. Kelan tutkimus. Helsinki: Kela, 19–34.
- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa (1998) Argumentoinnin mestari tuntee taitonsa. Teoksessa Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttila (toim.) *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vaikuttamisen taidot*. Helsinki: Gaudeamus, 15–23.
- Larsson, Oscar (2017) A theoretical framework for analyzing institutionalized domination in network governance arrangements. *Critical Policy Studies*, published online 23th October 2017. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/19460171.2017.1393440> (Viitattu 7.8.2020.)
- Liapunov, Vadim & Holqvist, Michael (eds.) (1999) *M.M. Bakhtin. Toward a philosophy of the act*. Translation and notes by Vadim Liapunov. Third edition. Austin: University of Texas Press.
- Mattila, Eija & Kallio, Tomi J. (2018) Kohti verkosto- maista julkishallintoa – Sivistystoimen johtamisen tulevaisuuden kunnassa. *Hallinnon tutkimus*, 37(2), 111–125.
- Medema, Wietske & Adamowski, Jan & Orr, Christopher & Furber, Alison & Wals, Arjen & Milot, Nicolas (2017) Building a foundation for knowledge-co-creation in collaborative water governance: dimensions of stakeholder network facilitated through bridging organisations. *Water*, 9(60), published 19 January 2017. <https://www.mdpi.com/2073-4441/9/1/60> (Viitattu 7.8.2020.)
- Määttä, Mirja & Eriksson, Kai (2015) Network governance and programme steering – rationales and tensions in planning child and youth policies. *Social Policy & Administration*, 49(5), 631–648.
- Nico, Magda (2017) A primary look at secondary data – CSYP in official documents. Teoksessa Magda Nico & Marti Taru & Dunja Potočnik & Andrei Salikau (eds.) *Needles in haystacks. Finding a way forward for cross-sectoral youth policy*. Partnership between the European Commission and the Council of Europe in the Field of Youth. Brussels: Council of Europe Publishing, 13–33. <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/needles-in-haystacks> (Viitattu 7.8.2020.)
- Nuorisolaki (1285/2016) <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285> (Viitattu 7.8.2020.)
- Nuorisolaki (kumottu) (72/2006) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/2006/20060072> (Viitattu 7.8.2020.)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2015) *Nuorisolain uudistaminen*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:16. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75161> (Viitattu 7.8.2020.)
- Pakarinen, Auri (2012) *Tapaustutkimuksia lainvalmistelun kehittämisestä ja sääntelyn toimivuudesta*. Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in Social Sciences and Business Studies, no 42. Itä-Suomen yliopisto. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0848-3/ (Viitattu 7.8.2020.)
- Parkinson, John (2008) *Deliberating in the real world. Problems of legitimacy in deliberative democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Perälä, Marja-Leena & Halme, Nina & Hammar, Teija & Nykänen, Sirpa (2011a) *Hajanaisia palveluja vai toimiva kokonaisuus? Lasten ja perheiden palvelut toimialajohtajien näkökulmasta*. Raportti 29/2011. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Perälä, Marja-Leena & Salonen, Anne & Halme, Nina & Nykänen, Sirpa (2011b) *Miten lasten ja perhei-*

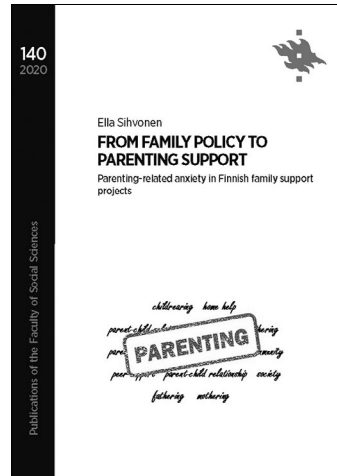
- den palvelut vastaavat tarpeita? Vanhempien näkökulma.* Raportti 36/2011. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne (2019) *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Pogrebinschi, Thamy & Samuels, David (2014) The Impact of Participatory Democracy: Evidence from Brazil's National Public Policy Conferences. *Comparative Politics* 46(3), 313–332.
- Provan, Keith G. & Kenis, Patrick (2008) Modes of Network Governance: Structure, Management and Effectiveness. *Journal of Public Administration Research and Theory* 18(2), 229–252.
- Radzik-Maruszak, Katarzyna (2016) Roles of municipal councils in Poland and Czech Republic: Factors shaping the roles and the dynamic of change. *Journal of Universal Excellence*, 5(1), 47–64. http://www.fos-unm.si/media/pdf/ruo/2016-5-1/ruo_047_clanek_krm_paper_final_prejeto2016_02_24_popravki_po_recenziji_koncen_za_objavo_1.pdf (Viitattu 7.8.2020.)
- Ribeiro, Branca Telles (2006) Footing, positioning, voice. Are we talking about the same things? Teoksessa Anna De Fina & Deborah Schiffrin & Michael Bamberg (ed.) *Discourse and identity*. New York: Cambridge University Press, 48–82.
- Sbisà, Marina (2006) Communicating citizenship in verbal interaction. Principles of a speech act oriented discourse analysis. Teoksessa Heiko Hausendorf & Alfons Bora (eds.) *Analysing citizenship talk: social positioning in political and legal decision-making processes*. Amsterdam: John Benjamins, 151–180.
- Searle, John Rogers (1969) *Speech acts. An essay in the philosophy of language*. New York: Cambridge University Press.
- (SEP) Stanford Encyclopedia of Philosophy. *Speech acts*. <https://plato.stanford.edu/entries/speech-acts/> (Viitattu 7.8.2020.)
- Sørensen, Eva & Torfing, Jacob (2008a) Introduction: Governance network research: towards a second generation. Teoksessa Sørensen, Eva & Torfing, Jacob (Ed.) *Theories of democratic network governance*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 1–21.
- Sørensen, Eva & Torfing, Jacob (2008b) Theoretical approaches to democratic network governance. Teoksessa Sørensen, Eva & Torfing, Jacob (Ed.) *Theories of democratic network governance*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 233–246.
- Thuneberg, Helena & Vainikainen, Mari-Paoliina (2015) Uuden lain toteutuminen pedagogisten dokumenttien perusteella. Teoksessa Markku Jahnuainen & Elina Kontu & Helena Thuneberg & Mari-Paoliina Vainikainen (toim.) *Erityisopetuksesta oppimisen ja koulunkäynnin tukeen*. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura ry, 135–162.
- Vainikainen, Mari-Paoliina & Thuneberg, Helena & Mäkelä, Tiina (2015) Moniammatillinen yhteistyö lähikouluperiaatteen toteuttamisen tukena. Teoksessa Markku Jahnuainen & Elina Kontu & Helena Thuneberg & Mari-Paoliina Vainikainen (toim.) *Erityisopetuksesta oppimisen ja koulunkäynnin tukeen*. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura ry, 107–133.
- Vartiainen, Pirkko & Ollila, Seija & Raisio, Harri & Lindell, Juha (2013) *Johtajana kaaoksen reunalla. Kuinka selviytyä pirullisista ongelmista*. Helsinki: Gaudeamus.
- Wiio, Osmo A. (1994). *Johdatus viestintään*. Helsinki: Weilin+Göös.
- Wrede-Jäntti, Matilda & Wester, Cecilia (2017) CSYP in Finland – Essential elements, strategies and functionality within the youth guidance and service networks. Teoksessa Magda Nico & Marti Taru & Dunja Potočnik & Andrei Salikau (eds.) *Needles in haystacks. Finding a way forward for cross-sectoral youth policy*. Partnership between the European Commission and the Council of Europe in the Field of Youth. Brussels: Council of Europe Publishing, 161–176. <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/needles-in-haystacks> (Viitattu 7.8.2020.)

From family policy to parenting support

Sihvonen, Ella

Teksti perustuu kirjoittajan väitöstilaisuuden lectio praecursoriaan Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa 7.3.2020. Vastaväittäjänä toimi Jan Macvarish Kentin yliopistosta.

Ella Sihvonen (2020) *From family policy to parenting support: Parenting-related anxiety in Finnish family support projects*. University of Helsinki: Publications of the Faculty of Social Science 140. 106 s. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/311925>

What renders parenting support so interesting to garner my involvement and enthusiasm, so much so that

I wrote a doctoral dissertation based on four individual articles and an introduction to it devoted entirely to the study of parenting and parenting support? For me, my fascination and motivation to study this subject lies in parenting-related anxiety, public and political attention devoted to parenting support and ‘proper parenting’, and the overall need to invest time, effort and money to support parenting. Ultimately, my curiosity lies in why parenting needs to be supported and from whence does that need arise?

Anxiety about parenting: Just another moral panic over family?

Anxiety about parenting emerged in early 2000 in Finland, crystallised through a well-known Finnish expression: ‘parenting is disappearing’ (cf. Sihvonen 2008). However, when I began working on my dissertation, my first lesson was that parenting-related anxiety is not merely a Finnish peculiarity, but that a turn to parenting support has been identified in many parts of Europe (Daly 2013; Faircloth, Hoffman & Layne, 2013; Lee eds. 2013; Sundsbø & Sihvonen 2018).

In my dissertation, I located a turn in Finnish family policy to parenting support in the early 2000s. As I demonstrate in my

research, employing the concept of parenting in public discussions increased subsequently after 1999 in Finland (Sihvonen 2016; *see also* Sihvonen 2008). However, that increased attention to ‘parenting’ was not only adopted in public discussions, but also appeared in political debates as well as in the legislative vocabulary. In fact, the need to support parenting was first introduced in a government platform in 1999. Interestingly, since then parenting support has remained in government action plans regardless of the political party controlling the government.

Moreover, parenting support was incorporated as an important theme in multiple projects, conducted by governmental as well as nongovernmental organisations, 310 of which I analysed in my study. These projects, which I label *family support projects*, were implemented simultaneously with an increased attention to parenting in public and political discussions—specifically, between 2000 and 2010 in Finland.

Whilst finalising my dissertation, I have puzzled over whether this turn in family policy to parenting support merely represents a short-term development and perhaps soon, if it has not been already, will be replaced by some other family-related anxieties and concerns. Indeed, whilst working on my dissertation, I wondered if parenting-related anxiety incorporated as an important theme in multiple family support projects simply reflects a moral panic, which will eventually ease as the panic subsides (cf. Cohen 1972).

However, concern about family *per se* is not a recently developed phenomenon; family has been problematised through modernity as a reliable sphere of childrearing. Thus, within my research, I find it important to frame parenting and parenting support historically. That is, I place a turn to parenting along a continuum of the long history of the family. Along that continuum, I emphasise ‘parent-

ing’ as a new and a unique concept.

In spite of my doubts, anxiety about parenting seems firmly placed not only within family policy and family services, but also in the thoughts of the younger generation. Indeed, in January 2020, a newspaper article appeared in the *Helsingin Sanomat* about a young intellectual, described as a gentle intellectual. This obviously highly intelligent young inventor, technology futurist, speaker and composer recently published a book on how to cope with the future in these uncertain times. One of his wild ideas introduced in the book and cited by the newspaper is that people must pass an exam demonstrating a sufficient capability to be a parent before they are allowed to become parents.

As I read that newspaper article, I thought that the timing of that interview could not have been better for my public defence and whilst writing this *lectio praecursoria*. I also thought that, here we go again: Anxiety about parenting resembles a Phoenix, continually re-emerging from the ashes. However, this newspaper article also bolstered my research, offering a new point of view: the turn in family policy from family policy to parenting support is not simply a short-term moral panic about childrearing, but now extends into a new, younger generation, which obviously and honestly considers parenting something that could and should be tested.

Naming things makes them ‘visible’

Naming things stands as an essential part of social life, since it allows us to make sense of the world, makes things ‘visible’ as well as allows us to communicate with each other. Naming things and adding new connotations to social phenomena most likely indicates some change to our social life, rendering the

naming of things interesting and important to study from a sociological point of view. However, influence is not unidirectional; concepts or language more generally, once introduced also affect how social life is understood, and subsequently lead to an adaptation to that understanding. In my dissertation, I was inspired by Ian Hacking's theories about the emergence of concepts (e.g., Hacking 1986, 1997). Hacking fascinatingly writes:

We live with and through a welter of conceptions that are at once moral, human, social, and personal, but there are, at any time, few fundamental concepts that we can watch being made and moulded before our very eyes (Hacking 1991: 286).

While I am interested in studying the increased attention to parenting and parenting support, I doubt that parenting is the most fundamental concept of our time. However, in my research, I demonstrate how, within a few decades, parenting has become remarkably visible in discussions about family and family policy. Clearly, how parents behave and bond with their children has been reshaped and reformulated with new meanings within just a few decades. Adapting a new word – that is, parenting – includes this change.

To clarify these considerations, I demonstrate here how connotations of parenting closely intertwine through rethinking two particular concepts: parenthood and childrearing. I argue that 'parenting' absorbs substance from parenthood and childrearing, whilst simultaneously creating something new. Indeed, at first glance, the concepts 'childrearing' and 'parenting' seem like names given to phenomena that appear to denote the same thing: taking care of children. Nevertheless, a closer examination identifies a distinction. For example, if we carefully consider the word 'childrearing', this distinction clearly emerges, since 'childrearing' is something con-

ducted by many people in society along with parents. These other people involved in the activity of childrearing may be grandparents and other close kin members, perhaps even siblings, certainly adults in other spheres of life such as teachers, day-care workers, football coaches, neighbours, and, in general, other parents and adults in a community. Nevertheless, 'parenting' in contrast is an undivided task, which only parents can conduct.

This distinction divides 'childrearing' and 'parenting' into separate entities with different meanings. Placing this into the sociological nomenclature, childrearing identifies the target as children, but leaves the subjects as an open question as yet unidentified. Yet, parenting straightforwardly and undeniably identifies its subjects as parents.

Two approaches to parenting support

My interest in parenting support can be crystallised in three specific questions:

- First, in my dissertation, I studied what is supported when parenting is supported, and how is parenting understood in family support projects?
- Second, I am interested in how is support conducted within the family support projects, and what are the roles of parenting experts and expertise in parenting support?
- Third, I explored why did parenting support become such an important element within family policy in early twenty-first century Finland?

Analysing the huge volume of documents produced by Finnish family projects revealed that two approaches to parenting support penetrated all family projects in my dataset. I named these approaches *individualised parenting support* and *communal parenting support*.

Within individualised parenting support, the problem of parenting is understood as a problem related to a particular family relationship, namely, the parent–child relationship (Sihvonen 2019a; Sihvonen 2019b; also, Sihvonen 2016). Briefly, through individualised support, parenting is primarily considered an interaction between a parent and a child. Therefore, parenting is strengthened by supporting interaction in this particular social relationship.

Along with the individualised parenting support approach, I identified another approach, namely, communal parenting support. Contrary to individualised parenting support, which focuses on the parent–child relationship, in communal parenting support, parents’ relationships in local communities and the peer support provided by other parents in the community are emphasised as supportive resources for parenting (Sihvonen 2019b; Sihvonen *forthcoming*).

In my dissertation, I frame these two approaches using socialisation theory (Berger & Luckmann 1966). I find this theory important because it allows me to conceptualise individualised as well as communal support from the sociological point of view. In individualised parenting support, support targets the primary socialisation of children, such that parents represent those who could be called ‘the significant others’, whose primary task is to mediate between the social world and their children. In individualised support, the relationship between a parent and a child is placed under a microscope, wherein anxiety relates to how parents interact with their children during the process of socialisation.

In communal parenting support, however, concern about parenting targets social support, which contemporary parents apparently lack – at least according to family support projects. Within communal support, attention focuses on the parents’ capabili-

ties to interact with the broader community, specifically the parental community. Why is the interaction with the broader community considered important? Because, otherwise, parents cannot undertake certain culturally acceptable parenting practices associated with being a proper parent. The concern expressed by family support projects that adopt communal support lies on parents’ resources to establish connections to the community from whence they can then gather valid information in order to raise their child.

Hence, within communal parenting support, the knowledge and experience provided by the wider community – by those ‘sharing the same life phase’ – represent important sources for proper parenting skills relying upon a proper parenting culture.

In order to promote both of these dimensions of relationships – the specific relationship and the bond between a parent and a child, as well as to enhance parenting culture and community relationships – specific capabilities are required for parents. In my dissertation, these capabilities are discussed by focusing on the parenting support techniques. In doing so, I apply the notion of the ‘conduct of conduct’. Therefore, the support adopted by projects is interpreted in my dissertation using governmentality theory, wherein support occurs ‘from a distance’ rather than as an exercise of visible power (Rose 1989, 1999).

Introduction to parenting support: placing parents’ behaviour at the nucleus of family policy

So, what kinds of capacities are required of contemporary parents? I identified three different kinds of parenting support techniques: activation, responsabilisation and empower-

ment. Interestingly, in individualised parenting support, experts and professionals in parenting support projects encourage parents to rely on their own ‘inner’ expertise when bonding with their children. Therefore, it seems as though a strong faith exists assuming that parents remain competent in parenting, whilst simultaneously their competence requires assistance, whereby someone breathes life into their latent and quiescent parenting capacities.

In addition to the activation of parents’ own expertise, a project encourages parents to rely on their peers and contemporaries in parenting issues. This is particularly visible when communal support is employed within family projects. I refer to this as ‘horizontal expertise in parenting’. In horizontal expertise, the expertise shared amongst and provided by other parents in a community is emphasised (Sihvonen *forthcoming*).

The important issue here is that, instead of direct advice and tips regarding how children should be raised *per se*, experts focus on activating parents to interact properly with their children as well as with peer parents in their communities. Moreover, through activation and responsabilisation, parents should feel empowered. Empowering is, furthermore, thought to make parents not only capable and competent, but also independent from other kinds of state and municipal support for families. This renders such parenting support techniques interesting from the point of view of developing the current Finnish welfare state, which has experienced multiple changes resulting from neoliberal reforms (Heiskala & Luhtakallio 2006; Julkunen 2006). Indeed, parenting support seems to fit well with the broader discourse about the responsabilisation of citizens over their own wellbeing underlying individual responsibilities.

What I find particularly important is the impression that activation and responsibi-

lisation have replaced all other possible interpretations of the need for support within the family policy framework. Based on my research, I argue that the introduction of parenting support plays a significant role in placing parents’ behaviour at the nucleus of family policy, wherein capabilities relate to parents’ competencies to interact with their children.

This could also be classified as a new form of a normative parental obligation. This new obligation refers to adopting a certain kind of parenting style, defined as an active and expertise-led orientation towards their children, such as ‘positive parenting’, ‘attachment parenting’ or ‘natural parenting’. Furthermore, this new normative parental obligation relates to something some scholars refer to as ‘parental determinism’—that is, how parents’ behaviours result in multiple childhood dysfunctions as well as fostering children’s future success in their lives.

To summarise, parenting support techniques aim to increase parents’ own inner expertise in parenting, their active awareness and a kind of ‘reflexive agency’ in the orientation demanded of contemporary parents. Consequently, good parenthood links to parents’ reflexive evaluation of all possible options related to childrearing, often stemming from the child-centred perspective. Therefore, parenting that is supported and desired within family support projects resembles what scholars describe as ‘intensive parenting’ (e.g., Lee *et al.* 2013).

Finally, I raise the issue of whether these requirements resembling intensive parenting actually set parenting goals far too high, thereby affecting in many ways how we consider our close relationships and intimate family life. To do so, I offer two different examples of this and how the goals might be set too high when parents adopt such ideas about intensive parenting. First, an interest-

ing viewpoint in this discussion results from Layne's study about a single mother-by-choice (Layne 2013). In her research, Layne ponders whether single mothers-by-choice can be more intensive parents than parents in two-adult households. This stems from the mother's resources being not directed to a couple's relationship, but solely targeted to the mother-child relationship. Quite similar ideas about intensive parenting came to my mind as I read a newspaper article that appeared in the *Helsingin Sanomat* in 2019 about families coping with post-divorce life. Some of those interviewed for that article lived in dual-residence families, whereby children move between households in order to spend equal amounts of time with both parents. Some parents justified their living arrangements by being able to fully concentrate on parenting and, therefore, were a better parent when their children shared the same household with them. Because there is always 'one week off', parents can use that time to concentrate on other aspects of their lives, such as their work and recovery. Yet, when children are at home, parents living in dual-residence arrangements can fully concentrate on them, a requirement of good parenting resembling intensive parenting. These two examples are of course quite specific, but lead me to wonder if parenting goals are set too high – are too intense – if being a good parent requires so much effort that not only regular life, but relationships no longer fit with parenting.

In conclusion, I highlight one recent discussion regarding families and their relationship to increased attention to parenting: this is the declining birth rate observed across Western Europe as well as in Finland. Many observations and speculations exist related to this decline in birth rates. For instance, the low birth rate may be due to increases in involuntary or voluntary childlessness, the increased average age of first-time mothers,

economic polarisation, as well as younger generations' awareness of limited global resources necessary to maintain a huge human population, alongside strengthened individualism and the self-interest of younger generations and many others. Based on my dissertation, I must add one more possible explanation for the declining birth rate: the undesirability of being a parent. Indeed, pressure to be reflexive, constantly alert and continually reminded that every step a parent takes or does not take likely carries an enormous and irreversible effect on a child's future. Due to parental determinism, parenting primarily represents a heavy burden rather than a source of love and joy. Therefore, I find it is unsurprising that young adults hesitate in their decisions to have children.

References

- Berger, Peter L. & Luckmann Thomas (1966) *The Social Construction of Reality*. New York: Doubleday.
- Cohen, Stanley (1972) *Folk Devils and Moral Panics. The creation of the Mods and Rockers*. New York: Basil Blackwell Inc.
- Daly, Mary (2013) Parenting support in politics in Europe. *Families, Relationships and Societies* 2 (2), 159–174.
- Faircloth Charlotte, Hoffman Diane M. & Layne Linda (eds.) (2013) *Parenting in global perspective: Negotiating ideologies of kinship, self and politics*. London: Routledge.
- Hacking (1991) The making and Molding of Child Abuse. *Critical Inquiry* 2 (17), 253–288.
- Heiskala Risto & Luhtakallio Eeva (2006) Johdanto: Suunnitteluloudesta. Teoksessa Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio (toim.) Uusi jako. *Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta*. Tampere: Vastapaino, 7–13.
- Julkunen, Raija (2006) *Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu*. Helsinki: Stakes.
- Layne Linda (2013) Intensive parenting alone: Negotiation the cultural contradictions of motherhood as a single mother by choice. Teoksessa Charlotte Faircloth, Diane M. Hoffman & Linda Layne (eds.) *Parenting in global perspective: Negotiating ideologies of kinship, self and politics*. London: Routledge, 213–228.

- Lee Ellie, Bristow Jennie, Faircloth Charlotte, & Macvarish Jan (2014) *Parenting culture studies*. Basingstoke: Palgrave.
- Rose Nikolas (1989) *Governing the Soul: The Shaping of Private Self*. London: Free Associations Books.
- Rose Nikolas (1999) *Powers of Freedom*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sihvonen, Ella (2008) Lasten ja nuorten pahoinvointi ja vanhemmuus mediateksteissä. Teoksessa Minna Autia, Kirsi Erärata, Sami Myllyniemi (toim.) *Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisu 84 & Nuorisotutkimusverkosto, julkaisu 38 & Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 170–179.
- Sihvonen Ella (2016) Huoli kadonneesta vanhemmuudesta 2000-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa: lasten kasvatusta ja vastuullinen vanhemmuus. *Kasvatus ja Aika* 10 (5), 72–86.
- Sihvonen, Ella (2018a) Early Interventionist Parenting Support. The case Study of Finland. *Families, Relationships and Societies* 7 (1), 519–521.
- Sihvonen, Ella (2018b) Parenting Support policy in Finland: Responsibility and Competence as Key Attributes of Good Parenting in Parenting Support Projects. *Social Policy and Society* 18 (3), 443–456.
- Sihvonen, Ella (coming) 'They are alone in their parenthood': Parenting support and (re)building community.

Opettajan orkestrointi pitkittäisessä yhteisöllisessä tutkivan oppimisen prosessissa

Marjut Viilo

Teksti perustuu kirjoittajan väitöstilaisuuden lectio praecursoriaan Helsingin yliopiston kasvatustieteellisessä tiedekunnassa 10.6.2020. Vastaväittäjänä toimi dosentti Marjaana Kangas Lapin yliopistosta.

Marjut Viilo (2020) *Teacher's orchestration in longitudinal collaborative inquiry process*. University of Helsinki: Helsinki Studies in Education, number 77. 108 s. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/315024>.

Viime vuoden aikana, juuri ennen koronaviruksen aiheuttamaa käännettä, uusin perusopetuksen opetussuunnitelma, jota lähdettiin toteuttamaan käytännössä vuoden 2016 aikana, on ollut mittavasti uutisoinnin aiheena. Erilaiset tulkinnat ja toteutukset, joiden on kerrottu johtuvan uudesta opetussuunnitelmasta, ovat aiheuttaneet monenkirjavia sanomalehtijuttuja, televisio-ohjelmia, asiantuntijahaastatteluja ja vilkasta keskustelua sosiaalisessa mediassa.

Esiin on nostettu muun muassa ilmiöpohjainen oppiminen ja itseohjautuvuus. Esimerkiksi *Yleisradion*, *Ilta-Sanomien*, *Helsingin Sanomien* ja *Aamulehden* syksyllä julkaistut artikkelit ovat vaihdelleet kiitävistä vakavasti huolestuneisiin (esim. Havula, IS

17.8.2019; Havula, IS 19.8.2019; Juusenaho, Aamulehti 25.8.2019; Kivimäki, YLE 22.8.2019; Tolpo, YLE 15.8.2019; Vasama, HS 23.9.2019;). Jotkut ovat yrittäneet pyytää työrauhaa opettajille (esim. Juusenaho, Aamulehti 25.8.2019). Huolestuneet jutut väittävät, että oppilaat ”hylätään itse päättämään mitä ja miten opiskellaan” (Järvilehto, 19.8.2019). On moitittu pedagogiaa, joka perustelee tietoyhteiskuntataitojen, uusien innovaatioiden ja talouden hyötynäkökohtien tavoittelulla suuret oppilasryhmät, joissa oppilaat työskentelevät vaihtelevissa tiimeissä vaihtuvien opettajien kanssa (Uusikylä, 14.11.2019). Psykologian asiantuntijoilta on pyydetty lausuntoja, kuinka monissa käytännön toteutuksissa itseohjautumisen tavoitteissa on menty liian pitkälle, jolloin lapset eivät

pysy mukana ja syrjäytyvät helposti (Havula, IS 20.8.2019; Tolpo, YLE 16.8.2019).

Huomiohakuisten uutisotsikointien mukainen käytännön toteutus ei kuitenkaan toteuta opetussuunnitelmamme tavoitteita. Onneksi alkukevään maltillisemmat lehti-artikkelit (esim. Konttinen, HS 26.1.2020; Rossi, Longplay 23.1.2020), tai esimerkiksi Marja Sannikan keskusteluohjelma TV:ssä (YLE Areena, 21.2.2020), ovat tuoneet analyttisemmalla otteella esiin haasteita, jotka olivat alkuperäisten juttujen taustalla. Esimerkiksi uusien koulujen avoimet tilaratkaisut ilman äänieristettyjä rauhallisia tiloja tai väitteet, joissa digitaalisuuden pitäisi korvata kirjat tai että oppilaitten itseohjautuvuutta pitäisi käyttää opetusmetodina suurissa oppilasryhmissä, eivät perustu valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan.

Huolta aiheuttavat tulkinnat uudistuksista ovat silti ehtineet luoda epämääräistä mielikuvaa muun muassa siitä, mitä käytännössä tarkoittaa oppilaan itseohjautuminen tai ilmiöpohjainen oppiminen, ja millaista toimintaa oikein tavoitellaan? Mielikuva oppimisesta tuntuu julkisessa keskustelussa vielä nykypäivänakin pohjaavan hyvin perinteiseen ajatteluun.

Monet vanhemmat, ja oppilaat, tahtovat opettajan opettavan tietoa ja kontrolloivan oppilaan tiedon hankkimista. Muunlainen oppiminen on keskustelun mielikuvissa haastavampaa hyväksyä tai ymmärtää. Toisaalta julkisuuteen on noussut kokeiluja, joissa opettajalla ei välttämättä ole ollut työkaluja ohjata prosessia sellaisissa lähtökohdissa, joissa on ollut tarkoitus tukea oppilaita ilmiön tutkimiseen suuntautuvassa, oppilaita osallistavassa tiedon luomisen prosessissa.

Joka tapauksessa nykyisen opetussuunnitelman ansiosta erilaiset kokeilut, joilla muun muassa ilmiölähtöistä oppimista tai oppilaan itseohjautuvuutta on pyritty tukemaan, ovat olleet kouluissa voimakkaasti kehityksen kohteena. Nämä tavoitteet ovat

hyvin myös tämän väitöskirjatutkimuksen kanssa yhteneväisiä.

Tässä työssä tavoitteena oli toteuttaa tiedon luomisen käytäntöjä alakoululaisten oppilaitten yhteisöllisessä prosessissa. Apuna käytettiin tutkivan oppimisen ja yhteisöllisen suunnittelun malleja. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli keskittyä opettajan prosessiin tiedon luomisen toiminnan ohjaamisessa. Tavoitteena oli selvittää, kuinka opettaja organisoii ja orkestroii pitkittäistä yhteisöllistä tutkivan oppimisen ja suunnittelun toimintaa peruskoulussa.

Mutta miksi olemme ylipäättään kiinnostuneita uudistamaan opetuksen traditioita?

Globaalisti ja kansallisesti suuntautuvat koulutuksen uudistushankkeet ovat tosiaan peräänkuuluttaneet niin kutsuttujen tietoyhteiskuntataitojen hallintaa. Erilaiset taidot, tutkimisen, luovan ongelmanratkaisun, kriittisen ajattelun tai tiedonluomisen taidot, on nähty olennaisina taitoina tulevaisuuden, nyt jo nykyisyydenkin työelämässä. Uudistus-tavoitteiden tausta-ajattelu perustuu kuitenkin sekä yhteiskunnassa että oppimistutkimuksen piirissä tapahtuneille muutoksille ja saaduille tutkimustuloksille, ei pelkälle tarpeelle kouluttaa osaavaa työvoimaa yhteiskunnalle, kuten on kritisoitu.

Tämän tutkimusprojektin pohja perustuu samoille tutkimuslähtökohdille.

Ensinnäkin, tieto- ja viestintätekniiikan valtavalla tahdilla tapahtuva kehittyminen on muokannut ja tehnyt mahdolliseksi uudenlaisia työskentelyn tapoja. Se on muokannut muun muassa tiedon käsittelyn, että vuorovaikutuksessa olemisen tapoja, kuten koronaviruksenkin antama sysäys etäopiskelun kehittämiseen on näyttänyt. Toiseen näkökulma yksilön oppimiseen ja työskentelyyn on laajentunut tutkimustulosten saattamana. Niin kutsutun sosiokulttuurisen käänteen myötä korostetaan yhteisön vuorovaikutuksen, välineiden ja ympäröivän

kulttuurin merkitystä, ja sitä kuinka tämä muokkaa asiantuntijuutta. Oppimistutkimus osoittaa, kuinka taidot ja kyvyt eivät kehity pelkästään sisältöön keskittymällä ja tietoa opettelemalla vaan harjaantuvat osallistumalla sellaisen yhteisön toimintaan, jossa kyseisiä taitoja käytetään.

Lisäksi nykypäivänä on nähtävissä, kuinka työelämässä toimimme enenevässä määrin tiedon tai uusien ratkaisujen kehittämisen kanssa yhteistyössä. Emme yksinkertaisesti voi kohdella tietoa vain muuttumattomana ja mekaanisesti omaksuttavana asiana, vaan meidän täytyy ymmärtää sen ja erilaisten ratkaisujen olevan kehiteltävissä ja paranneltavissa. Koulua kehitettäessä on ajateltu jo pitkään, että oppilaatkin tarvitsevat jo varhaisesta vaiheesta lähtien kokemusta tällaisista tiedon luomisen käytännöistä, joissa luodaan ja muokataan yhteistyössä erilaisia kohteita (esim. tekstejä, suunnitelmia, konkreettisia esineitä). Tällaisen toiminnan kehittäminen on myös arvokasta yhteisön rakentamista. Tavoitteena on, että sekä kehitettävä prosessi että kohde välittävät ja pitävät yllä yhteisön tuttuutta, ideoita, käytäntöjä ja vuorovaikutusta.

Edeltävän mukaiset tavoitteet ovat sisäänrakennettuna tiedon rakentamisen, tutkivan oppimisen sekä yhteisöllisen suunnittelun pedagogisissa lähestymistavoissa. Niiden avulla on tarkoitus saada osallistujat yhdessä rakentamaan yhteistä kohdetta, hyödyntää oppilaiden omia kysymyksiä ja saada heidät kantamaan yhdessä vastuuta prosessin edistämisestä sekä omasta että yhteisön oppimisesta. Toiminta järjestetään siten, että se tukee sekä yksilöllistä kasvua että yhteistä tiedon rakentamista. Nämä lähestymistavat tutkivaan oppimistoimintaan olivat tämän tutkimuksen perusta ja inspiraation lähde.

Tässä tutkimuksessa aihetta lähestyttiin yhteistyössä tiedonrakentamisen teorioihin valvutuneen luokanopettajan kanssa. Suunnittelimme yhteistyössä opettajan kanssa

projektin, joka toteutettiin helsinkiläisellä alakoululla, hänen luokkansa kanssa. Esineprojektin aikana opiskeltiin esineiden monimuotoisuutta ja muotoilun perusteita tutkimalla muun muassa esineiden historiallista taustaa, fysikaalisia ominaisuuksia ja suunnittelemalla tulevaisuuden esineitä. Projekti oli pitkä – se toteutettiin 140 oppitunnin aikana, oppilaiden neljännen luokan kevätkaudelta viidennen luokan loppuun. Apuna tiedonrakentamisessa käytettiin Knowledge Forum -oppimisympäristöä.

Tutkimuksessa käytetty aineisto koostui opettajan kaksiosaisista projektipäiväkirjoista, projektin videotallenteista ja Knowledge Forum -tietokannasta. Kerätyn aineiston avulla oli mahdollista kuvata yhden opettajan pitkittäisesti suuntautuvaa orkestrointia sekä selvittää opettajan käytännön toimintaa sekä selvittää opettajan käytännön toimintaa pitkittäisen tiedon luomisen prosessin ylläpitämiseksi.

Ensinnäkin, opettajan päiväkirjan ensimmäinen osa, toimenpidepäiväkirja, loi yleiskuvan projektista. Yleiskuvaa täydennettiin tietokanta-aineistolla. Toiseksi, opettajan päiväkirjan toinen osa, reflektiivinen päiväkirja tarjosi näkymän opettajan prosessiin, tulkintoihin, ja suunnitteluun projektin taustalla. Kolmanneksi, opettajan toteutuneita käytäntöjä tutkittiin videotallenteiden avulla. Aineisto analysoitiin laadullisen analyysin menetelmin asteittain syvenevien analyysikerrosten avulla. Erilaiset aineistot tarjosivat toisiaan täydentävät näkökulmat, mikä vahvisti tulkintojen luotettavuutta.

Tässä tutkimuksessa tulokset osoittivat, kuinka opettaja ohjasi prosessia tiedonluomisen periaatteiden avulla. Toiminta oli organisoitu yhdessä kehitettävien kohteitten, muun muassa tietokantaan rakennettavien aiheiden, luokahuoneessa tehtävien suunnitelmien, koasetelmien tai konkreettisesti muokattavien prototyyppien ympärille, jotka kaikki linkittyivät yhteisen esinetutkimuksen osiksi

ja työkaluiksi. Kohteet välittivät ja ohjasivat pitkittäistä prosessia ja toiminnan vaiheita. Knowledge Forumin käyttö mahdollisti pitkittäisesti kehittyvän tiedon luomisen, jossa yhteisön jäsenet rakensivat prosessia eteenpäin nojaten toistensa työhön.

Seuraavassa peilaan joitakin tästä tutkimuksesta tehtyjä konkreettisen tason johtopäätöksiä siihen julkisessa mediassa esitettyyn kritiikkiin, joka kohdistui mielikuvaan uuden opetussuunnitelman mukaisesta opettamisesta ja ilmiöpohjaisesta ja oppilaslähtöisestä oppimisesta. Tulokset ehdottavat hyvin erilaista lähestymistapaa opettajan rooliin ja tavoitteisiin kuin se, mitä vuoden sisällä olleessa julkisessa keskustelussa on kritisoitu.

Ensinnäkin julkinen sanomalehtikirjoittelu on kuvannut, kuinka uuden opetussuunnitelman mukaisessa opetuksessa oppilaat jätetään yksin, kun yritetään tukea heidän itseohjautuvuuttaan. Vaikka tämän tutkimuksen opettaja pyrki siihen, ettei kontrolloisi oppilaiden kaikkea toimintaa, hän kuitenkin tuki heitä tutkivaa oppimista syventäviin käytäntöihin: ymmärtämiseen tähtäävien kysymysten ja selitysten tekemiseen, arviointiin ja organisointiin sekä tiedon etsimiseen ja sen jakamiseen. Vaiheista neuvoteltiin, niitä ideoitiin ja suunniteltiin, mutta se tehtiin yhteistyössä – oppilaita ei jätetty yksin. Ilman opettajan apua oppilaat eivät olisi edenneet pintapuolisen ja faktapohjaisen tiedon yli selityksiä ja ymmärtämistä etsivään pohdintaan. Jos työvaiheet eivät tähdänneet syvemmän ymmärtämisen hallintaan, opettaja ohjasi oppilaat uusimaan ja syventämään pohdintaa. Opettajan ymmärrys tiedon rakentamisen teorioista ja jatkuva projektin etenemisen arviointi auttoivat tasapainon löytämisessä rajojen asettamisen ja ohjeistamisen sekä yhteisen kehittämisen ja ennalta arvaamattomuuden välillä.

Kritiikki oppilaitten yksin jättämisestä muistuttaa kognitiotiedetaustaisten oppimis-

tutkijoiden moitteita oppilaslähtöisiä tutkivan toiminnan lähestymistapoja vastaan, joissa tuki on riittämätöntä. Monet tiedonrakentamistutkimukset ovat kuvanneet oppilaiden saavutuksia, mutta jättäneet opettajan toiminnan kuvaamatta. Se on tosiaan luonut vaikutelmaa, että oppilaat pystyisivät omien kiinnostustensa pohjalta toimimaan itsenäisesti.

Toisekseen joissain kriittisissä sanomalehtikirjoituksissa on oltu huolestuneita, että oppilaat on hylätty päättämään, mitä opiskellaan ja miten sekä kuinka tällainen itseohjautuvuuden edellyttäminen on mennyt liian pitkälle. Pelkona on ollut se, että ne, jotka eivät osaa itseohjautua, ovat koulupudokkaina. Tämän tutkimuksen prosessissa kaikki erilaiset oppilaat pidettiin mukana ja osallistujien aloitteita ja ideoita rohkaistiin yhteisen tiedonluomisen edistämiseksi. Oppilaat työskentelivät tiimeissä, jotka oli rakennettu oppilastuntemuksen pohjalta vuorovaikutuksen tukemiseksi. Lähtökohtana oli yhteisen aiheen kartoitus ja siihen yhdessä tehty tutkimussuunnitelma. Kohteen rakentaminen loi alkuun pääsemisen jälkeen yhteenkuuluvuuden tunnetta, joka loi perustaa jaetulle kognitiiviselle vastuun kantamiselle, ja tasasi itseohjautuvuuden erojen vaikutusta.

Lisäksi opettaja oli se toimija, joka huomasi lupaavat ideat ja yritykset luokkahuonetyöskentelyssä ja Knowledge Forum -viesteissä, jos oppilaat eivät niitä itse huomioineet. Toisaalta opettaja ennakoivat tulevia työvaiheita sekä organisoivat ja pohjustivat prosessin taustalla valmiiksi tukea oppilaiden keskusteluille. Hän etsi sekä käsitteellisiä että konkreettisia työvälineitä, joihin tarttua, ja jotka ohjasivat luokkahuonepuhetta ja oppilaitten selityksiä, ja laati uusia alustoja tiedon rakentumista varten Knowledge Forum-ympäristöön. Opettaja osallistui myös prosessin dokumentoimiseen oppilaitten kanssa. Näillä toimilla hän ohjasi yhteistä prosessia nostamalla oppilaitten ideat

toiminnan keskiöön, mutta samalla ottaen joko suuremmin tai epäsuuremmin ohjat tarvittaessa käsiinsä, jotta aiheen tutkiminen tuotti oppimista hyödyttäviä tuloksia.

Tässä prosessissa tavoitteellinen yhdessä kehittäminen ei perustunut vain spontaaniin toimintaan vaan tasapainoiluun hetkellisten ja pitkän aikavälin tavoitteiden välillä. Vaikka opettaja piti yllä tiedon kehittämisen käytäntöjä, hän ylläpiti myös reflektiivisiä, sosiaalisia ja käytännön organisoimisen prosesseja, joiden avulla kohteellinen toiminta rakentui. Nämä käytännöt auttoivat opettajaa liittämään yhteen eri tasoilla, eri ajankohtina ja eri tutkimuslinjoilla tehdyt saavutukset ja toiminnot sekä meneillään olevat keskustelut yhteisen kohteen kehittämiseksi.

Koulun uudistukset herättävät aina keskustelua ja mielipiteitä puolesta ja vastaan. Toisaalta esimerkiksi koulutuksen arviointikeskuksen tekemän kartoituksen mukaan, jossa tehtiin seurantatutkimusta opetussuunnitelman kahdelta ensimmäiseltä käyttöönottovuodelta, koulussa ei ollut nähtävissä minkäänlaisia lisähuolenaiheita tai sellaisia huolestuttavia muutoksia, joita ei koulussa olisi ollut jo ennen uutta opetussuunnitelmaa (Järvilehto 19.8.2019; Saarinen ym. 2019; Väättäinen 2019). Koulua kuormittavat tekijät ovat olleet läsnä jo edellisen opetussuunnitelman aikana. Vaikkei vuoden aikana käydyssä keskustelussa olekaan nimetty tai hyökätty mitään erityisiä pedagogisia lähtökohtia vastaan, osa kritiikistä ja raportoiduista opetussuunnitelman tulkinnoista on kuitenkin herättänyt epävarmuutta esimerkiksi juuri tutkivia yhteisölliseen työskentelyyn ja tiedon luomiseen perustuvia prosesseja kohtaan, jotka pyrkivät osallistamaan oppilaita ja hyödyntämään oppilaiden omia ideoita.

Kuten tämäkin tutkimus pyrkii osoittamaan, tiedon luomisen ja tutkivan oppimisen tavoitteena ei kuitenkaan ole tukea kritiikin kohteena olleita olosuhteita, joissa oppilas ei

tuntisi kuuluvansa ryhmään tai jossa heidän oppimisensa olisi oman itseohjautuvuuden varassa. Tiedon rakentamisen perustana on yhteisö ja siihen kuulumisen tunne. Pedagogian tavoitteena on yhteisöllinen vastuu ja yhteisölle olennaisen tiedon kehittäminen ja ideoiminen. Nämä yhteisön rakentamiseen tähtäävät ajatukset ovat arvokkaita itsessään, vaikka niitä perusteltaisiin myös tulevaisuuteen suuntaavien tietoyhteiskuntataitojen oppimisella.

Lähteet

- Havula, P. (17.8.2019) Uusi opetusmalli herättää tunteita – oululaisperheelle vuosien piina, vantaalaisia ylistää: ”Antaa erittäin hyvin valmiuksia tulevaisuuden työhön. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006207920.html> (Viitattu 7.6.2020.)
- Havula, P. (19.8.2019) Tältä kohutunlaisessa modernissa koulussa näyttää – Ulvilassa onnistuttiin vaikka vanhemmat olivat kauhuissaan: ”Jos lapset hälisevät, jotain on mennyt pieleen”. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006208563.html> (Viitattu 7.6.2020.)
- Havula, P. (20.8.2019) Kokenut psykologi huolestui Suomen kouluista: yksi ratkaisu uhkaa jakaa lapset voittajiin ja häviäjiin. *Ilta-Sanomat*. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006210101.html> (Viitattu 7.6.2020.)
- Juusenaho, R. (25.8.2019) Opetussuunnitelma ei voi enää olla yllätys – tulevaisuuden osaajia ei opeteta menneisyyden työkaluin. *Aamulehti*. <https://www.aamulehti.fi/a/6fe80bb8-8f66-4285-8f66-d37a4067e648> (Viitattu 7.6.2020.)
- Järvilehto, L (19.8.2019) Todelliseen tutkimukseen perustuva tilannekuva suomalaisesta koulusta nyt ja ennen. *Ajattelun ammattilainen -blogi*. https://ajattelunammattilainen.fi/2019/08/19/todelliseen-tutkimukseen-perustuva-tilannekuva-suomalaisesta-koulusta-nyt-ja-ennen/?fbclid=IwAR2yx4c0ghHfdvvy6mXHKvCaHV8R_sCdHXUON2oPP4uAdIcm4Y8AAZSK-FAg (Viitattu 7.6.2020.)
- Kivimäki, P. (22.8.2019) ”Osa oppilaita on ihan pihalla” – valvova viranomaisena suomea kovin sanoin koulujen uusia opetusmetodeja. *YLE*. <https://yle.fi/uutiset/3-10933859> (Viitattu 7.6.2020.)
- Konttinen, J. (26.1.2020) Ei luokkia, ei seiiniä. *Helsingin sanomat*.

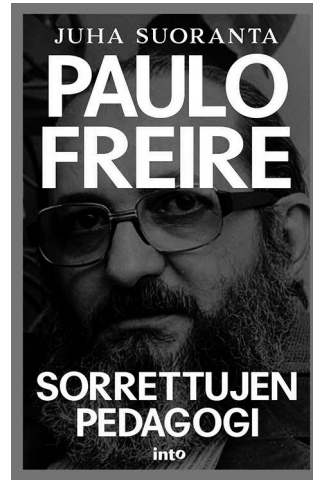
- Rossi, V. (23.1.2020) Oppi ja rahat. *Longplay*. <https://www.longplay.fi/jutut/oppi-ja-rahlat> (Viitattu 7.6.2020.)
- Saarinen, J. & Venäläinen, S. & Johnson, P. & Cantell, H. & Jakobsson, G. & Koivisto, P. & Routti, M. & Väänänen, J. & Huhtanen, M. & Kivistö, A. & Viitala, M. (2019) *OPS-työn askeleita – Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden 2014 toimeenpanon arviointi*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi). Tampere: PunaMusta Oy.
- Sannikka, M. (21.2.2020) Suomalainen koulu on sekaisin. *YLE Areena*. <https://areena.yle.fi/1-50389993> (Viitattu 7.6.2020.)
- Tolpo, A. (15.8.2019) Koulu aloitti huippumodernin opetuksen, jossa opettajat päivystävät ”torilla” ja lapset opiskelevat yksin – jo useampi lapsi vaihtamassa koulua. *YLE*. <https://yle.fi/uutiset/3-10919909> (Viitattu 7.6.2020.)
- Tolpo, A. (16.8.2019) 12-vuotiaan tytön tarina nykykoulusta nosti kohun – lasten liian suuri valinnanvapaus kerää rajua kritiikkiä: ”On menty liian pitkälle”. *YLE*. <https://yle.fi/uutiset/3-10925064> (Viitattu 7.6.2020.)
- Uusikylä, K. (14.11.2019) Ihmiskoe koululaisilla. *Suoraa puhetta -blogi*. <https://kariuusikyla.com/2019/11/14/ihmiskoe-koululaisilla/> (Viitattu 7.6.2020.)
- Vasama, T. (23.9.2020) Iso opetusryhmä on muotia, mutta miten käy lasten? *Helsingin sanomat*.
- Väätäinen, H. (2019) *Kannatteleeko koulutus? Yhteenveto kansallisen koulutuksen arviointitoiminnan tuloksista*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi). Tampere: PunaMusta Oy. https://karvi.fi/app/uploads/2019/04/KARVI_T0519.pdf

Sorrettujen pedagogi, maailmaa muuttava kasvatustiede ja vallankumous

Elina Nivala

Juha Suoranta (2019) *Paulo Freire. Sorrettujen pedagogi*. Helsinki: Into. 180 s.

Paulo Freire on yksi maailman tunnetuimpia kasvatustieteilijöitä ja -toimijoita. Hänet tunnetaan erityisesti vapautuksen pedagogiikkaksi kutsutusta kasvatuksen ideasta ja käytännöstä, jossa korostetaan kasvatuksen merkitystä yhteiskunnallisen muutoksen voimana. Usein Freiren ajattelusta poimitaan joitakin osia ja käytetään niitä erilaisissa yhteyksissä. Hänen ajatteluaan menetelmällistetään, otetaan esimerkiksi dialogisen kasvatuksen idea ja pelkistetään se tietynlaiseksi vuorovaikutukseksi opettajan ja oppilaan välillä. Freiren perinnössä onkin paljon aineksia tällaiseen, hienoja kasvatuksen periaatteita, joista voi ammentaa ideoita käytännön kasvatustyöhön – ja tuskin näillä pelkistyksillä kovin vahingollisia kasvatuskäytäntöjä luodaan. Niillä kuitenkin helposti kadotetaan Freiren kasvatustieteen yhteiskunnallisuus, vaikka se on hänen ajatustensa peruskivi. Hän uskoi, että kasvatuksella luodaan edellytykset yhteiskunnan ja maailman muuttamiselle. Erityisesti Freiren menetelmällistämällä kadotetaan hänen yhteiskunnallinen radikaaliutensa, us-

konsa vallankumouksen välttämättömyyteen yhteiskunnan muutoksessa. Tämä radikaalius oli jäänyt itsellenikin osin hämärän peittoon, kunnes luin Juha Suorannan kirjoittaman teoksen *Paulo Freire. Sorrettujen pedagogi*.

Juha Suoranta muodostaa teoksessaan taitavasti kuvaa nimenomaan radikaalisti yhteiskunnallisesta sorrettujen pedagogista ja tämän kasvutarinasta. Hän kertoo Paulo Freiren elämäntarinaa syntymästä kuolemaan painottaen kuitenkin Freiren pääteoksen *Sorrettujen pedagogiikan* ja sen ydinajatuksen kehittymisen kannalta tärkeimpiä vuosia 1950-luvulta 1960-luvun loppuun. Freiren elämäntapahtumien kuvaus jää kirjassa itse asiassa suhteellisen niukaksi, sillä Suoranta taustoittaa Freiren ajattelun rakentumista laajasti. Hän kuvaa paitsi niitä yhteiskunnallisia tilanteita ja olosuhteita, joissa Freire eli ja toimi ensin Brasiliassa ja myöhemmin maanpaossa Chilessä, myös laajempaa maailman-

poliittista tilannetta. Kiusallisen selväksi tulee esimerkiksi se, että sivistysvaltiona monien pitämällä Yhdysvalloilla on ollut merkittävä rooli Latinalaisen Amerikan kansojen kurjuuden jatkumisessa huolimatta maiden omien vallanpitäjien ajoittaisista kasvatuksellisista ja poliittisista pyrkimyksistä lisätä tasa-arvoa ja hyvinvointia. Suorannan kuvaus tarjoaa kiinnostavia näkökulmia myös Brasilian ja muiden Latinalaisen Amerikan maiden nykytilanteen pohtimiseen – sen lisäksi, että se haastaa pohtimaan omaa yhteiskuntaamme ja sitä ohjaavia voimia kriittisesti.

Aikakauden kuvauksen ja Freiren elämäntilanteiden yhteenkutomisen lisäksi Suoranta onnistuu kirjoittamaan tarinaan paljon Freiren ajattelun filosofisia ja aatteellisia perustoja valottavaa tietoa. Hän avaa sekä Freiren kokemuksia, jotka ovat tehneet joistakin ajattelijoina tälle tärkeitä, että näiden ajattelijoiden keskeisimpiä ideoita. Erityisen kiinnostavasti Suoranta tuo esiin kristillisen ja marxilaisen ideologian vaikutteita ja näiden yleensä ristiriidassa toistensa kanssa olevien aatemaailmojen asettumista rinnakkain osaksi Freiren pedagogista ajattelua ja toimintaa.

Nuorempana Paulo Freire uskoi kasvatuksen voimaan yhteiskunnallisen muutoksen aikaansaajana. Hän vaihtoi lakimiehen työnsä opetustyöhön uskoessaan – vaimonsa Elzan tukemana – voivansa sen kautta suoremmin vaikuttaa ongelmiin yhteiskunnassa. Hän ajatteli, että ihmisten tasavertainen kohtaaminen kulttuuripiireissä ja opetuksen juurruttaminen heidän omaan todellisuuteensa kehittäisi paitsi luku- ja kirjoitustaitoa myös yhteiskunnallista tietoisuutta, joka on lähtökohta maailman muuttamiselle. Erityisesti kasvatuksen muutosvoimasta kertoo *Sorrettujen pedagogiikan* alkuosa. Dialogisuus, praxis ja toivo ovat tämän kasvatuksen ydinperiaatteita: Dialogisuus liittää ihmiset yhteen, tuo heidät yhteiseen luovaan toimintaan maailman muuttamiseksi ja tekee toiminnasta

pedagogista. Praxis yhdistää ajattelun ja toiminnan, sillä kumpikaan niistä ei yksin riitä sellaisen muutoksen aikaansaamiseksi, joka palvelee kaikkien ihmisten hyvinvointia. Toivo suuntaa katseet tulevaisuuteen. Sitä luodaan dialogissa ja toiminnassa, kun yhdessä tunnustetaan inhimillisen maailman mahdollisuuksia.

Henkilökohtaiset kokemukset Brasilian sotilasvallankaappauksesta ja sen jälkeen aika Chilessä maanpaossa johtivat Freiren kuitenkin ajattelemaan, että kasvatusta ei yksin riitä vaan tarvitaan poliittista toimintaa yhteiskunnan rakenteiden muuttamiseksi. Tätä Suoranta korosta *Sorrettujen pedagogiikka* -kirjassaan, joka on kirjoitettu maanpaon aikana. Kirjan viimeisessä luvussa Freire kirjoittaa yhteiskunnallisen sarron tiedostamiseen perustuvasta vallankumouksesta, joka on välttämätön sortavan luokkayhteiskunnan muuttamisessa tasa-arvoisten ihmisten inhimilliseksi yhteiskunnaksi. Vain sortavan yhteiskunnan valtarakenteiden kumoamisen kautta voidaan saavuttaa todellinen muutos. Mutta onko Freiren visioima rakastava ja elämää luova vallankumous oikeasti mahdollinen? Voidaan-ko vallankumouksella todella lopettaa sorto tekemättä sorretuista uusia sortajia? Onko niin koskaan tapahtunut? Eivätkö vallankumoukset johda jotakuinkin aina verenvuodatuksen tai ainakin joidenkin alistamiseen, eristämiseen tai maasta karkotukseen?

Moni meistä Freiren ajatteluun juurtuneista sivuuttaa mielellään ajatuksen vallankumouksen välttämättömyydestä. On huomattavasti helpompaa sitoutua ajatukseen kasvatuksen vallankumouksellisuudesta kuin vaatimukseen yhteiskuntajärjestyksen muuttamisesta. Varauksellinen suhtautuminen vallankumoukseen näkyy esimerkiksi kriittisen sosiaalipedagogiikan perinteessä, jossa on mahdollista tunnustaa radikaalin vallankumouksellisen suuntauksen lisäksi maltillinen suuntaus. Molemmat ovat kehittyneet

1960-luvun lopulta alkaen vahvasti Freiren vapautuksen pedagogiikkaan kiinnittyen, mutta siinä missä radikaali korostaa yhteiskuntarakenteiden muuttamista tarvittaessa vallankumouksen keinoin, maltillinen suuntaus painottaa yhteiskunnan uudistamista poliittiseksi ymmärretyn kasvatuksen voimalla. Mutta onko tämä Freiren valikoivaa soveltamista? Voiko freireläisen utopian paremmasta yhteiskunnasta ottaa omakseen ilman vallankumousta?

Keskittyessään kirjassaan *Sorrettujen pedagogiikan* syntyä pohjustaneeseen aikaan Freiren elämässä Suoranta jättää osin kertomatta tarinan lopun. Epiloginomaisessa luvussa *Freiren perintö* hän kuvaa lyhyesti Freiren elämänvaiheita *Sorrettujen pedagogiikan* julkaisemisen jälkeen. Hän ei kuitenkaan kerro Freiren ajattelun kehittymisestä näissä myöhemmissä vaiheissa. Luettuani Suorannan valtavan kiinnostavaa kuvausta Freiren radikalisoitumisesta ja kasvatustajattelun rakentumisesta suhteessa yhteiskunnallisiin oloihin ja maailmanhistoriaan 1970-luvulle saakka, jäin kirjan lopussa kaipaamaan hänen analyysia ajattelun kehittymisestä Freiren myöhäisemmässä tuotannossa. Muuttuiko Freiren näkemys vallankumouksen välttämättömyydestä inhimillisemmän maailman rakentamisessa? Vahvistuiko hänen uskonsa kasvatuksen yhteiskuntaa muuttaviin mahdollisuuksiin uudelleen? Huomaan, että kaipasin loppusivuilta helpotusta kirjan herättämään epämukavuuden tunteeseen: Voinko edelleen turvautua maailmaa kasvatuksen keinoin inhimillistävään Freireen, vaikka epäilen vallankumouksen mahdollisuuksia inhimillisyyden tuottajana?

Vaikka Suoranta ei tarjoa minulle vastausta tähän kysymykseen, ajattelen, että voin. *Sorrettujen pedagogiikan* jälkeen kirjoittamiinsa kirjoissa Freire alkoi painottaa toivon näkökulmaa sorron sijaan. Kriittisenä – mutta ei kovin radikaalina – sosiaalipedagogina

ajattelen, että kasvatusta voi olla paremman maailman tavoittelua, demokraattisemman yhteiskunnan rakentamista ja esimerkiksi kaikille elämänalueille ulottuvan uusliberalistisen hallinnan vastustamista. Kasvatusta voi saada aikaan kriittistä yhteiskunnallista tietoisuutta, jos me kasvattajat ymmärrämme sen ja toimimme tämän ymmärryksen mukaisesti. Suorannan tavoin näen, että ”kriittinen tiedostaminen vapauttaa ihmiset yhteiskunnalliseen toimintaan ja puuttumaan yhteiskunnan ja maailman epäkohtiin”. Kirjoittaessani tätä keuhkokuumeella 2020 ajattelen, että voimme Freiren johdattamina tunnistaa aivan uudenlaisia inhimillisemmän maailman mahdollisuuksia, jos asetumme dialogiin ja ryhdymme tutkimaan yhdessä poikkeuksellisen arjen tuottamia kokemuksiamme ja sen avaamia uusia näkymiä esimerkiksi yhteiskuntamme eriarvoistaviin rakenteisiin. Kuten Suoranta toteaa, Freiren ajattelu toimii edelleen toivon ja valon lähteenä meille kasvattajille.

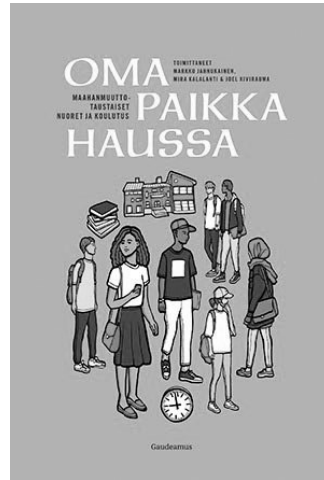
Maahanmuutosta, koulusta ja oman paikan hakemisesta

Mervi Kaukko

Markku Jahnukainen & Mira Kalalahti & Joel Kivirauma (2019) *Oma paikka haussa. Maahanmuuttotataustaiset nuoret ja koulutus*. Helsinki: Gaudeamus. 348 s.

Maahanmuuttotataustaisten oppilaiden määrä on viime vuosikymmenen aikana kasvanut nopeasti Suomen kaikilla koulutusasteilla. Monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttoon liittyvä kasvatusalan tutkimus on myös lisääntynyt, mutta suomeksi julkaistu kirjallisuus on vielä vähäistä ja hajanaista. Markku Jahnukaisen, Mira Kalalahden ja Joel Kivirauman toimittama *Oma paikka haussa. Maahanmuuttotataustaiset nuoret ja koulutus* paikkaa tätä aukkoa kokoamalla kattavasti ja tutkittuun tietoon pohjautuen maahanmuuttotataustaisten nuorten kokemuksia ja heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten ajatuksia koulusta, koulusiirtymisistä ja oman paikan hakemisesta Suomessa.

Kirja perustuu kahteen hiljattain päättyneeseen tutkimushankkeeseen, joista toisessa keskityttiin perusasteelta toiselle asteelle siirtymiseen (TRANSIT) ja toisessa tuen ja ohjauksen käytäntöihin ja nuorten osallisuuteen toisella asteella (EMED). Tutkimuspohja on Suomen mittakaavassa vaikuttava: hankkeisiin on osallistunut lähes 500 Suomessa asuvaa nuorta ja lukuisia kasvatusalan asiantuntijoita, kuten opinto-ohjaajia, rehtoreita, koulutussuunnittelijoita ja opettajia. Nuori-

soaineistossa huomio on keskittynyt ”maahanmuuttotataustaisiin” nuoriin (162 nuorta), joiden vanhemmista tai huoltajista vähintään toinen on syntynyt ulkomailla. Rajausta on poikkeuksellinen; maahanmuuttotataustaisiksi luetaan sekä ensimmäisen että toisen sukupolven maahanmuuttajat. Tästä joukosta vain 50 on syntynyt ulkomailla. Maahanmuuttotataustan voisi kuvitella vaikuttavan vahvasti nuorten kokemuksiin kirjan kantavasta teemasta, oman paikan hausta: heillä voi olla vahvoja, heikkoja tai olemattomia siteitä muihin maihin ja kulttuureihin ja pitkä tai lyhyt kokemus Suomessa asumisesta. Toisin sanoen tutkimuksen maahanmuuttotataustaiset nuoret voivat olla hyvin hiljattain Suomeen muuttaneita valmistavan luokan oppilaita tai Suomessa syntyneitä nuoria, joiden toinen vanhempi on syntynyt ulkomailla.

Vaikka rajausta on laaja, niin se on myös ulossulkeva. Suomen vanhat etniset vähemmistöt (esimerkiksi romanit) tai pitkään ulkomailla asuneet paluumuuttajanuoret eivät

mahdu siihen, vaikka oman paikan haku koulujärjestelmissämme koskettaa myös heitä. Kirjoittajat tiedostavat luokittelun ongelmallisuuden, mutta samalla huomauttavat, että kirjassa keskitytään maahanmuuttotaustaisia nuoria yhdistäviin tekijöihin. Esimerkiksi nuorten koulukokemuksia ja tulevaisuuden odotuksia tarkastellaan suhteessa mahdollisuuksien rakenteisiin, jotka määräytyvät muun muassa etnisen taustan, kielen ja yhteiskuntaluokan mukaan. On perusteltua olettaa, että maahanmuuttotaustaisten nuorten mahdollisuuksien rakenteissa on yhtäläisyyksiä. Lisäksi osallistujaryhmä on joka tapauksessa rajattava jotenkin, ja valittu rajaus toimii tämän kirjan argumentin rakentamisessa.

Kirja alkaa kuvauksella Suomesta muuttavana ja monikulttuurisena yhteiskuntana ja avaa tiiviisti monikulttuurisuuden avainkäsitteitä suomalaiseen ja kansainväliseen (enimmäkseen yhdysvaltaiseen) kirjallisuuteen nojaten. Kirjan ensimmäinen osa (luvut 1 ja 2) tarkastelee Suomen koulutusjärjestelmää, erityisesti ohjauksen ja tuen käytäntöjä siirtymässä koulutusasteelta toiselle. Toisessa osassa (luvut 3–5) keskitytään nuorten ajatuksiin heidän koulutuspoluistaan ja odotuksistaan toiselta asteelta työelämään siirryttäessä. Ensimmäisen ja toisen osan pääsanoma on se, että maahanmuuttotaustaisten nuorten siirtymät eivät ole suoraviivaisia ja että yksilöllistä ja ennakkoluulotonta ohjausta tarvitaan. Vaikka Suomen siirtymäjärjestelmässä tukiverkostot ovat vahvat, niin haasteisiin (esimerkiksi alisuoriutumiseen) puututaan yhä liian yksinkertaisin keinoin.

Kolmannessa osassa keskitytään koulutukseen osana rakenteellista, kulttuurista, vuorovaikutuksellista ja identifioivaa kotoutumista. Lisäksi tarkastellaan sitä, millaisia etnisyyteen, kansalliseen alkuperään, sukupuoleen tai sosiaaliluokkaan liittyvää syrjintää nuoret kohtavat. Tuomas Zacheus kuvaa luvussaan yhteiskuntamme ja koulujemme rasमितilannetta

todeten, että kiusaaminen, syrjintä ja rasismi näyttävät vähenevän, tai tulevan vähätellyksi, kun siirrytään perusasteelta toiselle astelle. Nuorten kokemus syrjintä on tutkimuksen mukaan kuitenkin yhä yleistä, eikä se katoa itsestään. Jälkirasistinen (=rasismia ei ole) tai värisokea (=jos rasismista ei puhuta, se häviää) ajattelu pahentavat tilannetta. Seuraavissa luvuissa tutkimukseen osallistuneet nuoret syventävät aihetta kertomalla muun muassa kuuluvuuden ja ulkopuolisuuden kokemuksistaan (Minna Saarinen ja Tuomas Zacheus) ja vertaisuuksien merkityksestä niin elämänhallinnan kuin koulutusvalintojen kannalta (Minna Saarinen ja Mira Kalalahti). Neljännessä osassa kirja tarkastelee nuorten toimintahorisontteja esimerkiksi kieleen ja vanhempien koulutusjärjestelmän tuntemukseen liittyen (Janne Varjo, Liila Holmberg ja Mira Kalalahti) sekä sivuaa sukupuolen merkitystä koulutusvalinnoissa (Marja-Liisa Mäkelä, Mira Kalalahti ja Marja Peura), mutta harmillisesti vain yhden luvun verran.

Äänessä maahanmuuttotaustaiset nuoret ja kasvatustieteen ammattilaiset

Vaikka kirja on usean tutkimushankkeen osatiivistelmistä toimitettu teos, luvut kertovat yhdessä selvän tarinan. Maahanmuuttotaustaiset (kuten varmasti muutkin) nuoret tasapainoilevat koulutusvalinnoissaan yhtäältä omien odotustensa ja valmiuksiensa välillä, mutta toisaalta sosiaalisten odotusten ja kuuluvuuden tai toiseuden tunteiden välillä, ja tähän tasapainoiluun tarvitaan tukea. Tämä viesti on tärkeä kaikille nuorten, ohjauksen tai koulutuksen parissa työskenteleville.

Kirjan luvuissa pääsevät ääneen sekä nuoret että kasvatustieteen ammattilaiset. Vaikka kirja on tutkittuun tietoon pohjautuva, se

on samalla yleistajuinen ja helppolukuinen. Teoksen tietokirjamaisuus on saatu sellaiseen muotoon, että se palvelee sekä tutkijoita että heitä, jotka ovat yleisellä tasolla kiinnostuneita maahanmuuttotaustaisten nuorten koulu-kuulumisista. Kirjaa voi lukea yleistieoksena hypäten tietolaatikot (Mitä ja miten tutkimme?) ja loppuviitteet yli. Tutkijalukija haluaa kuitenkin arvioida kirjan väittämät ja niihin johtaneet menetelmät. Tämä lukija voi aloittaa tietolaatikoista, lukien loppuluvun näiden tietojen valossa. Tutkimuksen arviointia helpottaa myös lopun liite, Aineistot ja menetelmät. Haastattelulainaukset elävöittävät kerrontaa, taulukot ja kaaviot tarkentavat sitä.

Kirja ei ole teoreettisesti raskas, mutta luvuissa kuvataan joitain keskeisiä maahanmuutto- ja monikulttuurisuustutkimukseen liittyviä teorioita. Esimerkiksi John Berryn akkulturaatioteoria sekä Stuart Hallin ja Carola ja Marcelo Suárez-Orozcon ajatukset kulttuuri-identiteetistä ja sen osa-alueista on mainittu, mutta nämä monimutkaiset ja tunteita herättävät teoriat sivutaan kevyesti ja kritiikittömästi. Tämän vuoksi lukijalle ei kaikissa luvuissa tule selväksi, missä määrin eri teorioita on sovellettu aineiston analyysissä, ovatko tutkimuksen tulokset teorioita tukevia vai haastavia taikka mainitaanko teoriat kenties vain taustatietona. Toisaalta loppuviitteet ja lähdeluettelo ohjaavat lisälukemiseen.

Erojen moninaisuuden huomioiminen on kirjan vahvuus ja samalla heikkous. On ilahduttavaa, että kirjassa ei vedetä mutkia suoriksi ja yleisterä maahanmuuttotaustaisia homogeeniseksi laumaksi. Päinvastoin kirjassa todetaan esimerkiksi se, että on mahdotonta varmasti sanoa, missä määrin nuorten maahanmuuttotausta määrittää heidän toimintahorisonttejaan, ja mikä liittyy esimerkiksi perhesuhteisiin. Samoin Mäkelän, Kalalahden ja Peuran luku käsittelee terävästi ja tarpeellisesti sukupuolen vaikutusta identiteettien moninaisuuteen. Yksilöllisten ominaisuuksien ja yhteiskunnallisten mahdollisuuksien rakenteiden monimutkainen yhteenkietoutuneisuus mainitaan kirjassa toistuvasti. Aihetta olisi kuitenkin voinut ruotia syvällisemmin, jos tilaa olisi ollut. Miten tähän yhteenkietoutuneisuuteen asemoituvat nuoret, jotka ovat moninkertaisesti vähemmistössä? Miten esimerkiksi sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuuluvat maahanmuuttotaustaiset nuoret löytävät oman paikkansa suhteessa toisiin nuoriin, kouluun tai yhteiskuntaan? Feministisellä ja queer-tutkimuksella olisi annettavaa näiden kysymysten tarkasteluun. 348-sivuinen kirja on kuitenkin jo tällaisenaan tuhti teos, ja siitä on ymmärrettävästi jouduttu rajaamaan muitakin tärkeitä teemoja pois.

Kirjassa toistetaan jo yleisesti hyväksyty väite siitä, että koululla ja koulutuksella on tärkeä rooli maahanmuuttotaustaisten nuorten elämänkulussa. Nuorten voimavarat pitäisi tunnistaa niin nuorten itsensä kuin yhteiskunnan takia, ja tätä varten tarvitaan laadukasta, kulttuuritietoista opetusta ja ohjausta. Toinen tärkeä viesti kirjassa on se, että rasismi ja syrjintä ovat yhä arkipäivää monen nuoren elämässä, ja siihen pitää puuttua. Suomen opettajankoulutuksessa ei ole valtakunnallisesti kaikille kuuluvia opintoja oikeudenmukaisuudesta ja monikulttuurisuudesta. Jos olisi, opettajilla olisi paremmat valmiudet tunnistaa ja ehkäistä sellaistakin piiloista rasismia, josta tutkimukseen haastatellut nuoret kertovat. Lisäoppi olisi myös tarpeen, jotta maahanmuuttotaustaisia nuoria ohjattaisiin yhtä moninAISille ja nousujohtoISille koulutuspoluille, kuin heidän suomalaistaustaisia koulukavereitaan. Ehkä tämä kirja onnistuu muistuttamaan tästä puutteesta opettajankoulutuksessa.

Tiede ja tutkijat pirullisessa julkisuudessa

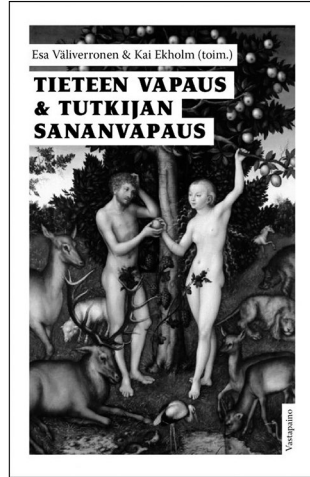
Pertti Rannikko

Heikkilä, Mari & Tammi, Tuukka (toim.) (2020) *Viheliäs tiede – ja muita vaikeita uutisia*. Tampere: Vastapaino. 234 s.

Väliverronen, Esa & Ekholm, Kai (toim.) (2020) *Tieteen vapaus & tutkijan sananvapaus*. Tampere: Vastapaino. 360 s.

Tiedeviestinnältä edellytetään nykyään yksisuuntaisen yleistajuisuuden sijaan vuoropuhelua yleisön kanssa. Yhteiskunnan keskusteluilmapiiirin kiristyminen ja polarisoituminen on kuitenkin tehnyt dialogin vaikeaksi. Tutkimustietoa kyseenalaistetaan ja vääristellään sekä tutkijoita solvataan ja uhkaillaan estottomasti. Sosiaalinen media tarjoaa loputtomasti informaatiota ja lähes kaikkia näkemyksiä voidaan puolustella tutkimuksilla tai ”tutkimuksilla”.

Tutkimusten ja tutkijoiden kohtaamia reaktioita eritellään ja taustoitetaan kahdessa tuoreessa Vastapainon kustantamassa kirjassa. *Viheliäs tiede* koostuu pääosin lyhyistä henkilökohtaisista puheenvuoroista, joissa parikymmentä tutkijaa ja tiedetoimittajaa kertoo kokemuksistaan vaikeiden tutkimusaiheiden parissa. *Tieteen vapaus & tutkijan sananvapaus* sisältää perusteellisempia tutkimusartikkeleita, jotka taustoittavat ja jäsentävät tieteen vapauden rajoja ja tutkijoiden asemaa julkisuudessa. Kirjat ovat ajankohtaisia pu-

heenvuoroja vapaan tutkimuksen ja tieteen sananvapauden puolesta.

Viheliäs tiede

Viheliäs tiede on saanut nimensä monimutkaisia ongelmia käsittelevästä kansainvälisestä keskustelusta, jossa käytettävä käsite *wicked* suomennetaan usein myös sanoilla ilkeä tai pirullinen. Viheliäitä tiedeaiheita yhdistää se, että tutkijan on vaikea saada viestiään perille haluamassaan muodossa. Kirjan lyhyessä johdannossa sen toimittajat Tuukka Tammi ja Mari Heikkilä tyypittelevät vaikeat tiedeaiheet kolmeen ryhmään. Yleisin lajityyppi ovat ylilatautuneet aiheet, joista on vaikea käydä neutraalia keskustelua ja joiden kohdal-

la tunteet nousevat pintaan. Vastakohta ovat ”tylsät” aiheet, jotka tärkeystään huolimatta eivät kiinnosta juuri ketään eivätkä aiheuta minkäänlaisia reaktioita. Kolmas viheliäisten tiedeaiheiden lajityyppi ovat hyvin vaikeaselkoiset aiheet, joista on vaikea puhua yleistaajuisesti niiden monimutkaisuuden vuoksi.

Kovaa polemiikkaa synnyttävistä tutkimusaiheista kirjassa ovat esillä muun muassa rokotteet, masennuslääkkeiden hyödyllisyys, lasten mediankäyttö, muslimitaustaiset nuoret ja sudet. Kiistojen taustalla ovat usein tutkijoiden vahvasti jakautuneet käsitykset. Tiedetoimittaja Mikko Peltari kuvaa, miten metsien hakkuita ja hiilinieluja koskeviin kiistoihin liittyy niin poliittisia kuin tieteellisiäkin erimielisyyksiä. Vielä 2010-luvun alkupuolella puun ajateltiin olevan puhdas ja hiilineutraali polttoaine. Tutkimukset hakkuiden ilmastovaikutuksista romuttivat kuitenkin nopeasti biotalouteen liittyvän yksimielisyyden, ja hakkuiden lisäämisestä kehittyi poikkeuksellisen kova kiista niin poliitikkojen kuin tutkijoidenkin keskuudessa.

Viheliäs tiede -kirjan puheenvuorot ovat valtaosaltaan kirjoittajien omien kokemusten kuvausta ilman, että niihin liittyy vahvaa tutkimuksellista otetta. Käsitteellistämään pyrkii lähinnä vain Mikko Salasuo, joka yrittää sitoa uskomuksen käsitteen avulla yhteen huumeiden käyttöä, dopingia ja varusmiesten palvelumotivaatiota käsittelevien tutkimustensa törmäyksiä median ja julkisuuden kanssa. Hänen mukaansa medialla on keskeinen asema uskomusten ylläpitämisessä. Vallitsevista uskomuksista poikkeavien näkökulmien esittäjät tulevat helposti leimatuiksi, ja heihin projisoidaan moraalista närkästystä.

Tutkijan sananvapauden uhat

Tieteen vapaus & tutkijan sananvapaus sisältää useita tieteen julkisuutta jäsentäviä ja käsit-

teellisiä perusteellisia tutkimusartikkeleita. Kirjan johdantoluvussa sen toimittajat Esa Väliaverron ja Kai Ekholm toteavat, että tieteen vapauden ja tutkijoiden toiminnan rajoitukset ovat yhä näkyvämpi ilmiö niin maailmalla kuin Suomessakin. Tutkijat ovat yleensä joutuneet kohtaamaan yksin häirinnän ja rajoitusyritykset, sillä vasta 2010-luvun lopulla tutkimusorganisaatiot ovat alkaneet kehittää käytäntöjä ongelman ratkaisemiseksi.

Kuten Väliaverron omassa artikkelissaan toteaa, yliopistot ja akateemiset yhteisöt ovat myös itse edesauttaneet tieteen vapauden kapenemista ja kriittisen julkisuuden kiihtymistä. Akateemisen maailman meritoitumiskäytännöt ovat rajoittaneet tutkimuksen avoimuutta, sillä ne ovat vähentäneet tutkijoiden halukkuutta puhua ja kirjoittaa muille kuin kollegoilleen. Ja heillekin pääosin vain ”tieteen virallisella kielellä”, englanniksi.

Tieteellistä työtä ovat perinteisesti motivoineet sekä uuden tiedon tuottaminen ja totuuden tavoittelu että osallistuminen yhteiskunnan ongelmien ratkaisemiseen. Useat kirjan kirjoittajista katsovat, että tutkijoiden tulisi tuoda esiin ja välittää myös suurelle yleisölle yhteiskunnallisen keskustelun kannalta relevanttia tieteellistä tietoa. Tähän pitäisi yliopistoissa olla paremmat institutionaaliset edellytykset ja kannustimet.

Vanha jako perus- ja soveltavaan tutkimukseen sopii huonosti luonnehtimaan nykyistä tieteen tekoa. Oili-Helena Ylijoen mukaan tutkimusta tehdään erilaisilla markkinoilla, joista jokaisella on oma toimintalogiikkansa. Hän esittelee artikkelissaan viisi erilaista tieteen markkinaa: akateemiset markkinat, yritysmarkkinat, politiikkamarkkinat, professiomarkkinat ja julkiset markkinat. Eri markkinoilla on eri päämäärät, julkaisufoorumit ja yhteistyökumppanit sekä erilainen rahoituspohja ja kannustimet. Kun tiede toimii monilla markkinoilla ja erilaisin pelisäännöin, syntyy tutkimustyön arjessa helposti jännit-

teitä ja tieteen sisäistä eriarvoisuutta. Samalla myös tutkijoiden asemat ja toimintamahdollisuudet eriytyvät toisistaan.

Esa Väliverronen ja Sampsa Saikkonen jäsentävät yhteisarikkelissaan tieteen vapauden ja tutkijoiden sananvapauden uhkat neljään näkökulmaan: poliittinen ja talouden ohjaus, organisaation ohjaus, tutkijoiden keskinäinen kontrolli ja yksityishenkilöiden tai yhteisöjen tutkijoihin kohdentamat vaientamispyrkimykset. *Tieteen vapaus & tutkijan sananvapaus* sisältää tutkimusartikkeleiden lisäksi muutaman samantyyppisen henkilökohtaisen puheenvuoron tutkijan törmäyksistä sananvapauden rajoihin kuin *Viheliäs tiede* -kirja. Toi-

mittajat perustelevat näiden tekstien mukaan ottamisen sillä, että aihetta on toistaiseksi tutkittu vähän.

Jatkossa voisi olla hyvä monipuolista tutkimusaineistoa esimerkiksi haastattelemalla tutkimuksia vastaan hyökänneitä poliitiikkoja, tutkijoita ja sosiaalisen median aktivisteja. Ajankohtaisen materiaalin tieteeseen suhtautumisen analysoinnille tarjoaa nykyinen koronapandemia, jonka aikana tutkimus- ja asiantuntijatiedon kysyntä ja samalla myös kyseenalaistaminen on voimakkaasti lisääntynyt. Koronapandemia jos mikä on viheliäs ongelma.

Tässä numerossa kirjoittavat

Päivi Berg, VTT, dos., projektitutkija, XAMK, Juvenia – Nuorisoalan tutkimus- ja kehittämiskeskus

Anu Gretschel, FT, erikoistutkija, Nuorisotutkimusverkosto

Kati Kallinen, YTT, yliopistonlehtori, Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Mervi Kaukko, KT, tenure track -professori, Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta

Merja Laitinen, YTT, professori, Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Lauri Lantela, KM, yliopisto-opettaja, Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

Olli Lehtonen, FT, erikoistutkija, Luonnonvarakeskus (Luke), Biotalous ja ympäristö -yksikkö tutkijatohtori, Itä-Suomen yliopisto, historia- ja maantieteiden laitos

Jaana Leinonen, YTT, yliopistonlehtori, Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Toivo Muilu, FT, johtava tutkija, Luonnonvarakeskus (Luke), Biotalous ja ympäristö -yksikkö

Anna Nikupeteri, YTT, tutkijatohtori, Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Elina Nivala, YTT, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto, yhteiskuntatieteiden laitos

Henna Nurmi, HTM, tutkija, Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Pertti Rannikko, YTT, emeritusprofessori, Itä-Suomen yliopisto

Ella Sihvonen, VTT, erikoistutkija Kela

Tuija Turunen, KT, professori, Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

Pekka Vasari, FM, lehtori, Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Marjut Viilo, KT, yliopistonlehtori, Turun yliopisto, Opettajankoulutuslaitos, Rauma

Vuorikiipeilyä tikapuilla

Päivi Berg

Karin Filander, Maija Korhonen & Päivi Siivonen (toim.) (2019) *Huiputuksen moraalijärjestys. Osallisuuden ja sosiaalisen kivun kertomuksia*. Tampere: Vastapaino. 429 s.

Vuorikiipeilystä on tullut muoti-ilmiö. Mount Blancin, Mount Everestin, Kilimanjaron tai jonkin muun seitsemästä huipusta on valloittanut yhä useampi varakas länsimaalainen. Yhtä lailla näille huipuille pyrittäessä menehtyy yhä enemmän ihmisiä: MTV Uutisten vuonna 2016 julkaistun nettiartikkelin mukaan Mount Everestin rinteillä makasi tuolloin ainakin 200 ruumista, mutta kalmot ja onnettomuudet ovat artikkelin mukaan olleet aina parasta mainosta vuorelle (MTV Uutiset 28.8.2016). Vuoren rinteet ovat myös täynnä kiipeilyvarusteita, tyhjiä kanistereita ja ihmisten ulostetta (Yle 19.6.2018). Tämä maantieteellisten huippujen tavoittelu on allegorinen Karin Filanderin, Maija Korhosen ja Päivi Siivosen toimittamassa teoksessa kriittisesti käsitellylle ”huippupuheelle”.

Huiputuksen moraalijärjestys määrittänyt teoksessa ilmapiiriksi ja todellisuudeksi, jolla ihmisen kaikki energia on tämänhetkessä työelämässä valjastettu tuotannon jatkuvaan tehostamiseen. Tämä tapahtuu yhteiskunnallisessa kontekstissa, jossa on olemassa yhä vähemmän vakituisia työsuhteita ja enemmän yksilön vastuuta korostavia yrittäjämäisiä toiminnan ja työn tekemisen tapoja. Valinnanvapaus määrittänyt lisääntyvässä määrin pakoksi, vastuuksi ja velvollisuudeksi tehdä ”oikeita” valintoja ja

joustaa. Joustaa, kehittyä ja venyä – käytännössä paukkuen – jopa liitoksistaan ratketen.

Huiputus, jonka Filander, Korhonen ja Siivonen (s.18) määrittävät ajan hengeksi ja poliittisiksi tavoitteiksi, jotka kutsuvat ja vaativat kansalaista antamaan mielensä, ruumiinsa ja sielunsa kokonaan tuotannon palvelukseen, on oivaltava termi. Retoriikassa lähes kaikki on alistettu huipun tavoittelulle: on huippuyksiköitä (ja mikä oleellista, myös -yksilöitä), -tuloksia ja -osaajia. Huiputtaminen sanana viittaa myös huijaukseen. Kirjoittajat tuovat esiin, että normien rikkominen voi johtaa kuitenkin myös pelisääntöjen oikeutuksen kieltämiseen, kyseenalaistamiseen ja jopa muuttamiseen.

Teoksessa huiputuksen moraalijärjestys käytäntöineen voidaan ymmärtää osaksi valankäytön tapaa, jossa tiettyihin poliittisiin päämääriin pyritään yksilöiden kautta – vaikuttamalla heidän käyttäytymiseensä, haluihinsa, uskomuksiinsa ja toimiinsa. Tätä on kutsuttu myös uusliberalistiseksi hallinnaksi, jossa ihanteita muokataan luoden moraalisia käsityksiä siitä, millaisen ihmisen elämä on ”hyvää”.

Huiputus vetoaa kirjan toimittajien mukaan etenkin ”hyväosaiseen keskiluokkaan,

joka on kulttuurisesti sosiaalistunut tavoittelemaan menestystä sosiaalisen nousun ja huippuuden tikapuilla. Näiltä tikapuilta tippuvien ja tikapuilla ylöspäin kipuamisesta kieltäytyvien näkökulmasta huiputus, joka erottaa voittajat häviäjistä, vahvat heikoista ja kyvykkäät kyvyttömistä, tarjoaa kovin vähän vaihtoehtoja tai osallisuuden mahdollisuuksia” (s. 25). Samaiset tikapuut esiintyvät myös esimerkiksi Jo Littlerin (2018) teoksen *Against Meritocracy. Culture, power and myths of mobility* kannessa. Itselleni teos näyttäytyi myös hyödyllisenä päivityksenä Katri Komulaisen, Seija Keskitalo-Foleyn, Maija Korhosen ja Sirpa Lappalaisen (2010) toimittaman teoksen *Yrittäjyyskasvatus hallintana* tematiikkaan.

Huiputuksen moraalijärjestys on jaettu neljään osaan. Ensimmäinen, nimeltään ”Nyky aika työ(elämän) moraalin järjestäjänä” koostuu Filanderin, Korhosen ja Siivosen johdannosta, Leena Kosken tarkastelusta yliopiston uudesta moraalista järjestyksestä ja Eeva Jokisen luvusta prekaarista toimijuudesta sekä Antti Saaren positiivisen psykologiaa ja onnellisuuden hallintaa käsittelevästä alaluvusta.

Toisessa osassa ”Kelpoisuus, onnellisuus ja kelvottomuus” kontekstina on yliopiston arkielämä. Oili-Helena Ylijoki kirjoittaa omistautumisen eetoksesta akateemisessa työssä, Keijo Räsänen nuorten tutkijoiden moraalikäsitteistä, Susan Meriläinen rekrytointikonsulteista liike-elämän eliitin portinvartijoina sekä Maija Korhonen ja Katri Komulainen kynnistymisestä työuupumuksessa.

Osassa ”Osattomuus, odottelu ja vennyttäminen” Heli Mutanen ja Ari Sivenius tarkastelevat nuorille aikuisille suunnattuja aktivointitoimia, Sanna Rikala nuorten aikuisten masennusta ja Iris Lehto projektihoivaa. Avaan alempana lyhyesti Mutasen ja Siveniuksen sekä Rikalan tekstejä, koska erityisesti niissä käsitellään nuoria aikuisia.

Viimeisessä osassa, ”Luovuttaminen, tuunaus ja toisin tekeminen” kyseenalaistetaan

huiputuksen moraalijärjestystä erilaisista näkökulmista. Jani Pulkki ja Olli-Jukka Jokisaari käsittelevät luovuttamisen etiikkaa, Erja Laakkonen naistenlehtien reseptejä hyvään elämään ja Elina Henttonen ja Kirsi LaPointe mielekästä työtä. Teoksen päättävät Korhosen, Siivosen ja Filanderin yhteen kokoavat loppusanat.

Mutanen ja Sivenius tarkastelevat kirjan kolmannessa osassa nuorten työpajalla aktivointitoimien kohteena olevien 17-26-vuotiaiden kerrontaa. He lähtevät liikkeelle huomios-ta, että aktivointitulkinnoissa on tavattu pyrkiä muutoksen, jossa yksilö on pyritty muuttamaan työllistyydydeltään työmarkkinoille sopivaksi työntekijäkansalaiseksi. Nuoren aikuisen tulisi siis aktivoinnissa työstää itseään - oppia havaitsemaan, mikä hänelle on koulutuksen, työn ja elämän kannalta ”oikeaa ja hyvää”. Kirjoittajat tarkastelevat aineistoaan juuri tästä näkökulmasta. Ensimmäisellä haastattelukierroksella nuorten kertomusten päälinjat olivat aktivoituminen ja pärjääminen. Vuoden päästä toteutetuissa seurantahaastatteluissa nuoret ”oli työnnetty aktivoituneina työpajalta muihin nuorten tukipalveluihin, koulutusinstituutioiden syyliin tai työmarkkinoille” (s. 261).

Vuotta aiemmin kerrottu aktivoitumisen kertomus muuntui kertomuksiksi kurjistumisesta tai sinnittelystä. Pärjäämisen kertomuksessa itseä puolestaan asemoitiin riittävämmäksi ja kelpoisemmaksi yhteiskunnalliseen odotusilmapiiriin. Kirjoittajat näkevät kertomusten positioiden kytkeytyvän moraalisiin järjestyksiin, jotka puolestaan muokkaavat identiteettejä ja toimijuutta. Erityisesti nuorille, jotka olivat keskeyttäneet toisen asteen koulutuksen tai joilla työllistyminen oli koulutuksen jälkeen vaikeutunut, työpaja tuotti tarpeen puhua itsestä osana yhteiskunnassa odotettua työntekijäkansalaisen mallitarinaa. Tällöin heidät on petetty, jos he vuoden päästä edelleen kieppuvat ”työelämän odotushuoneissa”. Toisaalta nuorten seurantahaastatteluissa oli vahvistunut myös ymmärrys mielekkyydestä muilla elämän osa-

alueilla kuin koulutuksessa ja työssä – haaveet voivat olla oman näköisiäkin.

Sanna Rikala puolestaan tarkastelee omassa alaluvussaan työn ja opintojen ulkopuolelle jääneiden, mielenterveyden ongelmista kärsineiden 23–34-vuotiaiden nuorten aikuisten kuvauksia elämäntilanteestaan ja suhteestaan työelämään. Rikalan haastattelussa nousi esiin sosiaalista kipua – elämäntilanteen ja -ongelmien vuoksi koettua ”syyllisyyden, häpeän ja toivottomuuden kokemista”. Yhteiskunnallinen ilmapiiri, jossa masennusta pidetään ”laiskuutena” tai ”työhaluttomuutena” tuli esiin useissa haastattelussa. Haastatellut kärsivät yhteiskunnallisen osallisuuden puutteesta sekä jatkuvasta epäilyksen alaisena olemisesta. Työmarkkina-ahdistuksessa työelämään pääsemistä pidettiin liki mahdottomana, toisaalta pelättiin siellä pärjäämistä. Nuoret aikuiset kokivat myös olevansa jäljessä muista ikätovereistaan, ”normaalista” opiskelu- ja työelämään siirtymistahdista tai perheen perustamisesta. Syyllisyyttä koettiin ”yhteiskunnan taakkana olemisesta”, tuki- ja palvelujärjestelmän varassa elämisestä. Masennuksen vakavuutta sairautena olivat kyseenalaistaneet niin sosiaalityöntekijät, Kelan virkailijat kuin terveydenhuollon ammattilaiset ja tämä voimisti haastateltujen sosiaalista kipua.

He kokivat myös kuntoutumispainetta – entä jos kuntoutuspsykoterapia ja -tuki eivät tuotakaan tulosta? Tai jos niitä ei edes myönnetä? Rikala toteaa, että työkyvyttömyys asettuu itsessään ristiriitaan työyhteiskunnan normien ja uusliberalismin moraalisen järjestyksen kanssa. Lisäksi mielenterveysongelmiin liittyy edelleen stigmaa ja epäilyä oikeutuksesta sairaslomaa tai eläkkeeseen. Tällöin masennukseen liittyvä työkyvyttömyys näyttäytyy kaksinkertaisena ulossulkemisena nyky-yhteiskunnassa, etenkin nuorille. Rikala kirjoittaa (s. 298) osuvasti, että mielenterveyssyistä työn ja opintojen ulkopuolella olevat nuoret aikuiset ovat työkyvyttömiä suhteessa työelämän vaatimaan intensiivisyyteen, mutta eivät kui-

tenkaan makaa toimeettomina. Oman arkensa mielekkään tekemisen kautta he avaavat myös tilaa vaihtoehtoisille moraalille järjestyksille, jotka taas voivat avata polkuja osallisuuteen.

Kirja on painavaa asiaa aikamme monista arkisista työelämän mielettömyyksistä. Asioista, jotka itkettävät, suuttavat ja naurattavat. Asioista, joille voi myös tehdä jotain. Vaikka kirja painottuu takakansitekstin mukaan yliopistojen nykyarkeen, monet käytännöistä ovat olemassa nähdäkseni joka alalla. Kirja auttaa tekemään niitä meille kaikille näkyviksi omassa arjessamme.

Vanhassa sadussa Jaakko (niin, mitenäs nyt Jaana? Ja kyllä, kertasin sadun Wikipediasta) heittää pihalle taikapapuja, joista kasvaa yli pilvien ulottuva pavunvarsi. Jaakko kiipeää pilvien yläpuolelle jättiläisen asuttamaan linnaan. Jättiläisen kanssa tulee tietenkin erimielisyyksiä ja Jaakko laskeutuu takaisin maan kamaralle. Jätti puolestaan pauskautuu maahan, koska Jaakko hakkaa pavunvarren poikki. Suosittelenkin kaikkia hakkaamaan pavunvarsia säännöllisin väliajoin, välttämään tarpeetonta vuorikiipeilyä sekä lukemaan teoksen *Huiputuksen moraalijärjestys. Osallisuuden ja sosiaalisen kivun kertomuksia*.

Lähteet

- Komulainen, Katri & Keskitalo-Foley, Seija & Korhonen, Maija & Lappalainen, Sirpa (toim.) (2010) *Yrittäjyyskasvatus hallintana*. Tampere: Vastapaino.
- Littler, Jo (2018) *Against Meritocracy. Culture, power and myths of mobility*. London & New York: Routledge.
- MTV Uutiset (28.8.2016) Mount Everestin rinteillä makaa ainakin 200 ruumista – Gustafsson: ”Kalmot ovat olleet aina parasta mainosta vuorelle”. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/mount-everestin-rinteilla-makaa-ainakin-200-ruumista-kalmot-ja-onnettomuudet-ovat-olleet-aina-parasta-mainosta-vuorelle/6045578#gs.888zd1> (Viitattu 12.6.2020.)
- Yle* (19.6.2018) Maailman korkeimman vuoren Mount Everestin rinteet täynnä roskaa. <https://yle.fi/uutiset/3-10259552> (Viitattu 12.6.2020.)

English summaries

Service models for guidance and workshop support services for young people in rural areas, and accessibility to services – GIS-based data mapping

Olli Lehtonen & Toivo Muilu

The Finnish Journal of Youth Research
("Nuorisotutkimus") Vol 38 (3), 3–22

Meeting the service needs of young people through the services provided for them by society is a question of achieving regional equality. Young people living in rural areas in particular have been overlooked as services are concentrated in urban areas. Hence, it is important to understand how youth services can be accessed, especially in rural areas where young people live in a service-poor environment.

This study investigates the availability of guidance and workshop support services for young people in rural areas in 2018, and how they could be improved. To this end, the study tailors regional service models to youth guidance and workshop services. According to the results, accessibility is lower than in high schools or other educational institutions, for example. In addition, guidance services are clearly less accessible than workshops, which are much more prevalent. This is due to fragmented public transport, which imposed a greater constraint than the provision of services.

Keywords: guidance and workshop services, rural areas, Finland, geographic accessibility, GIS

The role of family and professionals in enhancing young people's participation

Lauri Lantela, Henna Nurmi, Anna Nikupeteri, Kati Kallinen, Merja Laitinen, Jaana Leinonen, Tuija Turunen & Pekka Vasari

The Finnish Journal of Youth Research
("Nuorisotutkimus") Vol 38 (3), 23–39

The article examines factors that enhance adolescents' participation from the viewpoints of young people themselves and professionals. The main concepts are young people's everyday participation and participation in services. The research is related to the development programme addressing family and child services in Finland (LAPE, 2016–2019) and regional development work. The mixed methods study utilizes a wellbeing and participation questionnaire aimed at Lappish ninth-graders (N=440), and group interviews with professionals from different fields (N=22). According to the analysis, the cornerstones of participation are consideration of young people's social background; providing space

for participation; knowledge created through dialogue between young people and professionals; and helping young participants gain expertise.

Keywords: everyday participation of young people, participation in services, mixed methods study, preventive welfare work

Discourse-analytical view of cross-sectoral networks based on the Youth Act: Multi-voicing the information base used in decision-making?

Anu Gretschel

The Finnish Journal of Youth Research
("Nuorisotutkimus") Vol 38 (3), 40–57

In accordance with the Youth Act in Finland, local governments are expected to establish a coordinating body for the development of cross-sectoral co-operation in support of decision-making by gathering information about young people's growth and living conditions, as well as related service development needs. Cross-sectoral co-operation as such is not a new issue, as local governments have several decades of experience behind them. This article focuses on the co-operation structures that have been developed from the network governance perspective. The theoretical background has its basis in the communication and democracy sciences. In short, the research problem entails identifying the kind of added value, if any, that cross-sectoral co-operation can bring by multi-voicing the information base used in decision-making.

When operationalised into research questions (1–3), the article firstly provides documentation data from cross-sectoral groups by taking into account the kinds of discursive meeting and interaction practices that are used when analysed as speech acts. Secondly, it considers whether the framework of the groups, as designated by the local authorities, is well positioned within the network. In other words, whether there is sufficient reason for the groups to exist, and whether they interact actively in relation to other groups, decision-makers and young people. Thirdly, it reports on the kind of concrete collective network development action that was derived and realised during the ESF-funded project under consideration. Analysis of the data shows that co-agency enabled by network governance between the groups, and in the groups' relations with decision-makers and young people, strengthens the acts implemented within the network both in terms of a growth in numbers as well as increased coherence of the direction of the co-operation. Network governance not only appears to be useful in cross-sectoral co-operation but is also a necessity.

Keywords: networks, governance, cross-sectoral, youth policy, decision-making

nuorisotutkimus

SISÄLLYSLUETTELO

Pääkirjoitus

Päivi Berg

Yhdenvertaisuus ja osallisuus

1

Artikkelit

Olli Lehtonen & Toivo Muilu

➤ Ohjaamojen ja työpajojen saavutettavuus ja palvelumallit maaseudulla
– paikkatietopohjainen kartoitus

3

*Lauri Lantela & Henna Nurmi & Anna Nikupeteri & Kati Kallinen &
Merja Laitinen & Jaana Leinonen & Tuija Turunen & Pekka Vasari*

➤ Perheen ja ammattilaisten merkitys nuorten osallisuuden
tukemisessa

23

Anu Gretschel

➤ Lisäävätkö nuorisolain mukaiset monialaiset verkostot päätöksenteon
moniäänisyyttä? – diskurssianalyttinen tarkastelu

40

Lektiot

Ella Sihvonen

From family policy to parenting support

58

Marjut Viilo

Opettajan orkestrointi pitkäjänteisessä yhteisöllisessä tutkivan oppimisen prosessissa

65

Arviot

Elina Nivala

Sorrettujen pedagogi, maailmaa muuttava kasvatus ja vallankumous

71

Mervi Kaukko

Maahanmuutosta, koulusta ja oman paikan hakemisesta

74

Pertti Rannikko

Tiede ja tutkijat pirullisessa julkisuudessa

77

Päivi Berg

Vuorikiipeilyä tikapuilla

80

Tässä numerossa kirjoittavat

79

English summaries

83